

ÚVOD DO KNIHY GENEZIS

1. NÁZOV, ŠTRUKTÚRA A OBSAH

1.1. Genezis je grécko-latinský názov prvej knihy Pentateuchu, utvorený na základe textu *Gn 2, 4a* Septuaginty (najstaršieho gréckeho prekladu Starého zákona): „Toto je kniha pôvodu (*he biblos genéseos*) neba a zeme...“ V hebrejskej Biblii sa nazýva podľa prvých slov knihy *Berešit* (= Na počiatku), lebo opisuje začiatky stvoriteľského diela (stvorenie sveta a prvého človeka) a začiatky vyvoleného Božieho ľudu (rozprávanie o patriarchoch).

1.2. Štruktúra knihy je dosť jednotná. Čo do vonkajšej formy je materiál knihy usporiadaný do desiatich *toledót* (= pôvod, pokolenie, potomstvo, rodopis), z ktorých päť poukazuje na negatívnu stránku a skazonosný vplyv Adamových synov a päť na pozitívne vlastnosti a spásanosné poslanie Izraelových synov.

Opis pôvodu (*toledót*) neba a zeme (porov. *Gn 2, 4a*), v ktorom sa hovorí o Edene, o Adamovom vyvolení a jeho neposlušnosti voči Božiemu zákonu zneužitím moci a života, je v ostrom protiklade s opisom potomstva (*toledót*) Táreho (porov. *Gn 11, 27*), v ktorom sa spomína Kanaán, „Pánov raj“ (porov. *Gn 13, 10*), vyvolenie Abraháma a jeho poslušnosť, odmenená Božím prisľúbením veľkej moci a plodnosti.

Adamovo potomstvo (*toledót*) s genealógiou desiatich predstaviteľov patriarchov pred potopou (porov. *Gn 5, 1*) súvisí s Izmaelovým potomstvom (*toledót*), z ktorého vzišlo dvanásť izmaelských kmeňov (porov. *Gn 25, 12*).

Rodopisu (*toledót*) spravodlivého Noema, v ktorom sa cez potopu zachránilo ľudské pokolenie pred záhubou (porov. *Gn 6, 9*), zodpovedá rodopis (*toledót*) Abrahámovho syna Izáka, v ktorom budú požehnané všetky budúce ľudské pokolenia (porov. *Gn 25, 19*).

Potomstvo (*toledót*) Noemových synov, ktorí sa po potope stali praotcami národov (porov. *Gn 10, 1*), je v ostrom protiklade s potomstvom (*toledót*) Ezaua, ktorý sa stal praotcom Edomčanov (porov. *Gn 36, 1*).

Nakoniec v Semovom potomstve (*toledót*), z ktorého pochádza Abrahám (porov. *Gn 11, 10*), má privilegované miesto rodopis (*toledót*) Jakubovej rodiny.

1.3. Obsah. Podľa obsahu možno Genezis rozdeliť takto:

- I. Predhistória (1, 1 – 11, 32):
 1. Stvorenie sveta a človeka (1, 1 – 2, 4a)
 2. Začiatky ľudstva a prvý hriech (2, 4b – 3, 24)
 3. Kainovi a Setovi potomkovia (4, 1 – 5, 32)
 4. Potopa a Noe (6, 1 – 9, 17)
 5. Od Noema po Abraháma (9, 18 – 11, 32)
- II. Obdobie patriarchov (12, 1 – 50, 26):
 1. Abrahám (12, 1 – 25, 18)
 2. Izák (24; 25, 19 – 28, 9)
 3. Jakub (28, 10 – 37, 1)
 4. Jakubovi synovia: Júda (38, 1 – 30) a Jozef (37, 2 – 36; 39, 1 – 50, 26).

2. PÔVOD GENÉZY

2.1. Predhistória. V prvých jedenástich kapitolách Genézy sú spracované staré tradície Izraela a okolitých národov starovekého Blízkeho východu o prahistórii ľudstva a o predhistórii vyvoleného národa. Vyberajú sa z nich iba tie udalosti, ktoré sú charakteristické pre dejiny celého ľudstva. Archeologické objavy posledného storočia ukázali, že je mnoho styčných bodov medzi prvými kapitolami Genézy a lyrickými, sapienciálnymi alebo liturgickými textami starovekého Sumeru, Babylonie a Ugaritu. Stačí spomenúť babylonský epos o stvorení sveta *Enuma eliš*, babylonskú verziu o potope sveta známu pod menom *Epos Atrahasis* a *Epos o Gilgamešovi*, alebo poukázať na veže, postavené na počesť božstiev v Mezopotámii, s ktorými má biblické rozprávanie o stavbe „babylonskej veže“ nepochybne veľa podobného.

Treba však pripomenúť, že inšpirovaní pisatelia, ktorí zostavili a zredigovali rozprávania prvých kapitol Genézy, prepracovali jestvujúce literárne pramene v duchu a vo funkcii tradícií svojho ľudu. Preto sa biblický opis stvorenia a potopy podstatne líši od podobných udalostí v staroorientálnych náboženských tradíciách. Podľa Biblie jedine Boh existuje pred akýmkoľvek iným bytím a stvoril, čiže z ničoho vytvoril všetko, čo jestvuje na zemi a vo vesmíre. Monoteistické ponímanie Boha, Stvoriteľa a Pána neba i zeme, ktorý spravodlivo trestá hriech, ale je vždy milosrdný, je náboženským pozadím aj biblického opisu potopy sveta.

V prvej časti Genézy sú teda zozbierané tradície sapienciálneho rázu (ústne alebo už aj písané), prispôbené primitívnemu chápaniu ľudí, ktoré podávajú jednoduchým a obrazným štýlom základné pravdy potrebné na pochopenie Božieho plánu spásy, a pritom populárnym spôsobom opisujú počiatky ľudského pokolenia a vyvoleného národa. Na konkrétnych osobách sa tu ukazuje, ako Boh povolal ľudí k spásu, ako ľudia Božiu ponuku spásy odmietli, a tak sa čím ďalej tým väčší rútili do záhuby. Zároveň sa však podčiarkuje fakt, že Boh udelil Abrahámovi a jeho potomstvu nezaslúžené požehnanie, na ktorom majú mať účasť všetci ľudia (porov. 12, 3). Pre dnešného čitateľa, ktorý nevie čerpať vážne poznatky a pravdy z populárnej naratívnej literatúry, je ťažké uznať hĺbku a trvácnu hodnotu náboženského učenia prvej časti Genézy.

2.2. Obdobie patriarchov. Hoci rozprávania o patriarchoch boli písomne redigované s veľkým časovým oneskorením potom, čo sa opísané udalosti stali, majú hlboké a početné korene v prostredí, v ktorom žili predkovia Izraela. Nedávne archeologické objavy v starovekých mestách Ugarit (dnešné Ras Šamra, na severnom pobreží Sýrie) a Mari (pri strednom Eufrate v Mezopotámii) umožňujú oveľa presnejšie poznať spôsoby národov Blízkeho východu z druhého tisícročia pred Kristom, a pritom potvrdzujú biblické údaje o živote patriarchov. Zvyklosti a obyčaje Abraháma a jeho potomkov sa zhodujú so životným štýlom pastierov polokočovníckych klanov, ktoré sa s čriedami oviec a kôz potulovali v krajinách Úrodneho polmesiaca (Palestína, Sýria, Mezopotámia). Žili viac-menej v styku s usadlým obyvateľstvom, ku ktorému prechovávali pokojné alebo nepriateľské vzťahy. Jednotlivé skupiny, ktoré tvorili rodiny patriarchov, sa v Genéze opisujú v čase, keď sa začínali usadzovať v krajine Kanaán, ktorá sa potom stala trvalým bydliskom ich potomstva.

Nie je však možné napísať ucelenú a podrobnú históriu patriarchov nielen pre časový odstup, ktorý nás delí od súvekých dokumentov, ale najmä preto, že patriarchovia a ich potomkovia žili na okraji svetových politických dejín svojej doby. Tradície, ktoré o nich hovoria, sa obmedzujú iba na sféru ich základných životných záujmov: udržať pri živote rodinu v kraji často navštevovanom hladom alebo hľadať pastvu pre svoje stáda. Napokon si treba uvedomiť, že zo života patriarchov sa zachovalo iba niekoľko epizód.

Rozprávania Genézy o predkoch Izraela, i keď sú v súlade s kultúrou ich doby, čerpajú z ľudových a rodinných tradícií. Svedčia o viere patriarchov v Boha, ktorý ich sprevádzal počas ich životného putovania v krajine Kanaán, v Boha, ktorý im slúbil všetko, čo potrebovali na

udržanie svojej biednej existencie, a bol zárukou požehnania pre ich budúce pokolenia.

2.3. Historickosť Genézy. I keď zaradíme Genezis medzi tzv. historické knihy Starého zákona, alebo ju považujeme za ich úvod, ona nie je dejepisom v modernom zmysle slova, ale prvou fázou dejín spásy. Nejde tu teda o historické, ale o eminentne náboženské dielo. Rozprávanie o prahistórii neslobodno chápať ani ako prírodovedecký výklad, ani ako historický opis pôvodu vesmíru a ľudstva, ale ako prejav viery o podstate sveta a človeka a o ich vzťahu k Bohu.

Podobne ani históriu patriarchov a Jakubových synov nemožno v jej detailoch historicky podložiť, ale vtedajšie politické, sociálne, právne, kultúrne a náboženské danosti prostredia sa v nej vo všeobecnosti opisujú tak, ako ich vyniesli na svetlo dnešné vedecké výskumy Palestíny a okolitých krajín z predmojžišovského obdobia, ktoré zodpovedá tzv. strednej (2000 – 1550 pred Kr.) a mladšej (1550 – 1200 pred Kr.) dobe bronzovej.

Bolo by však pomýlené posudzovať a skúmať dejinné udalosti zachytené v Knihe Genezis podľa princípov a kritérií modernej historickej vedy. Naopak, treba ich chápať v zmysle starovekého spôsobu písania dejín, alebo lepšie, ako teologický výklad dejinných udalostí. Boh, ktorý inšpiroval autorov knihy, nám nechcel podať v presných detailoch informáciu o vzniku sveta a človeka, ani nás nechcel poučiť o exaktnom priebehu histórie patriarchov. Boh chcel opísanými udalosťami v prvom rade poukázať na svoju ponuku spásy a ako nezodpovedne na ňu zareagoval človek. Tým chcel jasne ukázať, že sa rozhodol aj pre hriešnikov, aby boli nositeľmi a prostredníkmi požehnania a spásy.

3. CIEĽ A TEOLOGICKÝ VÝZNAM GENÉZY

3.1. Cieľ. Kniha Genezis vyzdvihuje predovšetkým to, že Boh je stvoriteľom neba a zeme a zvrchovaným pánom celého stvorenia. On mal od počiatku so svetom a s človekom presný spasiteľný plán a tento Boží plán spásy nezmaril ani prvý hriech človeka. Povoláním Abraháma a vyvolením izraelského národa ako nositeľa pravého zjavenia a prisľúbení Boh postupne viedol ľudstvo k spásu. I keď sú v Genéze niektoré úseky o Bohu antropomorfné, sú všetky – na rozdiel od polyteistických predstáv v náboženstvách starovekého Blízkeho východu – autentickým výrazom viery v jedného Boha, zvrchovaného Pána neba a zeme, ktorý riadi dejiny sveta, najmä osudy izraelského národa, a vedie ho k spásu.

Kniha Genezis sa právom nazýva Knihou počiatkov, lebo opisuje počiatok stvorenia, ľudstva, manželstva, hriechu a smrti, počiatok vyvoleného ľudu a počiatok Božích prisľúbení.

3.2. Teologický význam Genézy spočíva najmä v jej učení o Bohu – Stvoriteľovi sveta a Pánovi dejín. Pritom je veľmi dôležité učenie o stvorení sveta všemohúcim Božím slovom (porov. 1, 3. 6. 9. 11. 14. 20. 24) a o tom, že Boh stvoril človeka na svoj obraz (porov. 1, 26 n.). Veľavýznamné je rozprávanie o raji a o hriechu človeka (porov. 2, 8 – 17 a 3, 1 – 24), o potope a o zmluve s Noemom (porov. 6, 1 – 9, 17), o povolaní Abraháma a jeho potomstva ako prostredníkov požehnania pre celé ľudstvo (porov. 12, 2 n.; 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14) atď. Všetky Božie diela a zásahy v dejinách smerujú pod týmto zorným uhlom ku konečnému cieľu Božieho zjavenia, t. j. k spásu ľudí.

3.3. Biblické témy a predobrazy v Knihe Genezis. Genezis je bohatá na témy a predobrazy,

ktoré sa opakujú aj v iných textoch Biblie a ktoré sa stali predmetom neskorších úvah tak židovskej, ako aj kresťanskej tradície. Kniha sa začína rozprávaním o stvorení sveta, ktoré ospevujú žalmy (porov. napr. Ž 8 a 104), komentuje Kniha Jób (porov. kapitoly 38 – 41) a spomína Izaiášovo proroctvo (porov. *Iz* 40, 12 – 31). Adamovo správanie v záhrade Eden sa v Pavlových listoch porovnáva s úlohou Krista, nového Adama (porov. *Rim* 5, 12 – 21; *I Kor* 15, 45 – 50). Ďalšími predobrazmi Ježiša Krista sú Ábel (porov. *Hebr* 11, 4; 12, 24), Izák (porov. *Gal* 4, 22 – 31; *Hebr* 11, 9 – 19; pozri aj *Jn* 8, 56) a Melchizedech (porov. *Hebr* 5, 6. 10; 6, 20; 7, 1 – 3). Potopa sveta sa v Novom zákone stáva predobrazom kresťanského krstu (porov. *I Pt* 3, 20 – 22).

Židovská a potom kresťanská teológia v priebehu vekov znova a znova čítala a interpretovala prvú knihu Biblie, aby odhalila a pochopila tajomstvo vzniku sveta, života a ľudského osudu, a najmä aby v nej objavila prvú fázu Božieho diela pre dobro a spásu človeka. Niektoré postavy osobitne pútajú našu pozornosť: manželská dvojica Adama a Evy, opísaná do najjemnejších psychologických odtienkov; Noe, ktorý „našiel milosť u Pána“ a vykonal jeho rozkazy; ale nadovšetko patriarchovia: Abrahám, otec veriacich a vzor skalopevnej viery a neochvejnej nádeje, na ktorého sa odvolávajú židia, kresťania, ba i mohamedáni; Izák, vytúžený syn, ale zároveň taký ohrozovaný a bezmocný aj proti úkladom najbližších príbuzných; Jakub, hotový na všetko, keď šlo o Božie požehnanie; Jozef, lebo jeho životné osudy svedčia o prozreteľnej múdrosti Boha, ktorý všetko riadi na dobré pre tých, čo ho milujú...

Popri týchto mužských postavách treba spomenúť aj úlohu, ktorú mala v tradíciách patriarchov žena alebo matka: Eva, zvedená hadom, a predsa povolaná, aby sa stala „matkou všetkých žijúcich“ (3, 20); Sára, ktorá sa smiala, keď počula Božie prisľúbenie, že i napriek svojej starobe a neplodnosti porodí syna (porov. kap. 18); Rebeka, ktorá nečestným spôsobom uprednostňovala svojho miláčika Jakuba a podvádzala, aby dostal požehnanie prvorodeného (porov. kap. 27); Lia a Ráchel s ich spormi (porov. kap. 29 – 31); Putifarova žena (porov. kap. 39)... Kniha Genezis pritom osobitne zdôrazňuje, že ženy, ktoré stáli po boku Adama, Abraháma a Izáka, mali dôležitú úlohu v uskutočňovaní Božieho plánu spásy.

Bohatstvo biblických tém a postáv, ktoré pred nami defilujú v prvej knihe Biblie, je dôvodom, pre ktorý sa veriaci všetkých čias k nej ustavične vracajú, aby sa opätovne presvedčili o добрote, milosrdenstve a láske Boha voči ľuďom, ktorý aj v dnešných časoch všetko riadi len na dobré, pre šťastie a na spásu človeka.

GENEZIS – KNIHA PÔVODU

Prahistoria, 1, 1 – 11, 26

Stvorenie sveta, 1, 1 – 2, 4

1 ¹ Na počiatku stvoril Boh nebo a zem. ² Zem však bola pustá a prázdna, tma bola nad priepasťou a Duch Boží sa vznášal nad vodami.

1, 1. Úvodom Pentateuchu, a tak i celého Písma, je nádherná rozprava o tom, ako Boh svojím všemohúcim slovom stvoril svet a ako ho za šesť dní (hexaemeron = hex „šesť“ a heméra „deň“) usporiadal a upravil. Svätopisec krátko, ale výstižne pripisuje vznik celého sveta jedinej príčine, Bohu, pôvodcovi všetkých jestvujúcich vecí. Pri čítaní biblického textu si treba uvedomiť, že nie je vedeckou správou, že je plný symbolickej reči, ktorú je potrebné exegeticky správne vyložiť, a že jeho rozprávanie nie je „lineárne“, ale sa v

Dielo prvého dňa. – ³ Tu povedal Boh: „Bud’ svetlo!“ a bolo svetlo. ⁴ Boh videl, že svetlo je dobré; i oddelil svetlo od tmy. ⁵ A Boh nazval svetlo „dňom“ a tmu nazval „nocou“. A nastal večer, a nastalo ráno, deň prvý.

Dielo druhého dňa. – ⁶ Potom Boh povedal: „Bud’ obloha uprostred vôd a staň sa delidlom medzi vodami a vodami!“ ⁷ I urobil Boh oblohu a oddelil vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou. A stalo sa tak. ⁸ A Boh nazval oblohu „neбом“. A nastal večer, a nastalo ráno, deň druhý.

Dielo tretieho dňa. – ⁹ Potom Boh povedal: „Vody, ktoré ste pod neбом, zhromaždite sa na jedno miesto a ukáž sa súš!“ A stalo sa tak. ¹⁰ A Boh nazval súš „zemou“ a zhromaždište vôd nazval „morom“. A Boh videl, že je to dobré. ¹¹ Tu Boh povedal: „Zem, vyžeň trávu, rastliny s plodom semena a ovocné stromy, prinášajúce plody, v ktorých je ich semeno, podľa svojho druhu na zemi!“ A stalo sa tak. ¹² Zem vyhnala trávu a rastliny s plodom semena podľa svojho druhu i stromy, prinášajúce ovocie, v ktorom je ich semeno podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. ¹³ A nastal večer, a nastalo ráno, deň tretí.

Dielo štvrtého dňa. – ¹⁴ Tu Boh povedal: „Bud’te svetlá na nebeskej oblohe na oddelovanie dňa od noci! A bud’te na znamenie pre obdobia, dni a roky! ¹⁵ I bud’te svetlami na nebeskej oblohe, aby ste osvetľovali zem!“ A stalo sa tak. ¹⁶ A Boh urobil dvojce veľkých svetiel: väčšie, aby vládlo nad dňom, a menšie, aby vládlo nad nocou, a aj hviezdy. ¹⁷ Umiestnil ich na nebeskej oblohe, aby osvetľovali zem ¹⁸ a aby vládli

ňom prekrývajú rozličné vrstvy, literárne druhy, historické epochy a rôzne druhy reality. Preto treba pamätať na „literárny zmysel“ jeho textu, na zmysel, aký mu dal cez výrazové prostriedky ľudského autora jeho pôvodný autor – Boh: „Keďže však vo Svätom písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom, aby vysvetľovateľ Svätého písma dobre pochopil, čo nám chcel Boh povedať, musí pozorne skúmať, čo vlastne mali svätopisci v úmysle vyjadriť a čo Boh uznal za dobré prejaviť ich slovami. Aby sme zistili úmysel svätopisca, treba si okrem iného všimnúť aj literárne druhy“ (DV, 12).

„Na počiatku“ rozumej na počiatku času, na začiatku Božej činnosti navonok. Predtým nejstvovalo nič, okrem Boha. „Stvoril“, hebr. ‚bará‘, t. j. urobil z ničoho. Sloveso v tejto forme vyjadruje výhradne činnosť Božiu, a to nezávislú od hmoty. „Boh“, ktorého nik nestvoril, lebo on má príčinu svojho bytia v sebe samom, je večný. – „Nebo a zem“ – tieto slová tu značia svet, vesmír. Slovo „svet“ sa totiž v hebrejčine nevyskytuje.

1, 2. „Zem“ tu znamená zemskú prahmotu. O Bohu hovorí Božie zjavenie väčšinou obrazným spôsobom, vlastným človeku tých čias, a potom ľudská reč nemá vyjadrovacie prostriedky, primerané Božej skutočnosti. To platí aj o zvrate „Duch Boží sa vznášal nad vodami“, ako prameň poriadku, svetla a krásy.

Stvorenie všetkých vecí je dejinnou skutočnosťou; spôsob, ako sa nám podáva, je literárno-umelecký. Ale aj tu badať akúsi prirodzenú následnosť: zachováva sa vzostupný ráz, ako ho vyžaduje prírodná veda. Vrcholom Božieho stvoriteľského činu je človek. Svätopisec nám však nepodáva vedecké vysvetľovanie o vývine sveta, ale vychádza z predstáv, ktoré boli bežné v čase, v ktorom žil, keď sa zem pokladala za stred vesmíru. Zem si predstavovali ako plávajúci ostrov na hlbčinách, ktorý prikrývala ako pologuľa pevná obloha. Na vnútornej časti oblohy boli svetelné zdroje, slnko, mesiac a hviezdy, a na vonkajšej vrchnej časti boli uskladnené vo veľkých struhách vrchné vody, ktoré v čase dažďov prichádzali na zem (Gn 7, 11; Ž 148, 4 atď.).

1, 4 – 5. Tma sa odstraňuje stvorením svetla. Svetlo bolo stvorené v prvý deň, hoci svetelné zdroje zaujmú svoj priestor len vo štvrtý deň. Svetlom sa začína nový poriadok na svete. Aké svetlo má na mysli svätopisec, nevedno. – Boh dáva stvoreným veciam mená. To značí, že všetko, čo stvoril, je v jeho moci a od neho závislé.

1, 6 – 8. Boh zapája nespútané vody do svojho diela stvorením „oblohy“, ktorá má za úlohu oddelovať vrchné vody od spodných.

1, 9 – 10. Božím zásahom dochádza k rozčleneniu na zemi a k vzniku vegetatívneho života. Pevná zem je oddelená od vôd.

nad dňom a nad nocou, a oddeľovali svetlo od tmy. A Boh videl, že je to dobré. ¹⁹ A nastal večer, a nastalo ráno, deň štvrtý.

Dielo piateho dňa. – ²⁰ Tu Boh povedal: „Vody, hemžite sa množstvom živých tvorov, a okrídlené tvory, lietajte ponad zem na nebeskej oblohe!“ ²¹ A Boh stvoril veľké morské zvieratá a všetky živočíchy, ktoré sa hýbu a hemžia vo vode podľa svojho druhu, ako i všetky okrídlené lietajúce tvory podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré. ²² Boh ich požehnal a povedal: „Plod'te a množte sa a naplňte morské vody, aj vtáctvo nech sa rozmnožuje na zemi!“ ²³ A nastal večer, a nastalo ráno, deň piaty.

Dielo šiesteho dňa. – ²⁴ Potom Boh povedal: „Zem, vydaj živé bytosti podľa svojho druhu: dobytok, plazy a divú zver podľa svojho druhu!“ A stalo sa tak. ²⁵ Boh urobil divú zver podľa svojho druhu, dobytok podľa svojho druhu i všetky plazy podľa svojho druhu. A Boh videl, že je to dobré.

²⁶ Nato Boh povedal: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby! Nech vládne nad rybami mora i nad vtáctvom neba, i nad dobytkom a divou zverou a nad všetkými plazmi, čo sa plazia po zemi!“

²⁷ A stvoril Boh človeka na svoj obraz,
na Boží obraz ho stvoril,
muža a ženu ich stvoril.

²⁸ Boh ich požehnal a povedal im: „Plod'te a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“

²⁹ Potom Boh povedal: „Hľa, dávam vám všetky rastliny s plodom semena na povrchu celej zeme a všetky stromy, majúce plody, v ktorých je ich semeno: nech sú vám za pokrm!“ ³⁰ Všetkým zverom zeme a všetkému vtáctvu neba i všetkému, čo sa hýbe na zemi, v čom je dych života, (dávam) všetku zelenú trávu.“ A stalo sa tak. ³¹ A Boh videl všetko, čo urobil, a hľa, bolo to veľmi dobré. A nastal večer, a nastalo ráno, deň šiesty.

2 ¹ Takto boli ukončené nebo a zem, a všetky ich voje. ² V siedmy deň Boh skončil svoje diela, ktoré urobil. A v siedmy deň odpočíval od všetkých diel, ktoré urobil. ³ I

1, 20 – 24. Boh je stvoriteľom všetkého tu na zemi. Vývin rodov, že by sa dokonalejšie druhy zvierat vyvíjali z predchádzajúcich jednoduchších, je prírodovedecká teória, o ktorej Biblia nehovorí.

1, 26. Pri stvorení predchádzajúcich tvorov Boh „povedal, a stalo sa“ (3, 6, 9, 11, 14, 20, 24). Pred stvorením človeka predchádza akási úvaha, porada Boha so sebou. Už z toho možno tušiť, aká bude hodnota človeka. Lenže ju bude ešte väčšmi vidno z toho, že človek bude stvorený na obraz Boží. „Urobme človeka na náš obraz“ – v množnom čísle môže znamenať slávnostný spôsob Božieho uvažovania, alebo že sa Boh rozhodoval pred celým nebom. – „Na náš obraz“ by mohlo znamenať fyzickú podobnosť, aká bola medzi Adamom a jeho synom (5, 3), preto sa dodáva „a podľa našej podoby“, čo odlišuje človeka od všetkých ostatných živočíchov a predpokladá podobnosť s Bohom v inteligencii, vo vôli, v moci; človek je osoba.

1, 28. Ako vo v. 22 „požehnáva“ Boh zvieratá, tak aj tu „požehnáva“ prvých ľudí. Požehnanie sa vzťahuje na ich množenie. Človek a zvieratá dostávajú od Boha moc, aby sa obnovovali a rozmnožovali a takto zachovali natrvalo svoj rod. Boh tu prepožičiava tvorom svoju tvoriteľskú moc. Boh dáva človeku nadvládu nad všetkým tvorstvom a toto je dôsledkom skutočnosti, že človek je obrazom Boha.

požehnal siedmy deň a zasvätil ho, lebo v ňom odpočíval od všetkých diel, ktoré Boh stvoril a urobil. ⁴ Taký je pôvod neba a zeme, keď boli stvorené.

Človek v pozemskom raji a jeho pád, 2, 4b – 3, 24

Opis stvorenia prvého človeka. – V tom čase, keď Pán, Boh, urobil zem a nebo, ⁵ nebolo ešte na zemi nijaké poľné krovie a nepučala ešte ani poľná tráva, lebo Pán, Boh, nedal pršať na zem a nebolo ani človeka, ktorý by obrábal zem ⁶ a privádzal na zem vodu (kanálov) a zavlažoval celý povrch zeme. ⁷ Vtedy Pán, Boh, utvoril z hlíny zeme človeka a vdýchol do jeho nozdier dych života. Tak sa stal človek živou bytosťou.

Miesto prvého človeka: raj. – ⁸ Potom Pán, Boh, vysadil na východe, v Edene, raj a tam umiestnil človeka, ktorého utvoril. ⁹ A Pán, Boh, dal vyrásť zo zeme stromom všetkých druhov, na pohľad krásnym a na jedenie chutným, i stromu života v strede raja a stromu poznania dobra a zla. ¹⁰ Z Edenu vytekala rieka, ktorá mala zavlažovať raj, a rozdeľovala sa odtiaľ a tvorila štyri toky. ¹¹ Meno prvého je Pišon. To je ten, čo obteká celú krajinu Havilah, kde sa vyskytuje zlato, ¹² a zlato tej zeme je rýdze. Tam sa nachodí aj bdélium a kameň ónyx. ¹³ Meno druhej rieky je Gihon. Tá obteká celú zem Kuš. ¹⁴ Meno tretej je Hidekel (Tigris). Tá tečie naproti Asýrii. A štvrtá rieka je Perát (Eufrat).

2, 3. Šesť biblických dní je šesť časových rozpätí. Deň je ohraničený večerom a ránom. Biblický deň sa teda začína ráno a končí sa opäť ráno. Avšak toto ohraničenie jednotlivých Božích diel dňami je volené úmyselne, lebo svätopisec šiestimi dňami Božej práce chce dať príklad svojim súkmeňovcom, aby šesť dní pracovali a v siedmy odpočívali a zasvätili ho: „Spomni na sobotňajší deň, aby si ho zasvätil“ (*Ex* 20, 8 – 11).

2, 4. Úsek 2, 4b – 3, 24 obsahuje správu Jahvistického prameňa o stvorení človeka, ktorú autor *Gn* prikladá k prvej správe o stvorení sveta a človeka. Podľa tejto správy sa zdá, akoby bol človek prvým Božím dielom na zemi, čím sa chce zrejme vyzdvihnúť, že je hlavou stvorenia.

2, 7. „Pán utvoril z hlíny človeka (ha'adam)“: zem ('adamah). Teda už v mene človeka – Adama je označená látka, z ktorej pochádza ľudské telo. Tým sa chce naznačiť, že telo človeka je z tej istej zeme ako telo zvierat a že je smrteľné. „A vdýchol do jeho nozdier dych života“, oživovacieho ducha. Toto druhé teda, čo robí človeka človekom, je duša, stvorená bezprostredne od Boha. A dušou človek prevyšuje všetko viditeľné tvorstvo, dušou, ktorou sa človek pripodobňuje Bohu. Preto je duša viac než telo a výraz „tak sa stal človek živou bytosťou“ (*Gn* 2, 7) znie v hebrejskom origináli „tak sa stal človek živou dušou“.

2, 8. Eden je meno krajiny a označuje úrodnú zem. Táto krajina bola vzhľadom na svätopisca na východ. „Pán vysadil v Edene raj“, raj je teda záhradou, a takto sa aj v Písme volá: záhrada Pánova (*Iz* 51, 3) alebo záhrada Božia (*Ez* 28, 13; 31, 8); je čiastkou krajiny Eden.

2, 9. „Strom života“ je symbol nesmrteľnosti. Druhý strom, čo bol tiež v strede raja (3, 3), bol „strom poznania dobra a zla“; nemá však meno od toho, že by v sebe mal niečo dobré alebo zlé, ani preto, že by jeho ovocie obohatilo vedomosti človeka. Svoje meno má odtiaľ, že toto poznanie je Božím privilegiom.

2, 10 – 14. Kraje a rieky, ktorými svätopisec určuje polohu raja, dnes ťažko s istotou overiť alebo stotožniť. Dve rieky sú všeobecne známe: Hidekel, čiže Tigris, a Perát, čiže Eufrat. Teda v tomto prípade by bol raj v krajoch Arménie, na juh od Kaspického mora. Tam, kde pramenia tieto dve rieky. Rieky Pišon a Gihon a krajinu Havilah nemožno geograficky určiť. Kuš je asi kraj na východ od Babylonie. – Bdélium je príjemne voňajúca živica, vytekajúca zo stromu, ktorý sa vyskytuje v Arábii, Indii, Médií a Babylonii. Stuhnuté kvapky bdélia sú vzácnym kadidlom.

¹⁵ I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil. ¹⁶ A Pán, Boh, prikázal človekovi: „Zo všetkých stromov raja môžeš jesť. ¹⁷ Zo stromu poznania dobra a zla však nejeď! Lebo v deň, keď by si z neho jedol, istotne zomrieš.“

Stvorenie ženy. – ¹⁸ Potom Pán, Boh, povedal: „Nie je dobre byť človeku samému. Urobím mu pomoc, ktorá mu bude podobná.“ ¹⁹ Keď Pán, Boh, utvoril z hlíny všetku poľnú zver a všetko nebeské vtáctvo, priviedol ho k Adamovi, aby videl, ako by ho nazval, lebo ako ho nazve, také bude jeho meno. ²⁰ A nazval Adam menom všetok dobytok, všetko nebeské vtáctvo a všetku poľnú zver. Ale pomoc, ktorá by mu bola podobná, nenašiel. ²¹ Tu Pán, Boh, dopustil na Adama tvrdý spánok, a keď zaspal, vybral mu jedno rebro a jeho miesto zaplnil mäsom. ²² A z rebra, ktoré vybral Adamovi, utvoril Pán, Boh, ženu a priviedol ju k Adamovi.

²³ Vtedy Adam povedal:

„Toto je teraz kosť z mojich kostí
a mäso z môjho mäsa;
preto sa bude volať mužena,
lebo je vzatá z muža.“
²⁴ Preto muž opustí svojho otca
i svoju matku
a prilipne k svojej manželke,
a budú jedným telom.

²⁵ A obaja, Adam i jeho žena, boli nahí a nehanbili sa jeden pred druhým.

3 Pokúšanie a hriech. – ¹ No had bol ľstivejší ako všetky poľné zvieratá, ktoré urobil Pán, Boh, a vravel žene: „Naozaj povedal Boh: »Nesmiete jesť z nijakého rajskeho

2, 16. Boh všetky mimoprirodzené prednosti človeka viaže na poslušnosť človeka voči Bohu. Teda „strom poznania dobra a zla“ je tu skúšobným kameňom prvých ľudí. Kedykoľvek by prekročili príkaz poslušnosti a jedli by zo stromu, odníme sa im dar nesmrteľnosti.

2, 22. „Z rebra, ktoré vybral Adamovi... utvoril ženu“ je obrazné vyjadrenie vzťahu, ktorý spája muža a ženu... Boh stvoril ženu z čiastky Adama, z rebra, ktoré je blízko srdca.

2, 23. „Mäso z môjho mäsa“, lebo hebrejčina nepozná slovo „telo“. – „Bude sa volať mužena, lebo je vzatá z muža.“ Slovenský preklad sa usiluje zachovať slovnú hru, ktorá je v hebrejčine výraznejšia (muž = 'iš, žena = 'iššah).

3, 1 – 6. Boh dovolil prarodičom jesť z ovocia všetkých stromov (2, 15 – 17), okrem jedného. Zo stromu „poznania dobra a zla“ im totiž zakázal jesť, a to preto, aby človek poznal a uznal, že i keď je vlastníkom všetkých stvorených vecí, predsa nie je ich neobmedzeným pánom. Človek si má uvedomiť, že aj pri užívaní stvorených dobier je závislý od Boha, lebo poznať, čo je dobré a čo je zlé, a rozlíšiť to vie len Boh. Preto je cesta „k stromu poznania dobra a zla“ zakázaná. Čo je pre človeka otvorené, je cesta „k stromu života“. Potom pochopíme, že hoci pri Božom zákaze išlo o nepatrnú vec, pre zámer, ktorý Boh sledoval svojím príkazom, zákaz sa stal veľmi vážnym. To mal človek chápať aj v tom, že prekročenie tohto zákazu malo mať za následok ťažký trest: „Istotne zomrieš!“ – U prvých rodičov nebolo možné, že by pokúšenie pri nich bolo prišlo znútra: mali vliatu vedomosť, dostali milosť, čo ich oslobodzovala od boja nezriadených žiadostivosti proti rozumu a vôli. Preto muselo prísť pokúšenie zvonka. Inými slovami: zlo je „už“ prítomné vo svete. Pokúšiteľ je tu diabol, bytosť, ktorá rozmýšľa a rozpráva, teda duch. A pretože pokúša k neposlušnosti a pýche, je to zlý duch (*Múd* 2, 24; *Jn* 2, 44; *Zjv* 12, 9). Had tu slúži ako symbol bytosti nepriateľskej Bohu a nepriateľskej človeku. Diabol pokúša slabšieho, ženu. Svoj zámer neprejavuje hneď, nepokúša razom na hriech. Hriech má svoju psychológiu,

stromu!«?² Žena odpovedala hadovi: „Z ovocia rajských stromov môžeme jesť,³ ale o ovocí stromu, ktorý je v strede raja, nám Boh povedal: »Nejedzte z neho, ani sa ho nedotýkajte, aby ste nezomreli!«⁴ – Tu povedal had žene: „Nie, nezomriete,⁵ ale Boh vie, že v deň, keď budete z neho jesť, otvoria sa vám oči a vy budete ako Boh, budete poznať dobro a zlo.“ –⁶ A žena videla, že strom je na jedenie chutný, na pohľad krásny a na poznanie vábivý, nuž vzala z jeho ovocia a jedla, dala aj svojmu mužovi, čo bol s ňou, a on tiež jedol.

Následky hriechu a trest. –⁷ I otvorili sa obom oči a spoznali, že sú nahí. Zošili figové listy a urobili si zásterky.⁸ A potom, keď počuli hlas Pána, Boha, ktorý sa za denného vánku prechádzal po záhrade, skryl sa Adam i jeho žena pred Pánom, Bohom, medzi stromami záhrady.

⁹ I zavolať Pán, Boh, Adama a povedal mu: „Kde si?“¹⁰ On odpovedal: „Počul som tvoj hlas v záhrade, nuž bál som sa, lebo som nahý, a preto som sa skryl.“¹¹ Vravel mu: „Kto ťa upozornil, že si nahý?! Jedol si azda zo stromu, z ktorého som ti jesť zakázal?!“¹² Adam odpovedal: „Žena, ktorú si mi dal na pomoc, tá mi dala zo stromu a ja som jedol.“¹³ Potom povedal Pán, Boh, žene: „Prečo si to urobila?!“ A ona odpovedala: „Had ma naviedol, i jedla som.“

Potrestanie a prísľub Mesiáša: prvá blahozvesť – protoevanjelium –¹⁴ Tu povedal Pán, Boh, hadovi:

„Preto, že si to urobil, prekliaty budeš
medzi všetkým dobytkom
a medzi všetkou poľnou zverou!
Na bruchu sa budeš plaziť
a prach zeme hltat' po celý svoj život!
¹⁵ Nepriateľstvo ustanovujem medzi tebou a ženou,
medzi tvojím potomstvom a jej potomstvom,
ono ti rozšliape hlavu

ktorá spočíva v konfúzii svedomia. Hriech sa vždy začína znehodnotením hodnôt vo svedomí. Túto konfúziu reprezentuje Evin omyl pri vysvetľovaní Božieho zákazu jesť zo stromu, pretože tvrdí, že nemajú jesť zo stromu „v strede raja“ (*Gn* 3, 3); a pozorný čitateľ vie, že v strede raja bol strom života, z ktorého Boh jesť nezakázal (*Gn* 2, 9). Tým robí Boha luhárom a tak je dielo Zlého – diabla, ktorý začal rozhovor nevinnou otázkou, dokonané. Eva ťažko zhršila: vedela, že príkaz je ťažký; a pohnútkou na jej hriech nebola len žiadostivosť, ale aj pýcha, túžba po samostatnosti a nezávislosti od Boha („budete ako Boh!“); jej hriech zväčšuje i tá okolnosť, že zvidela aj svojho muža. Lenže Adamov hriech je väčší, veď mal v istom zmysle väčšiu zodpovednosť ako žena. Obaja však zhršili ťažko. A pretože Adam je hlavou ľudského pokolenia (*Rim* 5, 12), v ňom sme zhršili všetci, ktorí pochádzame od neho (dedičný hriech).

3, 7 – 13. V hriechu je prítomný už aj trest. Trest sa dotýkal v prvom rade duše. Zakusujú v sebe boj nezriadenej žiadostivosti: „otvorili sa obom oči“. Ale inakšie, ako to mysleli, „spoznali, že sú nahí“, a nastáva u nich boj telesného človeka proti duchovnému. K tomuto pristupuje ďalší trest, a to strach pred Bohom. A napokon je to snaha vyhovoriť sa.

3, 15. Tento verš je síce náznakom ustavičného boja medzi ženou a hadom – diablom, ale je aj prejavom Božej lásky, ktorá prisľubuje žene raz víťazstvo nad diablom, a to skrže jej potomka, skrže Mesiáša. Preto sa tento verš volá prvou blahozvesťou, protoevanjeliom. I keď Eviným potomstvom sú všetci ľudia, cirkevní otcovia a exegéti vedení svätým Pavlom (*Rim* 16, 20) vykladajú slovo individuálne o Ježišovi Kristovi. On bol jediný potomok, ktorý zvíťazil svojou smrťou na kríži nad diablovou hlavou. – Žena, o ktorej je tu reč, je síce Eva, lež v plnom zmysle je to tá, čo porodila Krista bez súčinnosti muža, Panna Mária. Veď Kristus premohol diabla nie preto, že je synom Eviným, ale preto, že je Synom Božím. A Panna Mária jediná zo žien bola v ustavičnom nepriateľstve s diablom, veď jej dušu nezatielil nijaký hriech.

a ty mu zraníš päť.“

¹⁶ Žene povedal:

„Veľmi rozmnožím tvoje trápenia a ťarchavosť;
v bolesti budeš rodiť deti,
a hoci budeš po mužovi túžiť,
on bude vládnuť nad tebou.“

¹⁷ A Adamovi povedal: „Preto, že si počúval hlas svojej ženy a jedol si zo stromu, o ktorom som ti prikázal: »Nesmieš z neho jesť!«,

nech je prekliata zem pre teba;
s námahou sa z nej budeš živiť
po všetky dni svojho života.

¹⁸ Trnie a bodľáče ti bude rodiť
a ty budeš jesť poľné byliny.

¹⁹ V pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb,
kým sa nevrátiš do zeme,
z ktorej si bol vzatý,
lebo prach si a na prach sa obrátiš!“

²⁰ Adam nazval svoju ženu menom Eva (Život), lebo sa stala matkou všetkých žijúcich.

Výkon trestu. – ²¹ Pán, Boh, urobil Adamovi a jeho žene kožený odev a obliekol ich.

²² Potom im Pán, Boh, povedal: „Hľa, človek sa stal ako jeden z nás! Poznal dobro i zlo. Len aby teraz nenačial svoju ruku po strome života a nejedol, a nežil naveky!“

²³ A Pán, Boh, ho vykázal z raja Edenu, aby obrábal zem, z ktorej bol vzatý. ²⁴ Ba vyhnal človeka a na východ od raja Edenu postavil cherubov a vytasený ohňový meč, aby strážili cestu k stromu života.

3, 16. Trest zasahuje vinníkov v ich hlavnom povolání. Ženu ako matku, muža ako robotníka. Ale to neznamená, že keby neboli spáchali hriech, žena by nebola bývala rodila v bolesti a muž by sa nebol potil pri práci. Veľký trest však bol, že stratili spoločenstvo s Bohom (v. 23).

3, 20. Adam prijíma trest pokorne, posilnený nádejou budúceho víťazstva „ženinho potomstva“, a túto svoju nádej aj vyslovuje tým, že svoju ženu pomenúva Evou – Chawah, čiže Životom. Eva sa stáva predobrazom Panny Márie, Matky žijúcich.

3, 21 – 24. Boh prarodičov spravodlivo vypovedáva z miesta, na ktorom mali žiť šťastne, ak by boli poslúchali Boží príkaz. Nestalo sa tak. Boh ich vyháňa aj preto, aby nejedli zo stromu života. Stratili naň právo, lebo hriech ich olúpil o výsadu nesmrteľnosti. Boh ich vyhnal do zeme, prekliatej pre hriech. Človek ju má odteraz obrábať, má s ňou zápasieť.

4 Synovia prarodičov: Kain A Ábel. – ¹ Adam potom poznal svoju ženu Evu a ona počala a porodila Kaina, a povedala: „Získala som človeka od Pána.“ ² A opäť porodila – jeho brata, Ábela. Ábel bol pastier oviec, Kain roľník.

³ Po nejakom čase Kain priniesol obeť Pánovi z poľných plodín. ⁴ Aj Ábel obetoval podobne z prvotín svojich oviec, z tých najtučnejších. A Pán zhliadol na Ábela a na jeho obeť. ⁵ Na Kaina však a na jeho obeť nezahliadol. Kain sa veľmi rozhneval a zamračila sa mu tvár.

⁶ Tu povedal Pán Kainovi: „Prečo sa hneváš a prečo sa ti zamračila tvár? ⁷ Či nie je to takto: Ak robíš dobre, môžeš sa vystrieť, ale ak dobre nerobíš, číha hriech pri dverách a sleduje ťa jeho žiadostivosť, a predsa ty ju máš ovládať?“ ⁸ Tu Kain povedal svojmu bratovi Ábelovi: „Vyjdime si von!“ A keď boli na poli, napadol Kain svojho brata Ábela a zabil ho. ⁹ A Pán povedal Kainovi: „Kde je tvoj brat Ábel?“ On však odvetil: „Neviem. Či som ja strážca svojho brata?“ ¹⁰ Pán povedal: „Čo si to urobil?! Hlas krvi tvojho brata hlasno volá zo zeme ku mne. ¹¹ Buď teraz prekliaty zo zeme, ktorá otvorila ústa, aby pila krv tvojho brata z tvojich rúk! ¹² Keď budeš obrábať pôdu, neprinesie ti nijakú úrodu. Budeš nestály a túlavý na zemi.“ ¹³ Kain povedal Pánovi: „Môj zločin je väčší, než aby mi bol odpustený. ¹⁴ Hľa, ty ma dnes odháňaš od zeme a budem sa skrývať pred tvou tvárou; nestály a túlavý budem na zemi. A ktokoľvek ma nájde, zabije ma.“ ¹⁵ Pán mu však povedal: „Nie tak! Lebo každý, kto zabije Kaina, sedemnásobnú pomstu si odnesie!“ Potom Pán urobil Kainovi znak, aby ho nik, kto ho nájde, nezabil. ¹⁶ A Kain sa vzdialil od Pána a zdržoval sa v kraji Nod na východ od Edenu.

Kainovi potomkovia. – ¹⁷ A Kain poznal svoju ženu a ona počala, a porodila Henocha. Potom vystaval mesto a nazval ho menom svojho syna Henocha. ¹⁸ Henochovi sa narodil zasa Irad, Iradovi Maviel, Mavielovi Matusael a Matusaelovi Lamech.

¹⁹ Lamech si vzal dve ženy. Jedna mala meno Ada a druhá mala meno Sela. ²⁰ Ada

4, 1. „Poznať ženu“ v hlbokjej biblickej reči značí pohlavné spojenie v kladnom slova zmysle. V opačnom prípade používa Sväté písmo výraz „ležal s ňou“ (porov. 2 Sam 13, 14), čím sa myslí cudzoložstvo.

4, 1 – 2. Kain sa na tomto mieste odvodzuje od slovesa qanah a značilo by ‚získaného, prijatého‘. Ábel je ‚syn‘ (asyr), prvorođený syn.

4, 3 – 4. „Pán zhliadol“ a „nezahliadol“ sa vyjadruje záľuba v obeť, alebo jej odvrhnutie. Ako poznali Kain a Ábel, že prvého obeť Pán neprijal a druhého prijal, nie je isté. Pravdepodobne v tom, že Ábela požehnával a Kainovi sa nevodilo najlepšie.

4, 6 – 7. Pri Kainovi bolo badať, že je zlej vôle a že zamýšľa čosi zlé. Pán sa ho snaží od jeho zlého úmyslu odvrátiť. Ak sa Kain neprestane hnevať, je v nebezpečenstve, že spácha zločin.

4, 8 – 16. Kain zamietol príležitosť polepšiť sa a rúti sa do záhuby. Hriech rodí hriech. Zo závidosti zabije svojho nevinného brata. Ábel, nevinná obeť, je predobrazom Ježišovej smrti. – Aj po hriechu vraždy sa Pán blíži ku Kainovi s výčitkou. Kain sa nechce k hriechu priznať. Napokon uzná svoj hriech, lež ani teraz neprosí o odpustenie, zdá sa, že si ide zúfať: „ktokoľvek ma nájde, zabije ma“ a „môj zločin je väčší, než aby mi bol odpustený“. Bratovrah sa bojí svojho zavraždenia, myslí si, že niekto pomstí Ábela. Ale Boh aj tu trest ponecháva len sebe.

4, 17. Henoch značí ‚zvyklý‘ alebo ‚zasvätený‘. Kde a kedy postavil Kain „mesto“, sa nedá zistiť. Nebolo to však mesto v našom zmysle.

4, 19 – 22. Kainov rodostrom má sedem generácií: Kain, Henoch, Irad, Maviel, Matusael, Lamech a Jabel s Jubalom. Význam týchto mien je neistý, zdá sa, že niektoré ani nie sú hebrejského pôvodu. Ada znamená ‚okrasa‘, Sela ‚tieň‘.

porodila Jabela; on je praotcom tých, čo bývajú v stanoch a chovajú dobytok.²¹ Meno jeho brata bolo Jubal. On je praotcom všetkých, čo hrajú na citare a na flaute.²² Aj Sela porodila Tubalkaina, kováča, ktorý robil všelijaké veci z medi a zo železa. Tubalkainova sestra bola Noema.

²³ Raz povedal Lamech svojim ženám, Ade a Sele:

„Počujte môj hlas, Lamechove ženy,
nakloňte sluch k mojej reči!
Zabijem muža, ktorý ma poraní,
a mládenca, ktorý ma udrie.

²⁴ Sedem ráz pomstenny bude Kain,
Lamech však sedemdesiatsedem ráz.“

Rodokmeň Setovcov. – ²⁵ Adam opäť poznal svoju ženu a ona porodila syna, a dala mu meno Set, hovoriac: „Ved' Boh mi nahradil iného potomka namiesto Ábela, ktorého zabil Kain.“ ²⁶ Aj Setovi sa narodil syn a dal mu meno Enos. Vtedy sa začalo vzývať meno Pánovo.

5 ¹ Toto je zoznam Adamovho potomstva: Keď Boh stvoril Adama, urobil ho na Božiu podobu, ² muža a ženu ich stvoril, požehnal ich a dal im meno človek, keď boli stvorení. ³ Keď mal Adam stotridsať rokov, narodil sa mu syn, jemu podobný, podľa

4, 23 – 24. Pieseň Lamechova, čiže pieseň o meči, prezrádza, ako ľudstvo bez Boha mravne klesá. Už nejde o prísnu spravodlivosť, ale o pomstu: svojvoľne bude vraždiť aj pre najmenšiu urážku a ublíženie na tele. Možno, že Lamech po prvý raz držal v rukách meč, čo mu ukoval jeho syn Tubalkain, a pyšný na svoju silu a istotu prezrádza svoje ukrutné vnútro. Lamech je horší ako Kain. Kain vraždil z nenávisťi a závidi, Lamech na to skoro nemá ani príčinu. Kain sa nechcel ani priznať, že zabil brata, Lamech sa so svojim vražedným úmyslom vychvaľuje. Lamech sa vynáša nad Boha, ktorý sľúbil, že Kainovu smrť potresce sedemkrát, Lamech sa bude pomstiť krutejšie, krivdu potresce totiž až sedemdesiatsedemkrát. Hrozný je rodostrom Kainov: začína sa bratovraždou a končí človekom, ktorý sa chvástá vražednými úmyslami.

4, 25. Podľa niektorých meno Set je sumerského pôvodu a značí ‚brat‘. Iní ho odvodzujú od slovesa ‚šat, nahradený‘, ‚postavený na ‚miesto‘. V tomto prípade Set by bol náhradou za Ábela a Set by už Eve bol zárukou, že sa splní prísľub o Mesiášovi (3, 15).

4, 26. V mene Enos, za ktorého „sa začalo vzývať meno Pánovo“, sú zdôraznené dva významy: Enos znamená „človek“ aj „meno“ Pána – Jahveho. Text je dokladom náboženskej orientovanosti časti ľudského potomstva.

5, 1. „Zoznam“, hebr. sefer, značí síce v prvom rade ‚knihu‘, ale aj akýkoľvek ‚menší spis, záznam‘, teda aj ‚zoznam‘.

5, 2 – 32. V rodostrome Setitovcov od Adama až po Lamecha, otca Noemovho, je desať generácií. Udané sú roky tých mužov, čo predstavovali jednotlivé generácie. Na prvý pohľad by sa teda zdalo, že ľahko možno určiť čas od stvorenia sveta do potopy sveta, od Adama po Noema. Stačilo by sčítať celkové roky desiatich predstaviteľov spomenutých generácií a došli by sme k presnému poznaniu času od stvorenia prvého človeka až po potopu sveta. Treba si však uvedomiť, že svätopiscovi nešlo tak o určenie času, o chronológiu, ako skôr o to, aby poukázal na pôvod jednotlivých rodín od Adama po Noema, potom od Noema po Abraháma a napokon od Abraháma po Jakuba a izraelský národ; v tomto národe sa vyplní protoevanjelium, ktoré sa medzičasom znova a znova Božím prísľubom potvrdzuje. Na dokázanie tohto faktu stačí uviesť, že v Svätom písme sú genealógie na niektorých miestach neúplné, nezodujú sa ani v menách (*Mt* 1, 8 n.; *I Krn* 3, 10 n. atď.). Preto právom možno predpokladať, že v rodostrome sú vynechané niektoré generácie, ako keby v reťazi vypadli niektoré ohnivé. – O mimoriadne dlhom veku patriarchov možno povedať iba toľko, že ho nachádzame len v najstaršej vrstve Pentateuchu, kde sa s obľubou narába so symbolickými číslami, ktoré my už dnes nerozriešime. Babylonské záznamy uvádzajú pri starých kráľoch ešte oveľa vyšší vek.

jeho obrazu, a nazval ho menom Set. ⁴ Po Setovom narodení žil Adam ešte osemsto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ⁵ A všetkých dní Adamovho života bolo deväťstotridsať rokov a potom zomrel.

⁶ Keď mal Set stopäť rokov, narodil sa mu Enos. ⁷ A Set po Enosovom narodení žil ešte osemstosedem rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ⁸ Všetkých Setových dní bolo deväťstodvanásť rokov a potom zomrel.

⁹ Keď mal Enos deväťdesiat rokov, narodil sa mu Kainan. ¹⁰ Po Kainanovom narodení žil Enos ešte osemstopäť rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹¹ Všetkých Enosových dní bolo deväťstopäť rokov a potom zomrel.

¹² Keď mal Kainan sedemdesiat rokov, narodil sa mu Malaleel. ¹³ Po Malaleelovom narodení žil Kainan ešte osemstoštyridsať rokov a narodili sa mu synovia a dcéry.

¹⁴ Všetkých Kainanových dní bolo deväťstodesať rokov a potom zomrel.

¹⁵ Keď mal Malaleel šesťdesiatpäť rokov, narodil sa mu Jared. ¹⁶ Po Jaredovom narodení žil Malaleel ešte osemstotridsať rokov a narodili sa mu synovia a dcéry.

¹⁷ Všetkých Malaleelových dní bolo osemstodeväťdesiatpäť rokov a potom zomrel.

¹⁸ Keď mal Jared stošesťdesiatdva rokov, narodil sa mu Henoch. ¹⁹ Po narodení Henocha žil Jared ešte osemsto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁰ Všetkých Jaredových dní bolo deväťstošesťdesiatdva rokov a potom zomrel.

²¹ Keď mal Henoch šesťdesiatpäť rokov, narodil sa mu Matuzalem. ²² A Henoch chodil s Bohom. Po Matuzalemovom narodení žil ešte tristo rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²³ Všetkých Henochových dní bolo tristošesťdesiatpäť rokov.

²⁴ Henoch chodil s Bohom a nebolo ho, lebo Boh ho vzal.

²⁵ Keď mal Matuzalem stoosemdesiatšesť rokov, narodil sa mu Lamech. ²⁶ Po Lamechovom narodení žil Matuzalem ešte sedemstoosemdesiatdva rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁷ Všetkých Matuzalemových dní bolo deväťstošesťdesiatdeväť rokov a potom zomrel.

²⁸ Keď mal Lamech stoosemdesiatdva rokov, narodil sa mu syn ²⁹ a dal mu meno Noe, hovoriac: „Tento nás poteší pri našej robote a námahách na zemi, ktorú Pán prekial.“

³⁰ Po Noemovom narodení žil Lamech ešte päťstodeväťdesiatpäť rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ³¹ Všetkých Lamechových dní bolo sedemstosedemdesiatšesť rokov a potom zomrel.

³² Keď mal Noe päťsto rokov, narodili sa mu Sem, Cham a Jafet.

Potopa sveta, 6, 1 – 9, 17

5, 21 – 24. Henoch sa líši od ostatných patriarchov tým, že jeho život je znateľne kratší, počet jeho rokov sa dokonale zhoduje s počtom dní slnečného roka, Písmo o ňom hovorí, že „chodil s Bohom“, ako neskôr o Noemovi, a „Boh ho vzal“, ako Eliáša. Preto je veľkou postavou židovskej tradície, ktorá ho stavia za príklad svojej nábožnosti.

6 Príčina potopy: ľudská skazenosť. – ¹ Keď sa ľudia začali na zemi množiť a keď sa im narodili dcéry, ² Boží synovia videli, že ľudské dcéry sú pekné, a brali si z nich za ženy, koľko len chceli. ³ A Pán povedal: „Môj Duch neostane dlho v ľudoch (pre ich poblúdenie), lebo sú len telo. Ich dní bude iba stodvadsať rokov.“⁴ V tom čase boli na zemi obri – ba aj neskôr –, a keď Boží synovia obcovali s ľudskými dcérami, ony im rodili obrov. To sú hrdinovia dávnych čias, slávni muži.

⁵ Keď Pán videl, že ľudská nerest' na zemi je veľká a že všetko zmýšľanie ich srdca je ustavične naklonené na zlé, ⁶ Pán oľutoval, že stvoril človeka na zemi. Bol skormútený v srdci a povedal: ⁷ „Vyničím zo zemskeho povrchu ľudí, ktorých som stvoril: človeka i zvieratá, plazy i nebeské vtáctvo, lebo ľutujem, že som ich urobil.“⁸ Iba Noe našiel milosť u Pána.

Boh ohlasuje potopu sveta. – ⁹ Toto je Noemova história: Noe bol najspravodlivejší a najbezúhonnejší muž medzi svojimi súčasníkmi. Noe viedol bohumilý život.

¹⁰ Noemovi sa narodili traja synovia: Sem, Cham a Jafet. ¹¹ Zem však bola skazená pred Bohom, zem bola plná nerestí. ¹² I videl Boh, že zem je veľmi skazená, lebo všetko ľudstvo blúdilo na svojej ceste. ¹³ Tu povedal Boh Noemovi: „Predo mnou nastal koniec všetkému, čo má telo, lebo zem je preplnená ich nepravosťou a ja ich zničím aj so zemou. ¹⁴ Urob si koráb z cyprusového dreva, v korábe urob priehradu a znútra i zvonka ho vymaž smolou! ¹⁵ A postav ho takto: tristo lakt'ov bude jeho dĺžka, päťdesiat lakt'ov jeho šírka a tridsať lakt'ov jeho výška. ¹⁶ Na korábe sprav aj otvor na jeden lakeť, urob ho hore dookola! Aj dvere daj na bok korába a urob spodné, stredné a vrchné poschodie.

¹⁷ Lebo ja privediem na zem vody potopy, aby som zničil každé telo, v ktorom je dych života pod nebom. Všetko, čo je na zemi, zahynie. ¹⁸ S tebou však uzavriem zmluvu: do korába vojdeš ty i tvoji synovia, tvoja žena aj ženy tvojich synov s tebou. ¹⁹ A z každého druhu živočíchov vezmeš do korába po jednom páre, aby sa s tebou zachovali nažive, teda samca i samicu. ²⁰ Zo všetkých vtákov podľa svojho druhu, z dobytky podľa svojho druhu a z plazov podľa svojho druhu vojdú po dvoch do korába s tebou, aby mohli žiť. ²¹ Ty však naber z každého jedla, čo sa jedáva, a vezmi so sebou! To bude tebe aj im za pokrm.“²² A Noe urobil všetko tak, ako mu prikázal urobiť Boh.

6, 1 – 7. Príčinou, prečo Boh tresce ľudstvo potopou, je ľudská zloba, najmä skaza mravov. Biblický text sa vracia k naratívne rozprávaniu najprv o Božích synoch a obroch, aby zdôraznil tému rozvíjajúceho sa zla. Ide tu zrejme o spomienku na prastarý mýtus o jednote božských a ľudských bytostí a ich potomkov (porov. Nm 13, 33). „Boží synovia“ sú pravdepodobne Setiti, medzi ktorými sa zbožnosť udržala za dlhší čas ako u iných potomkov Adamových. Ľudské dcéry zasa Kainovo potomstvo. – „Pán oľutoval, že stvoril človeka na zemi.“ Tento výraz o Božej ľútosti neslobodno brať v pravom slova zmysle, veď Boh nič nemôže ľutovať, lebo sa nemôže meniť. Písmo veľa rás hovorí o Bohu ako o ľudoch.

6, 9 – 11. Noe značí „pokoj“ alebo prinášajúci pokoj, potechu, radosť. Noe bol muž spravodlivý a zbožný, žil podľa Božej vôle a „chodil s Bohom“ ako Henoch (5, 22).

6, 18. „S tebou však uzavriem zmluvu.“ Nie dvojstrannú dohodu, ale láskavú záruku, ktorou sa Boh zaviazal voči tým, ktorých si vyvolil. Neskôr prídu takéto zmluvy s Abrahámom (Gn 15, 17), s celým národom (Ex 19, 1) v očakávaní novej zmluvy, ktorú Boh uzavrie v plnosti času (Mt 26, 28; Hebr 9, 15).

7 Priebeh potopy. – ¹ Potom Pán povedal Noemovi: „Vojdi ty a celá tvoja rodina do korába, lebo som videl, že iba ty si spravodlivý predomnou v tomto pokolení. ² Zo všetkých čistých zvierat vezmi po sedem samcov a samíc, zo zvierat, čo sú nečisté, po dvoch, samca a samicu. ³ Aj z nebeského vtáctva vezmi po sedem samcov a samíc, aby sa zachovalo nažive semä na celej zemi. ⁴ Lebo už len sedem dní – a potom dám pršať na zem štyridsať dní a štyridsať nocí a vyhubím z povrchu zeme všetky bytosti, ktoré som urobil.“ ⁵ A Noe urobil všetko tak, ako mu rozkázal Pán.

⁶ Noe mal šesťsto rokov, keď bola potopa vody na zemi. ⁷ I vošiel Noe a s ním aj jeho synovia, jeho žena a ženy jeho synov pred zátopou vody do korába. ⁸ Aj z čistých i z nečistých zvierat, z vtáctva a zo všetkého, čo sa hýbe na zemi, ⁹ vošlo po dvoch, samec a samica, do korába s Noemom, ako mu prikázal Pán.

¹⁰ Po siedmich dňoch sa privalili na zem vody potopy. ¹¹ V šesťstom roku Noemovho života, v druhom mesiaci, na sedemnásty deň mesiaca vyvalili sa všetky pramene veľkej hĺbociny a otvorili sa nebeské priepusty. ¹² A pršalo na zem štyridsať dní a štyridsať nocí. ¹³ A práve v ten deň vošiel do korába Noe, jeho synovia: Sem, Cham a Jafet, jeho žena a ženy jeho synov s nimi. ¹⁴ Oni a všetky zvieratá podľa svojho druhu i všetky plazy, čo sa plazia po zemi, podľa svojho druhu a všetko vtáctvo podľa svojho druhu – všetky operence a okrídlence – ¹⁵ vošli k Noemovi do korába po páre z každého tela, v ktorom bol dych života. ¹⁶ A čo vošlo, bol samec a samica z každého živočicha, ako mu prikázal Boh. A Pán zavrel Noema zvonku.

¹⁷ I nastala štyridsaťdenná potopa na zemi. Vody pribúdali a vyzdvihli koráb zo zeme do výšky. ¹⁸ Vody veľmi stúpali a zaplavili všetko na zemskom povrchu, koráb však plával na vodách. ¹⁹ A vody vzrastali ďalej na zemi, takže zaliali všetky, aj vysoké vrchy, ktoré sú pod šírym nebom. ²⁰ Voda prevyšovala o pätnásť lakťov vrchy, ktoré pokrývala. ²¹ I zahynulo každé telo, ktoré sa pohybovalo na zemi: vtáctvo, dobytok, zver, plazy, čo sa plazia po zemi, aj všetci ľudia. ²² Všetko, čo malo v nozdrách dych života, všetko, čo žilo na suchu, zomrelo. ²³ Zahubil všetky bytosti, čo boli na zemi: ľudí aj dobytok, plazy i nebeské vtáctvo, a boli vyhubené zo zeme. Ostal iba Noe a to, čo bolo s ním v korábe. ²⁴ A vody ovládali zem ešte stopäťdesiat dní.

8 Potopa prestáva, Noe vychádza z korába. – ¹ Tu si Boh spomenul na Noema a na všetku zver a všetok dobytok, ktorý bol s ním v korábe, a Boh dal zaviať vetru nad zemou a vody upadávali. ² Zatvorili sa aj žriedla hĺbočin a nebeské priepusty a prestal pršať dážď z neba. ³ Vody prúdili a odtekali a vracali sa zo zeme a po stopäťdesiatich dňoch vôd ubudlo. ⁴ A v siedmom mesiaci, na sedemnásty deň mesiaca koráb zastal na vrchu Ararat. ⁵ Vody odchádzali a upadávali až do desiateho mesiaca. V prvý deň desiateho mesiaca sa zjavili temená vrchov. ⁶ A keď uplynulo štyridsať dní, Noe otvoril okno korába, ktoré bol urobil, ⁷ a vypustil krkavca. On odlietel a vracal sa, kým

⁷, 1 – 16. Čas, určený na pokánie, sa míňal, ľudstvo sa však nespamätalo, veselilo sa a hrešilo „až do dňa, keď Noe vošiel do korába“ (Mt 24, 38). – Potopou sa svet vracia do „chaosu“, to znamená do toho stavu, ktorý na zemi jestvoval, kým Boh neoddelil „vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou“ (Gn 1, 7). Teraz sa vody opäť spojili (porov. Gn 7, 11), aby priviedli na zem potopy. Boh tým, že pri stvorení oddeľuje jednu vec od druhej, mení chaos na jeho opak: „A Boh videl, že je to dobré“ (Gn 1, 12). Biblický termín chaos znamená i hriech, ktorý bol príčinou potopy.

nevyschli vody na zemi. ⁸ Po ňom vypustil holubicu, aby zvedel, či sa už vody stiahli zo zeme. ⁹ Ale keď holubica nenašla miesto, kde by spočinula jej noha, vrátila sa späť k nemu do korába; lebo vody boli ešte na povrchu celej zeme. On vystrel ruku, chytil ju a vzal ju k sebe do korába. ¹⁰ Potom čakal ďalších sedem dní a opäť vypustil z korába holubicu. ¹¹ A holubica priletela k nemu iba v podvečer a v zobáku mala čerstvú olivovú ratolesť. ¹² Tu Noe poznal, že vody zo zeme zmizli. Čakal však ešte ďalších sedem dní a zasa vypustil holubicu, ale tá sa už k nemu nevrátila. ¹³ V šesťstoprvom roku teda, v prvom mesiaci, v prvý deň mesiaca vyschli vody na zemi. ¹⁴ Tu Noe odstránil strechu korába, aby videl, a zemský povrch bol suchý. ¹⁵ V druhom mesiaci, na dvadsiaty siedmy deň mesiaca bola zem suchá.

Vtedy povedal Boh Noemovi: ¹⁶ „Vyjdi z korába ty aj tvoja žena, tvoji synovia a ženy tvojich synov s tebou! ¹⁷ A vyved' všetky druhy živočíchov, ktoré sú s tebou: vtáctvo, dobytok a všetky plazy, čo sa plazia po zemi, aby sa hemžili na zemi a aby sa množili a naplňali zem.“ ¹⁸ Vyšiel teda Noe a jeho synovia, jeho žena a ženy jeho synov s ním; ¹⁹ všetka zver, všetky plazy a všetko vtáctvo, všetko, čo sa pohybuje na zemi, vyšlo podľa svojich druhov z korába. ²⁰ Tu Noe postavil Pánovi oltár, vzal zo všetkého čistého dobytku a zo všetkých čistých vtákov a priniesol zápalnú obeť na oltári. ²¹ I zavoňal Pán príjemnú vôňu a povedal si: „Už nikdy viac neprekľajem zem pre človeka, lebo zmýšľanie ľudského srdca je od mladosti zlé. Preto už nikdy nevyhubím všetko živé, ako som to urobil. ²² Kým potrvá zem, nikdy neprestane sejba a žatva, chladno a teplo, leto a zima, deň a noc.“

9 Božia zmluva s ľudstvom po potope sveta. – ¹ Potom Boh požehnal Noema a jeho synov a povedal im:

„Plod'te a množte sa a naplňte zem!

² Nech majú pred vami strach
a hrôzu všetky zvieratá zeme,
všetko vtáctvo neba

a všetko, čo sa hýbe na zemi;
dostávajú do rúk všetky ryby mora.

³ Všetko, čo sa hýbe a žije, nech je vám za pokrm,
všetko vám dávam tak ako zelené byliny.

⁴ Iba mäso s dušou, ktorá je v krvi, nesmiete jesť.

⁵ Ale krv vašich duší budem vyhl'adávať;
budem ju vyhl'adávať od každého zvierat'a

8, 21. „Zavoňal Pán príjemnú vôňu.“ Tento antropomorfizmus sa stane obradným technickým zvratom (*Ex* 29, 18. 25; *Lv* 1, 9. 13). – „Zmýšľanie ľudského srdca“ – srdce je vnútro človeka odlišné od toho, čo vidno, najmä od „tela“. Je sídlom schopností a osobnosti, v ktorom sa rodia myšlienky a city, reči, rozhodnutia a činy. Boh ho pozná až do dna.

9, 1 – 7. Ako Boh požehnal Adama (1, 28), tak teraz po potope požehnáva Noema, hlavu nového ľudstva, a dáva mu nadvládu nad všetkým, čo žije na zemi. Po dedičnom hriechu sa aj príroda spriechila človeku. Predtým vládol nad ňou ľahko a pokojne. Po potope Boh zakazuje jesť krv alebo mäso, v ktorom by ostala všetka krv. Podľa poňatia starozákonného človeka bola krv sídlom duše. Duša však prináleží len Bohu, najmä ľudská duša. Preto beda tomu, kto preleje ľudskú krv. Odteraz bude platiť zákon odvety: život za život. Prísnosť tohto zákona sa zakladá na hodnosti človeka, ktorý je stvorený na Boží obraz.

a od každého človeka, aj keď je to brat,
budem vyhľadávať dušu človeka.

⁶ Kto preleje ľudskú krv,
človek nech preleje jeho krv,
lebo na Boží obraz som stvoril človeka.

⁷ Vy sa však plodte a množte sa,
rozšírite sa na zemi a naplňte ju!“

⁸ Potom Boh povedal Noemovi i jeho synom, čo boli s ním: ⁹ „Ja uzavriem zmluvu s vami a s vašim potomstvom, čo bude po vás, ¹⁰ aj s každou živou bytosťou, čo je s vami: s vtáctvom, s dobytkom a so všetkou zverou, ktorá s vami vyšla z korába, so všetkými zvieratami, čo sú na zemi. ¹¹ Áno, uzavriem s vami zmluvu, že už nikdy nezahynie všetko živé vo vodách potopy a že už nikdy nebude potopa, ktorá by spustošila zem.“

¹² A Boh hovoril ďalej: „Toto bude znakom zmluvy, ktorú uzavieram na večné pokolenia medzi mnou a vami a všetkými živými bytosťami, čo sú s vami: ¹³ Svoj oblúk umiestňujem v oblakoch, aby bol znakom zmluvy medzi mnou a zemou. ¹⁴ Keď zastriem zem oblakmi a keď sa v oblakoch zjaví moja dúha, ¹⁵ vtedy si spomeniem na svoju zmluvu, ktorá je medzi mnou a medzi vami i každou živou bytosťou. Už nikdy nebude vôd potopy, ktorá by zahubila všetky živé tvory. ¹⁶ V oblakoch bude oblúk, uvidím ho a spomeniem si na večnú zmluvu, uzavretú medzi Bohom a každou živou dušou všetkých živých tvorov, čo sú na zemi.“

¹⁷ A Boh povedal Noemovi: „Toto je znak zmluvy, ktorú som uzavrel medzi sebou a medzi všetkými živými tvormi na zemi.“

Kliatba a požehnanie Noemovo. – ¹⁸ Noemovi synovia, ktorí vyšli z korába, boli Sem, Cham a Jafet. Cham je otcom Kanaána. ¹⁹ Títo traja boli teda Noemovi synovia a z nich sa rozšírilo ľudstvo po celej zemi.

²⁰ Noe začal obrábať zem a vysadil vinicu. ²¹ A keď sa napil vína, opil sa a obnažený ležal vo svojom stane. ²² I uvidel Cham, Kanaánov otec, nahotu svojho otca a vonku to hovoril svojim dvom bratom. ²³ Ale Sem a Jafet vzali plášť, obaja si ho položili na ramená, išli chrbtom a zakryli otcovu nahotu. Tvár mali odvrátenú, takže nevideli

9, 8 – 11. Prísľub, že Boh nezničí svet celosvetovou potopou, sa dotýka človeka, zvierat a všetkého potomstva. Zvieratá, stvorené kvôli človekovi, pokladajú sa s ním za jeden celok. Boh nevyníči viac potopou všetko stvorenstvo! Boh sa zaručuje za tento prísľub a Písmo nám ho opisuje ako „zmluvu“, na ktorú spomienkou bude dúha. Prítomnosťou zmluvy medzi Bohom a človekom je odtiaľto téma zla ohraničená a prekonaná inou témou, ktorej budú patriť nasledujúce stránky Písma – témou znovonarodenia, obnovenia a spásy.

9, 12 – 16. Túto zmluvu Boh potvrdzuje znamením, znakom, akoby pečatou. Dúha bude znamením pokoja a Božieho milosrdenstva. Neskôr, pri Abrahámovi to bude obriezka (*Gn* 17, 11), pri sinajskej zmluve pokropenie krvou obetných zvierat. Autor netvrdí, že Boh vtedy stvoril dúhu alebo že by sa vtedy prvýkrát zjavila. Znamenie nemusí byť niečo mimoriadne.

9, 18 – 19. Tieto verše sú úvodom k nasledujúcej rozprave a pripravujú aj správu o rozchode národov (kap. 10 – 11). Sem, hebr. šem, značí ‚meno, slávne meno‘; Cham značí ‚teplý‘ alebo ‚spojený‘ a napokon Jafet ‚krása‘ alebo ‚šírka‘.

otcovu nahotu.²⁴ Keď sa Noe prebral z vína a keď sa dozvedel, čo mu urobil najmladší syn,²⁵ povedal:

„Bud' prekliaty, Kanaán,
staň sa poníženým sluhom svojich bratov!“

²⁶ Potom pokračoval:

„Nech je zvelebený Pán, Boh Semov,
a Kanaán nech je jeho sluhom!
²⁷ Nech Boh rozvetví Jafeta
a nech býva pod Semovými stanmi
a Kanaán nech je jeho sluhom!“

Noe žil po potope ešte tristo päťdesiat rokov.²⁸ Všetkých Noemových dní bolo deväťsto päťdesiat rokov a potom zomrel.

Rodokmeň národov

10 Jafetovci. – ¹ Toto je potomstvo Noemových synov – Sema, Chama a Jafeta, lebo po potope sa im narodili synovia. ² Jafetovi synovia sú Gomer, Magog, Madai, Javan, Tubal, Mosoch a Tiras. ³ Gomerovi synovia sú Askenéz, Rifat a Togorma. ⁴ Javanovi synovia sú Elisa, Taršiš, Kitim a Dodanim. ⁵ Z nich sa rozvetvili ostrovné národy podľa svojich krajín, jazykov, kmeňov a obyvateľstva.

Chamovci. – ⁶ Chamovi synovia sú Kuš, Mesraim, Fut a Kanaán. ⁷ Kušovi synovia sú Saba, Hevila, Sabata, Regma a Sabatacha. Regmovi synovia sú Šaba a Dedan.

9, 25 – 27. Udivuje, že Noe nepreklial ani tak Chama, ako jeho potomstvo, čo bolo pre Chama horšie. Boh najcitlivejšie tresce ľudí na deťoch. Chamovi potomkovia sa stanú sluhami svojich bratov. Kanaánčania, ako to dokazujú dejiny, upadli do takej bezbožnosti, že sa na nich naozaj splnila Noemova kliatba. Izraeliti, potomkovia to Semovi, v čase príchodu do zaslúbenej zeme ich sčiasťky podmanili, sčiasťky vyhubili. Sem dostáva otcovské požehnanie a je vyslovené chválou Semovho Boha. Pravý Boh bude mať osobitný vzťah k Semovmu potomstvu. I keď mnohí zo Semitov odpadnú od viery v pravého Boha, prakticky však niektorí ostanú verní, a ako to neskoršie svätopisec ukáže, budú to Izraeliti. Požehnanie je už v tom, že so Semitmi bude Pán, Boh. – Aj Jafet dostáva požehnanie, on síce nebude nositeľom Božieho zjavenia ako Sem, ale Boh ho požehná početným potomstvom. V hebrejčine je istá slovná hra, veď Jafet značí šírku, rozvetvenie. Jafet bude bývať „pod Semovými stanmi“, bude účastný na Semovom požehnaní, Jafetovi potomkovia poznajú pravého Boha. A vtedy aj Kanaánčania budú slúžiť potomkom Semovým.

10, 1 – 32. V tejto hlave rozpráva svätopisec, ako sa z potomkov Noemových, Sema, Chama a Jafeta, opäť rozrástlo ľudské pokolenie. Takto sa poukazuje na pôvod Semitov, a teda aj izraelského národa, skrze Noema k Setovi, a tým sa viaže s Adamom. Pretože Jafetovi potomkovia budú najďalej bývať od Izraela, potomka Semovho, autor hovorí najprv o nich a až nakoniec o Semových potomkoch, lebo ich dejiny bude aj naďalej zaznačovať. Rodostromy troch Noemových synov sú známe aj pod menom „tabula gentium“, čiže „listina národov“. Je to najstarší doklad o rozdelení a pôvode národov. Tento cenný záznam prevzal Mojžiš zo starých dokumentov azda celý alebo aspoň sčiasťky, zostavil ho podľa podania, ktoré treba hľadať u Abraháma. On ho mohol priniesť, keď sa vystaňoval z Chaldejska. Dôkazom toho by bola aj tá okolnosť, že stredom v tejto rozprave nie je Egypt, ale Chaldejsko. „Listina národov“, ako sa všeobecne pripúšťa, nie je úplná.

10, 6 – 7. Vo veršoch 6 – 21 sa uvádzajú národy, ktoré pochádzajú od Chama. Je ich tridsať. – Je osobitosťou takýchto starých zoznamov, že sa v nich aj mestá a krajiny uvádzajú ako osoby. Podľa hebrejského spôsobu myslenia majú aj mestá a krajiny svojich „praotcov“.

⁸ Kušovi sa narodil tiež Nimród. On začal byť mocnárom na zemi. ⁹ Bol udatným poľovníkom pred Pánom, takže sa hovorievalo: „Udatný poľovník pred Pánom ako Nimród!“ ¹⁰ Jeho kráľovstvom bol na počiatku Babel, Arach, Achad a Chalane v krajine Senaár. ¹¹ Z tejto krajiny tiahol do Asýrie a vystaval Ninive, mesto Rechobot, Chale ¹² a Rezen medzi Ninive a Chale. To je najväčšie mesto.

¹³ Od Mesraima pochádzajú Lúdovia, Anamčania, Leabčania, Naftuchovia, ¹⁴ Fetrusi, Kasluchovia – z nich vzišli Filištínci – a Kaftorčania. ¹⁵ Od Kanaána pochádza jeho prvorodený Sidon a Hetejci, ¹⁶ ďalej Jebuzejci, Amorejčania, Gergezejčania, ¹⁷ Hevejci, Arachejčania, Sinijci, ¹⁸ Aradovia, Samarovia a Amat'ania. Potom, keď sa čelade Kanaánčanov rozišli, ¹⁹ územie Kanaánčanov siahalo od Sidonu smerom ku Gerare až po Gazu a smerom k Sodome a Gomore, Adame a Seboim až po Lesu.

²⁰ Toto sú Chamovi synovia podľa svojich čeladi, jazykov, krajín a obyvateľstva.

Semiti. – ²¹ Aj Semovi, praotcovi všetkých Heberových synov a staršiemu Jafetovmu bratovi, sa narodili synovia. ²² Semovi synovia sú Elam, Asýr, Arfaxad, Lúd a Aram.

²³ Aramovi synovia sú Us, Hul, Geter a Mes.

²⁴ Arfaxadovi sa narodil Sale, Salemu zasa Heber. ²⁵ Heberovi sa narodili dvaja synovia, jeden sa volal Faleg, lebo za jeho čias sa rozdelila zem, a jeho brat sa volal Jektan. ²⁶ Od Jektana pochádza Elmodad, Salef, Asarmot, Jare, ²⁷ Aduram, Uzal, Dekla, ²⁸ Ebal, Abimael, Saba, ²⁹ Ofir, Hevila a Jobab. Títo všetci sú Jektanovi synovia. ³⁰ Ich sídlo siahalo od Mesy až k Sefaru, k východným vrchom. ³¹ Toto sú Semovi synovia podľa svojich čeladi, jazykov, krajín a obyvateľstva. ³² To sú čelade Noemových synov podľa svojich rodov a národov. Z nich sa potom po potope rozvetvili národy na zemi.

10, 8 – 12. V pravlasti všetkých národov, niekde pri Tigrise a Eufrate, vznikli najstaršie štáty. Tu vyniká známa postava, Nimród. On sa postupne stal hrdinom Mezopotámie, ktorú však ťažko identifikovať.

10, 16 – 20. Potomstvo Kanaánovo sa rozvetvilo na tieto národy: „Sidon“, ktoré bolo síce slávne mesto, lež týmto menom sa označovala aj krajina, neskoršie južná Fenícia. „Hetejci“ – o týchto sa donedávna nevedelo skoro nič. Dnes vieme, že pôvodne sídlili v Malej Ázii, oni rozbili niekdajšiu ríšu Chammurabiho. Po roku 1500 tiahli až do Egypta a cestou sa osadzovali aj v dnešnej Palestíne (Hebron, Jeruzalem atď.). „Jebuzejci“ obývali okolie dnešného Jeruzalema. Meno „Amorejčania“ – Amuri označovalo pôvodne východné národy, neskoršie je to vlastné meno národov, čo sa osadili v južnej a východnej Palestíne, kam prišli od severu. „Gergezejčania“ bývali možno v Palestíne, no presnejšie to určiť nevieme. „Hevejci“ sa zmocnili kraja v okolí Hermonu, severne od Genezaretského jazera, blízko nich boli „Arachejčania“ a „Sinijci“. Aj ostatné tri národy sa usadili vo Fenícii. Ako vieme, všetky tieto národy sa prísťahovali zo severovýchodu, teda z územia, kde sa naznačuje miesto biblického raja. – Svätopisec určuje aj hranice Kanaánu, zaiste preto, aby naznačil už teraz tú zem, ktorú Boh prisľúbil patriarchom.

10, 21 – 30. Sem bol starším bratom Jafetovým, ale svätopisec ho uvádza posledného, lebo ďalej v Písme bude reč skoro výhradne o jeho potomkoch, pretože Sem bol „praotcom všetkých Heberových synov“ – čiže Hebrejov, a tým aj Abrahámovým, z ktorého prostredníctvom Izáka, Jakuba a jeho synov sa v Egypte vyvinul izraelský národ. Teda Hebreji pochádzajú zo Sema. Ako sa zdá, „Hebreji“ – Habiru boli pôvodne osobitný národ, meno je známe už v 3. tisícročí pred Kr. aj z mimobiblických prameňov. Kmene, známe pod týmto menom, prišli z Malej Ázie do Amorejska a aj do Kanaánu. V Písme sa menuje i Abrahám od Kanaánčanov „Hebrejom“ a napokon i všetci Izraeliti, ktorí prišli za Jozueho do Kanaánu, ba niekedy sa týmto menom označujú všetky nasťahované národy do Kanaánu. „Heber“ odvádzať od slovesa ‚abar‘ čo značí ‚prejsť‘ (pravdepodobne cez Eufrat do Západnej Sýrie alebo cez Jordán do Palestíny). V Nm 24, 24 pod menom Heber sa rozumie časť Mezopotámie na oboch brehoch Eufratu. A odtiaľ prišiel Abrahám, z Uru Chaldejského.

11 Zmätenie reči a rozídenie ľudstva. – ¹ Vtedy bol na celej zemi jeden jazyk a rovnaké slová. ² Keď sa pohli z východu, našli v krajine Senaár rovinu a osadili sa na nej.

³ Tu si povedali jeden druhému: „Pod’me, narobme tehál a vypál’me ich v ohni!“ Tehly im slúžili namiesto kameňa a asfalt namiesto malty. ⁴ Potom povedali: „Pod’me, postavme si mesto a vežu, ktorej vrchol bude siahať až do neba, spravme si tak pomník, aby sme sa neroztratilí po celej zemi!“ ⁵ Tu zostúpil Pán, aby videl mesto a vežu, ktoré stavali ľudia, ⁶ a povedal: „Hľa, sú jedným národom, všetci majú jeden jazyk; toto je začiatok ich činov a veru neodstúpia od ničoho z toho, čo si zaumienili urobiť. ⁷ Pod’me, zostúpme a pomäťme tam ich jazyk, aby nik nerozumel reči druhého!“ ⁸ A takto ich Pán odtiaľ rozohnal po celej zemi a mesto prestali stavať. ⁹ Preto ho nazvali Bábélom, lebo tam Pán zmiatol reč celej zeme a Pán ich odtiaľ rozohnal po celej zemi.

Sedem rodokmeňov. – ¹⁰ Toto je Semovo potomstvo: Dva roky po potope, keď mal Sem sto rokov, narodil sa mu Arfaxad. ¹¹ Po Arfaxadovom narodení žil Sem päťsto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹² Keď mal Arfaxad tridsaťpäť rokov, narodil sa mu Sale. ¹³ Po Saleho narodení žil Arfaxad ešte štyristotri rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁴ Keď mal Sale tridsať rokov, narodil sa mu Heber. ¹⁵ Po Heberovom narodení žil Sale ešte štyristotri rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁶ Keď mal Heber tridsaťštyri rokov, narodil sa mu Faleg. ¹⁷ Po Falegovom narodení žil Heber ešte štyristotridsať rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ¹⁸ Keď mal Faleg tridsať rokov, narodil sa mu Reu. ¹⁹ Po Reuovom narodení žil Faleg ešte dvestodevät rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁰ Keď mal Reu tridsaťdva rokov, narodil sa mu Sarug. ²¹ Po Sarugovom narodení žil Reu ešte dvestosedem rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²² Keď mal Sarug tridsať rokov, narodil sa mu Nachor. ²³ Po Nachorovom narodení žil Sarug ešte dvesto rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁴ Keď mal Nachor dvadsaťdeväť rokov, narodil sa mu Táre. ²⁵ Po Táreho narodení žil Nachor ešte stodevätnásť rokov a narodili sa mu synovia a dcéry. ²⁶ Keď mal Táre sedemdesiat rokov, narodil sa mu Abram, Nachor a Aran.

Dejiny patriarchov, 11, 27 – 50, 26

Dejiny Abrahámove, 11, 27 – 25, 10

11, 1 – 9. Na starej tradícii z Bábely, ako na pozadí pomätenia jazykov, ukazuje svätopisec, že ani vyspelá civilizácia bez spojenia s Bohom nespája a nezblízuje vnútorne ani ľudí, ale ich odcudzuje navzájom, takže si nakoniec vôbec nerozumejú.

11, 2. Krajina Senaár bol Babylon (porov. 10, 10; *Iz* 11, 11; *Dan* 1, 2).

11, 9. „Bábel“ (Babíl, Bábílu v klinovom písme) značí ‚Božiu bránu‘. Hebrejské slovo na označenie „zmätku“ by sa mohlo odvzduchať od slovesa balal ‚zmiatť, pomútiť‘.

11, 10 – 26. V týchto veršoch svätopisec ukazuje, že Abrahám, o ktorom bude písať, je Semovým potomkom. Abrahám je praotcom izraelského národa, z ktorého sa narodí Mesiáš. Odteraz zanechá dejiny ostatných národov a bude sa venovať iba osudom Semovho potomka Abraháma. Rodostrom Semových potomkov je podobný ako rodostrom od Adama po Noema. Rozdiel je len v tom, že sa neudáva celkový počet rokov jednotlivých patriarchov.

Abrahámovo príbuzenstvo. – ²⁷ Toto je Táreho potomstvo: Táremu sa narodil Abram, Nachor a Aran a Aranovi sa narodil Lot. ²⁸ Aran však zomrel ešte za života svojho otca Táreho vo svojej rodnej krajine, v Chaldejskom Ure. ²⁹ Abram a Nachor sa oženili. Abramova žena sa volala Sarai a Nachorova žena mala meno Melcha. Bola Aranovou dcérou, ktorý bol otcom Melchy a otcom Jeschy. ³⁰ Sarai však bola neplodná; nemala detí. ³¹ A Táre vzal svojho syna Abrama, svojho vnuka, Aranovho syna Lota, aj svoju nevestu, ženu svojho syna Abrama, Sarai, vyviedol ich z Chaldejského Uru a išli do krajiny Kanaán. Prišli až do Haranu a tam sa osadili. ³² Táreho dní bolo dvestopäť rokov, keď Táre zomrel v Harane.

12 Boh posielal Abrama do Kanaánu. – ¹ Tu Pán povedal Abramovi:

„Odíď zo svojej krajiny,
od svojho príbuzenstva
a zo svojho otcovského domu
do krajiny, ktorú ti ukážem.

² Urobím z teba veľký národ,
požehnám ťa a preslávim tvoje meno
a ty budeš požehnaním.

³ Požehnám tých, čo ťa budú žehnať,
a prekľajem tých, čo ťa budú prekľínať!

V tebe budú požehnané
všetky pokolenia zeme!“

Abramova cesta do Kanaánu. – ⁴ A Abram odišiel, ako mu rozkázal Pán. Išiel s ním aj Lot. Abram mal sedemdesiatpäť rokov, keď odišiel z Haranu. ⁵ Abram vzal so sebou

11, 27 – 32. „Abram“ je skrátená forma Abi-rámu „môj otec je vznešený“. Abram je teda z rodiny Táreho (hebr. Terach), čiže Terachovcov, ktorá rodina je v Písme označovaná za modloslužobnú (*Joz 24, 2; Jdt 5, 6* atď.). Táre býval v Chaldejskom Ure, v strede kultu mesiaca, v meste, ktoré ležalo neďaleko Perzského zálivu. Tu zomrel jeho syn Aran. Po jeho smrti sa vystaňoval Táre so svojim synom Abramom, s nevestou, ženou Abramovou Sarai, a s vnukom Lotom do Haranu, ktorý leží hodne na severovýchod, na rieke Balíkh, prítoku Eufratu. Vystaňovanie Táreho rodiny do Haranu mohlo mať politický dôvod. Neslobodno však zabúdať na hlavný moment, na moment náboženský, ktorý sa zračí v povolanií Abramovom. Mnohobožstvo sa tak rozmohlo, že ani rodina Táreho ním neostala nedotknutá. Preto Boh odďaľuje Abrama z tohto prostredia a prikazuje mu odísť do novej zeme, v ktorej jeho potomstvo bude ako veľký národ. Boh ho bude požehnávať, ba jeho osoba (Abramova) sa stane požehnaním pre všetky národy. Takto Boh nadprirodzeným spôsobom zachraňuje vieru v jedného Boha, tú vieru, ktorá od počiatku sveta bola prarodičom Bohom zjavená a ktorú postupom času ľudia zamenili za svoj vlastný výtvar, za mnohobožstvo. Sväté písmo nepozná teda náboženský vývoj od nedokonalého náboženstva (mnohobožstva) k dokonalému (jednobožstvu), ono pozná len zjavené náboženstvo, vieru v jediného Boha, a ostatné náboženstvá považuje za odpad od pôvodnej viery.

12, 1 – 3. Ťažko rozhodnúť, či povolanie, ktoré sa popisuje v týchto veršoch, sa stalo v Harane alebo už v Ure. Podľa *Sk 7, 2* tieto slová povedal Boh Abramovi v Ure; v našom kontexte skorej patria do času, keď Abram už bol v Harane a keď mu už otec zomrel. Vec možno chápať aj tak, že svätopisec najprv dokončil rozpravu o ceste a potom uvádza slová povolania, ale nemožno vylúčiť ani opakovanie povolania Abrama: prvý raz v Ure a druhý raz v Harane.

Pre Abrama a jeho rodinu nebolo ľahko opustiť vlastnú krajinu. Má ísť do neznámej krajiny, do krajiny, ktorá nebude hneď jeho, ale len v neskorších pokoleniach. Má teda zameniť isté za neisté a neznáme. V jeho poslušnosti možno vidieť živú vieru v Božie slová (*Hebr 11, 8*). „V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme“, porov. *Gn 22, 18; Gal 3, 6 – 18*.

svoju ženu Sarai a svojho synovca Lota i celý majetok, čo nadobudli, aj služobníctvo, ktoré v Harane získali. A takto odišli, aby šli do krajiny Kanaán, a tak došli do krajiny Kanaán.⁶ Abram prešiel krajinou až po miesto Sichem, až k terebintu Moreho. Vtedy boli v krajine Kanaánčania.⁷ Tu sa Abramovi zjavil Pán a povedal mu: „Túto krajinu dám tvojmu potomstvu.“ On tam potom postavil Pánovi, ktorý sa mu zjavil, oltár.

⁸ Odtiaľ odišiel k vrchu východne od Bet-Elu a tam rozložil svoj stan. Na západ mal Bet-El, na východ Haj. Aj tam postavil Pánovi oltár a vzýval meno Pánovo.⁹ Potom sa Abram vybral ďalej a tiahol k Negebu.

Abram tiahne do Egypta. – ¹⁰ Keď nastal v krajine hlad, Abram odišiel do Egypta, aby tam začas pobudol, lebo v krajine sa hlad rozmáhal.¹¹ Keď sa blížil k Egyptu, povedal svojej žene Sarai: „Naisto viem, že si pekná žena,¹² a keď ťavidia Egyptania, povedia si: »To je jeho žena.« Mňa zabijú a teba nechajú žiť.“¹³ Hovor teda, že si moja sestra, aby sa mi popri tebe dobre viedlo a aby som tvojou zásluhou ostal nažive.“¹⁴ A keď Abram prišiel do Egypta, Egyptania videli, že je to veľmi pekná žena.¹⁵ A keď ju videli faraónovi dvorania, chválili ju pred faraónom a ženu odviekli do faraónovho domu.¹⁶ S Abramom však kvôli nej dobre zaobchádzal; mal ovce, dobytok, osly, otrokov a otrokyne, oslice a ťavy.¹⁷ Pán však bil faraóna ťažkými ranami, aj jeho dom, pre Abramovu ženu Sarai.¹⁸ Tu si faraón zavolał Abrama a povedal mu: „Čo si mi to urobil?! Prečo si mi nepovedal, že je ona tvoja žena?“¹⁹ Prečo si hovoril: »Ona je moja sestra,« a tak som si ju vzal za ženu? Teraz teda, tu máš svoju ženu, vezmi si ju a choď!“²⁰ Potom faraón vydal o ňom rozkaz mužstvu, aby ho vyprevadili aj s jeho ženou i so všetkým, čo mal.

13 Abramov návrat z Egypta. – ¹ Abram teda tiahol aj so svojou ženou a so všetkým, čo mal, a Lot s ním, naspäť do Negebu.² Abram mal množstvo stád, striebra a zlata.³ A došiel na svoje stanovisko z juhu až k Bet-Elu, na miesto, kde predtým rozložil svoj stan medzi Bet-Elom a Hajom,⁴ na miesto oltára, ktorý tam predtým postavil, kde Abram vzýval meno Pánovo.⁵ Lenže aj Lot, ktorý bol s Abramom, mal ovce, dobytok a stany⁶ a krajina im nestačila na spoločné bývanie, lebo ich majetok bol veľký; a tak nemohli zostať spolu.⁷ Medzi pastiermi Abramových stád a medzi pastiermi Lotových stád povstala zvada. A v krajine vtedy bývali Kanaánčania a Ferezejci.⁸ Preto povedal Abram Lotovi: „Nech nie sú rozbroje medzi mnou a tebou, medzi mojimi pastiermi a

12, 4 – 7. Abram odišiel aj z Haranu. Karavána tiahla od severovýchodu k Damasku a odtiaľ popri Genezaretskom jazere na juh k Sichemu. Terebint Moreho – dub vidiaceho alebo veštca. Pravdepodobne pod týmto košatým terebintom bolo nejaké bohoslužobné miesto kanaánskych modloslužobníkov. Vari z pohybu listov a ich šumotu vyvodzoval budúce príbehy. Je známe, že v Kanaáne bolo veľa posvätných stromov, celé háje. Izraeliti ich pálili, ale zavše aj oni odpadli k modloslužbe a uctievali v týchto hájoch Bála a Aštartu.

12, 8 – 9. Od Sichemu tiahol Abram na juh. Bet-El sa v časoch Abramových volal Luza; tu sa uvádza pod známejším menom z časov Jakubových (Gn 28, 19). Negeb, južný kraj alebo juh, je vlastným pomenovaním najjužnejšej časti Palestíny.

12, 13. Abram zamlčal, že Sára je jeho ženou. Hovoril však aj pravdu, keď vravel, že je jeho sestrou (20, 12), a konal podľa stupňa morálky svojho veku, keď svedomie neodsudzovalo každú lož a keď sa život muža hodnotil viac ako česť ženy. Svätopiscovi tu záleží hlavne na tom, aby ukázal, ako Boh uchránil čistotu matky budúceho vyvoleného národa.

tvojimi pastiermi; sme predsa bratia! ⁹ Či nie je pred tebou celá krajina?! Preto sa, prosím, odlúč odo mňa! Ak ty pôjdeš naľavo, ja pôjdem napravo, ak ty napravo, ja pôjdem naľavo!“ ¹⁰ Tu zdvihol Lot oči a videl, že celé okolie Jordánu až po Segor – to bolo predtým, ako Pán zničil Sodomu a Gomoru – je zavlažované ako Pánov raj, ako egyptská krajina. ¹¹ Preto si Lot vybral celú krajinu okolo Jordánu a odtiahol na východ. Takto sa bratia oddelili jeden od druhého. ¹² Abram býval v krajine Kanaán, Lot sa zdržoval v mestách okolo Jordánu a utáboril sa aj v Sodome. ¹³ Ale Sodomčania boli zlí a veľmi hrešili proti Pánovi.

Zasľúbenie Pánovo. – ¹⁴ Keď sa Lot od neho odlúčil, Pán povedal Abramovi: „Zdvihni oči a z miesta, na ktorom si, hľad' na sever a na juh, na východ i na západ, ¹⁵ lebo celú zem, ktorú vidíš, dám tebe a tvojmu potomstvu naveky. ¹⁶ Rozmnožím tvoje potomstvo ako prach na zemi. Ak teda niekto dokáže spočítať prach na zemi, bude môcť spočítať aj tvoje potomstvo. ¹⁷ Vstaň a prejdi krajinu po dĺžke i po šírke, lebo ju dám tebe!“ ¹⁸ Abram vzal svoj stan a šiel, a osadil sa pri terebintoch Mamreho, čo sú v Hebrone, a postavil tam Pánovi oltár.

14 Abramovo víťazstvo. – ¹ V tom čase senaársky kráľ Amrafel, elasarský kráľ Arioch, elamský kráľ Chodorlahomer a kráľ národov Tadal ² boli vo vojne so sodomským kráľom Barom, s gomorským kráľom Bersom, s adamským kráľom Senaábom, so seboimským kráľom Semeberom a s balamským, čiže segorským kráľom. ³ Títo všetci sa spojili v údolí Sidim, čo je teraz Sol'né more. ⁴ Dvanásť rokov boli poddaní Chodorlahomerovi, ale v trinástom roku sa vzbúrili. ⁵ V štrnástom roku však prišiel Chodorlahomer a králi, čo boli s ním, a porazili Refaimcov pri Astorot-Karnaime, Zuzimov pri Hame, Emitov na rovine Kirjataim ⁶ a Chorejcov na vrchoch od Seiru až k výbežku Fáranu, ktorý je na púšti. ⁷ Potom sa obrátili a prišli do En Misfaty, čiže do Kádeša, a zničili celý kraj Amalekitov a Amorejčanov, ktorí sídlili v Asason-Tamare. ⁸ Tu vytiahol sodomský kráľ, gomorský kráľ, adamský kráľ, seboimský kráľ a balamský, čiže segorský kráľ, a v údolí Sidim sa postavili proti nim do boja, ⁹ totižto proti elamskému kráľovi Chodorlahomerovi, kráľovi národov Tadalovi, senaárskemu kráľovi Amrafelovi a elasarskému kráľovi Ariochovi. Štyria králi proti piatim. ¹⁰ V údolí Sidim bolo plno asfaltových jám; a keď sodomský a gomorský kráľ utekali, padli do nich, ostatní utiekli do hôr. ¹¹ Tamtí vzali zo Sodomy a Gomory všetok majetok i všetky potraviny a odtiahli. ¹² So sebou vzali aj Abramovho synovca Lota i jeho majetok – býval totiž v Sodome – a odtiahli. ¹³ I prišiel jeden z tých, čo utiekli, a oznámil to Hebrejovi Abramovi. On býval pri terebintoch

13, 9 – 12. Bratia v širšom zmysle slova, teda príbuzní. Lot si volí Jordánske údolie medzi Genezaretským jazerom a Mŕtvym morom. Segor bolo jedno z piatich miest južne od Mŕtveho mora v tzv. údolí Sidim. V tom čase Mŕtve more nesiahalo na juh tak ďaleko ako po zničení Sodomy a Gomory, ktoré Mŕtve more zalialo.

13, 14 – 18. Abram ostal v Kanaáne a Boh ho odmeňuje za jeho pokojamilovnosť a veľkodušnosť. Pán mu opakuje prísľub z 12, 7 a dodáva, že túto krajinu dá jeho potomstvu, ak ostanú verní. Mamre by bol podľa Gn 14, 13. 24 Amorejčan, Abramov spojenec. Hebron je známe palestínske mesto asi 70 km na juh od Jeruzalema.

14, 5 – 7. Trestná výprava šla z Mezopotámie cez Damask, cez Bášan na juh, cez Moabsko, popri vrchoch Seiru, južne od Mŕtveho mora až k Elatskému zálivu. Potom sa obrátila na sever a tam sa stretla v údolí Sidim s odporom piatich kanaánskych kráľov. Cieľom výpravy nebolo potrestanie piatich nepatrných kniežat, ale utuženie moci v krajoch západne od Jordána.

Amorejčana Mamreho, brata Eschola a Anera. Oni boli spojení zmluvou s Abramom.¹⁴ Keď sa Abram dozvedel, že jeho synovec je zajatý, zvolal svojich tristo osemdesiatich osvedčených mužov, ktorí sa narodili v jeho dome, a hnal sa za nimi až po Dan.¹⁵ V noci rozdelil tých, čo boli s ním, prepadol ich so svojimi sluhami a hubil ich a prenasledoval až po Hobu, ktorá je severne od Damasku.¹⁶ Takto priviedol späť všetok majetok i svojho brata Lota; aj jeho majetok priviedol späť, aj ženy a ľud.

Abram a Melchizedech. – ¹⁷ Keď sa vracal po víťazstve nad Chodorlahomerom a kráľmi, ktorí boli s ním, vyšiel mu v ústrety sodomský kráľ do údolia Save, čiže do Kráľovského údolia.¹⁸ A salemský kráľ Melchizedech priniesol chlieb a víno; bol totiž kňazom najvyššieho Boha.¹⁹ Požehnal ho a povedal:

„Bud' požehnaný, Abram, od najvyššieho Boha,
Stvoriteľa neba a zeme!

²⁰ Nech je zvelebený najvyšší Boh,
ktorý ti dal do rúk tvojich nepriateľov!“

A on mu dal desatinu zo všetkého.²¹ Sodomský kráľ zasa vravel Abramovi: „Daj mi ľudí a majetok si vezmi!“²² Abram odvetil sodomskému kráľovi: „K Pánovi, najvyššiemu Bohu, Stvoriteľovi neba a zeme, dvíham svoju ruku,²³ že nevezmem ani nitku či remienok z obuvi, vôbec nič z toho, čo je tvoje, aby si nepovedal: »Ja som urobil Abrama bohatým!«²⁴ Nechcem nič, len to, čo zjedlo služobníctvo, a podiely pre mužov Anera, Eschola a Mamreho, ktorí išli so mnou. Oni nech dostanú svoje podiely!“

15 Pánova zmluva s Abramom. – ¹ Po týchto udalostiach sa Pán prihovril vo videní Abramovi takto: „Neboj sa, Abram, ja som tvoj štít. Tvoja odmena bude veľmi veľká!“² Abram odpovedal: „Pane, Bože, čože mi dáš? Veď ja odídem bezdetný a

14, 17 – 24. Údolie Save treba hľadať niekde v blízkosti Jeruzalema. Melchizedech – kráľ spravodlivosti (*Hebr* 7, 2) – bol kráľom Salema, čiže Jeruzalema – Urusalima (*Ž* 76, 3; 110, 4). Skutočnosť, že kráľ je aj kňazom, neprekvapuje, veď tak to bolo skoro u všetkých starých národov. V Egypte bol faraón najvyšším kňazom, ostatní kňazi ho len zastupovali, podobne to bolo aj u Sumerov, Babylončanov a Asýrčanov, ktorých králi mali tiež titul „kňaza“. Melchizedech je však kňazom Boha Najvyššieho, teda Boha, v ktorého verí Abram; a Abram veril v jediného Boha. Melchizedech je záhadnou osobou, kňaz a kráľ, predobraz Mesiáša, ktorý sa v Písme menuje aj „kňazom naveky podľa radu Melchizedechovho“ (*Hebr* 5, 6). Melchizedechov kmeň si aspoň čiastočne zachoval vieru v pravého Boha. Tomuto kráľovi a kňazovi, ktorého rodokmeň, počiatok a koniec života Písmo neudáva, sám Abram dáva desiatky z vojnovnej koristi a prijíma od neho požehnanie. Abram osobne neobetuje Bohu, hoci prináležalo by sa poďakovať za skvelé víťazstvo. Inokedy sme videli Abrama obetovať (12, 7. 8; 13, 18), teraz túto úlohu prenecháva Melchizedechovi. Toto všetko naznačuje, že Abram Melchizedecha uznával za kňaza Najvyššieho (hebr. Eljón). Melchizedech je jedným z najkrajších predobrazov Mesiáša, ktorý priniesol obeť svojho tela a svojej krvi a nekrvavým spôsobom ju denne prináša pod spôsobom chleba a vína. Chlieb a víno, čo obetoval Melchizedech, sú predobrazom Najsvätejšej oltárnej sviatosti. O tom, či Melchizedech naozaj obetoval chlieb a víno, nemožno pochybovať (*Ž* 110, 4; *Hebr* 5 – 7 a svätých otcovia).

15, 1 – 4. Abram je už dlhší čas v Kanaáne, ale stále je tu ako cudzinec, ktorý sa musí bedlivo starať o svoj majetok. Za jeho dôveru mu Boh teraz prisľubuje ochranu a odmenu, a to vo videní, čiže zjavení. Táto Božia láska dodáva Abramovi smelosti, aby sa požaloval na svoj osud a aby poprosil Pána o ďalšiu priazeň. Čo mu osoží všetko bohatstvo, sláva a zem, keď ju nebude mať komu zanechať? Nemá potomka, teda pre cudzieho sa namáha: „damaský Eliezer bude dedičom môjho domu.“ Eliezer bol asi Abramovým otrokom. Volá sa domorodý, lebo sa narodil už v Abramovom dome z otrockých rodičov. Možno predpokladať, že po odlúčení sa od Lota mal Abram úmysel urobiť ho svojim dedičom. Tu Abram vyjadruje prvý raz Pánovi svoju nespokojnosť.

dedičom môjho domu bude damaský Eliezer.“³ A Abram pokračoval: „Veď si mi nedal potomstvo a môj domorodý sluha bude mojím dedičom!“⁴ Ale Pán mu povedal: „On nebude tvojím dedičom. Tvojím dedičom bude ten, čo vyjde z tvojho lona.“⁵ Vyviedol ho von a povedal mu: „Pozri na nebo a spočítaj hviezdy, ak môžeš!“ A uistil ho: „Také bude tvoje potomstvo!“⁶ Abram uveril Bohu a to sa mu počítalo za spravodlivosť.

⁷ Potom mu povedal: „Ja som Pán. Ja som ťa vyviedol z Chaldejského Uru, aby som ti dal do vlastníctva túto krajinu.“⁸ On odpovedal: „Pane, Bože, podľa čoho poznám, že ju budem vlastniť?“⁹ Pán mu odpovedal: „Vezmi pre mňa trojročnú kravu, trojročnú kozu, trojročného barana, hrdličku a holubicu!“¹⁰ On to všetko vzal, rozsekol ich na polovice a polovice položil jednu oproti druhej, vtáky však nerozsekal.¹¹ Keď zlietali vtáky na mŕtve telá, Abram ich odoháňal.¹² A keď zapadalo slnko, padol na Abrama tvrdý spánok. Prepadla ho hrôza a veľká tma.¹³ A (Pán) povedal Abramovi: „Dobre si uvedom, že tvoje potomstvo bude prišielcom v cudzej krajine, zotročia ho a štyristo rokov budú s ním zle zaobchádzať.“¹⁴ Ale národ, ktorému budú otročiť, budem ja súdiť. Potom vyjdú s veľkým majetkom.¹⁵ Ty však v pokoji odídeš k svojim otcom a pochovajú ťa vo vysokom veku.¹⁶ Ale vo štvrtom pokolení sa sem vrátia, lebo ešte nie sú dovŕšené nepravosti Amorejčanov.“¹⁷ Keď zapadlo slnko a zotmilo sa, zjavila sa dymiacca pec a horiaca fakľa, ktorá prešla pomedzi tie čiastky.¹⁸ V ten deň Pán uzavrel s Abramom zmluvu a povedal: „Tvoju potomstvu dám túto krajinu od Egyptskej rieky až po veľkú rieku Eufrat;¹⁹ Kenejcov, Kenezejcov, Kadmoncov,²⁰ Hetejcov, Ferezejcov a Refaimcov,²¹ Amonitov, Kanaánčanov, Gergezejčanov a Jebujejcov.“

16 Narodenie Izmaelovo. – ¹ Abramova žena Sarai neporodila mu dieťa. Mala však ona aj egyptskú slúžku menom Agar.² Sarai povedala Abramovi: „Pozri, Pán ma uzavrel, že nemôžem porodiť. Vojdi teda k mojej slúžke! Možno, že aspoň z nej dostanem synov.“ Abram počúvol jej radu.³ I vzala Abramova žena Sarai svoju služobnicu, Egyptanku Agar – Abram vtedy býval už desať rokov v kanaánskej krajine –, a dala ju za ženu svojmu mužovi Abramovi.⁴ On k nej vošiel a ona počala. Keď však spozorovala, že počala, s opovrnutím sa dívala na svoju paniu.⁵ Vtedy povedala Sarai Abramovi: „Na mojej krivde máš aj ty účasť. Ja sama som dala svoju slúžku do tvojho lona a teraz, keď vidí, že počala, pozerá na mňa s opovrnutím. Nech Pán súdi medzi mnou a tebou!“⁶ Abram odvetil Sarai: „Veď je tvoja slúžka v tvojej moci! Nalož s ňou, ako uznáš za dobré!“ Sarai však s ňou nakladala tvrdo, takže ona od nej utiekla.⁷ Pánov anjel ju však našiel pri prameni vody na púšti, na ceste do

15, 17. Starý obrad uzatvárania zmluvy, prevzatý z dosvedčených starovekých zvykov: zmluvné strany prechádzajú pomedzi rozpolené zvieratá a vyhlasujú, že ich môže stihnúť osud obetovaných zvierat, ak porušia túto dohodu. – Boh prešiel v podobe dymiacej pece a horiacej fakle. Prešiel sám, lebo jeho zmluva bola jednostranná, keďže to nie je zmluva medzi rovnocennými partnermi (9, 9). Ide o slávnostnú zmluvu, spečatenú prísahou (prechodom pomedzi rozpolené zvieratá).

16, 1 – 7. Podľa platných zákonov v Chaldejsku a neskôršie aj v Izraeli žena, ktorá bola bezdetná, mohla dať svoju otrokyňu mužovi a deti, ktoré sa z nej narodili, sa považovali za zákonité potomstvo panej.

16, 7 – 11. Pánov anjel – tieto slová označujú niekedy samého Boha, ktorý sa zjavuje vo viditeľnej podobe (*Gn* 16, 13; 18, 1 n.; *Ex* 3, 2 n.), inokedy anjela, Božieho posla. Zmysel výroku treba vždy určiť zo súvislosti textu. V tomto prípade je jasné, že označuje Boha. – Izmael ‚Boh vyslyší‘ (‘El ‚Boh‘; ‚jišma‘ ‚počuje, slyší‘). Boh vypočul Agar a pomohol jej v ťažkostiach a utrpení (v. 6).

Súru,⁸ a povedal jej: „Odkiaľ ideš, Agar, Saraina slúžka, a kam sa uberáš?“ A ona odpovedala: „Utekám pred svojou paňou Sarai.“⁹ Tu jej Pánov anjel povedal: „Vráť sa k svojej panej a podrob sa jej moci!“¹⁰ A Pánov anjel jej hovoril ďalej: „Tak veľmi rozmnožím tvoje potomstvo, že sa pre množstvo nedá ani spočítať.“¹¹ A ešte jej Pánov anjel hovoril:

„Hľa, počala si a porodíš syna,
a nazveš ho menom Izmael,
lebo Pán vypočul tvoje vzdychy;
¹² bude to človek ako divý osol,
jeho ruka bude proti všetkým
a ruky všetkých proti nemu
a bude bývať nablízku všetkých svojich bratov.“

¹³ Potom nazvala Pána, ktorý k nej hovoril: „Ty si Boh, ktorý si ma videl, lebo“ – povedala – „či som azda nevidela toho, ktorý sa na mňa díval?“¹⁴ Preto studňu nazvala studňou Lachaj roi (studňa Živého, ktorý ma vidí). To je tá medzi Kádešom a Baradom.

¹⁵ Potom Agar porodila Abramovi syna a Abram nazval syna, ktorého mu porodila Agar, Izmael.¹⁶ Abram mal osemdesiatšesť rokov, keď mu Agar porodila Izmaela.

17 Zmena Abramovho mena, podmienky uzavretej zmluvy. – ¹ Keď mal Abram deväťdesiatdeväť rokov, zjavil sa mu Pán a povedal mu: „Ja som všemohúci Boh, chodievaj predo mnou a buď dokonalý.“² Uzavrel som svoju zmluvu medzi mnou a tebou a rozmnožím ťa prenáramne.“³ Tu padol Abram na tvár⁴ a Boh s ním hovoril: „To som ja, čo mám zmluvu s tebou, že budeš otcom mnohých národov.“⁵ A tvoje meno nebude už viac Abram, ale Abrahám, lebo ťa urobím otcom mnohých národov.⁶ Dám sa ti rozrásť prenáramne, rozmnožím ťa v národy, i králi z teba vzídu.“⁷ A uzavieram zmluvu medzi mnou a tebou a medzi tvojím potomstvom po tebe vo všetkých pokoleniach ako zmluvu večnú, že budem Bohom tvojím a tvojho potomstva po tebe.⁸ A tebe i tvojmu potomstvu po tebe dám krajinu, v ktorej si ako prišelec, celú zem Kanaán do večného vlastníctva; a budem vaším Bohom.“

⁹ Potom Pán hovoril Abrahámovi: „Ale aj ty zachovaj moju zmluvu, ty aj tvoje potomstvo po tebe vo všetkých pokoleniach!“¹⁰ Toto je moja zmluva medzi mnou a

16, 12. O Izmaelovi Boh predpovedá, že „bude to človek ako divý osol“ (Vulgáta slovo osol vynecháva). Prírovnanie je prevzaté zo života beduínskeho, aký život viedol Abram a jeho najbližší potomkovia. Povahy bude neskrotnej, milovať bude slobodu a kočovnícky život. Arabskí beduíni dodnes považujú Izmaela za svojho praotca.

17, 1 – 8. Všemohúci Boh, hebr. ʾEl-Šaddaj, označuje Boha, ktorý sám sebe stačí a ktorý môže všetko (Ex 6, 2). Boh pripomína svoju zmluvu, ale už aj od Abrama žiada okrem dokonalého života a vernosti – chodievaj predo mnou – obriezku, ktorá bude vonkajším znakom zmluvy. Obriezka sama nie je zmluvou, ale len znakom. – Boh mení Abramovo meno na Abrahám – otec množstva. Aj táto zmena je znakom, že Boh svoje prisľúbenie o Abrahámovom potomstve splní.

17, 9 – 14. Obriezka jestvovala už pred Abrahámom. Teraz dostáva iný zmysel (Ex 4, 25; Joz 5, 2), náboženský charakter. V Izraeli od čias Abrahámových bola vonkajším znakom zmluvy medzi Bohom a Izraelitmi, mala pripomínať povinnosti a záväzky, ktoré mali Izraeliti voči Bohu, a bola upamätovaním na Božie vyvolenie: z Abrahámovho potomstva narodí sa Mesiáš. Len tí budú účastní na Božom požehnaní, čo budú mať obriezku, len

vami, a medzi tvojím potomstvom po tebe, ktorú zachováte: Nech je obrezaný každý z vás, kto je mužského pohlavia!¹¹ Obrežete mäso svojej predkožky a bude to znakom zmluvy medzi mnou a vami.¹² Na ôsmy deň nech je obrezaný každý z vás mužského pohlavia z pokolenia na pokolenie, aj (otrok), čo sa ti narodil v dome, i taký, ktorý bol od cudzinca kúpený za peniaze a ktorý nie je tvojím potomstvom.¹³ Obrezaný musí byť aj ten, čo sa narodil v tvojom dome, i taký, ktorý bol kúpený za peniaze. Moja zmluva na vašom tele bude zmluvou večnou.¹⁴ Muž, ktorému nebude obrezané mäso predkožky, nech je vylúčený zo svojho ľudu. Porušil moju zmluvu.“

Prísľub Izákovho narodenia. – ¹⁵ A Boh povedal Abrahámovi aj toto: „Svoju manželku Sarai už nebudeš volať Sarai, ale Sára bude jej meno.¹⁶ Veď ťa požehnám a dám ti z nej syna. Aj ju požehnám: Z nej budú pochádzať národy a králi národov.“¹⁷ Tu padol Abrahám na tvár a smial sa; myslel si totižto: „Vari sa môže storočnému niečo narodiť a deväťdesiatročná Sára môže ešte porodiť?“¹⁸ A Abrahám povedal Bohu: „Keby aspoň Izmael žil z tvojej priazne!“¹⁹ Ale Pán opakoval: „Tvoja žena Sára ti porodí syna a dáš mu meno Izák, a svoju zmluvu s ním urobím zmluvou večnou preň i pre jeho potomstvo po ňom.²⁰ Aj čo sa týka Izmaela, som ťa vypočul: Požehnám ho a rozmnožím a rozšírim ho prenáramne. Dvanásť kniežat sa z neho narodí a urobím z neho veľký národ.²¹ Ale svoju zmluvu potvrdím s Izákom, ktorého ti porodí Sára do roka v tomto čase.“²² A keď Boh prestal s ním hovoriť, vystúpil od Abraháma hore.

Vykonanie obriezky. – ²³ Potom vzal Abrahám svojho syna Izmaela, aj všetkých, čo sa narodili v jeho dome, i všetkých, čo boli kúpení za peniaze, všetkých mužov Abrahámovho domu a v ten istý deň obrezal mäso ich predkožky, ako mu prikázal Boh.²⁴ Abrahám mal deväťdesiatdeväť rokov, keď mu bolo obrezané mäso predkožky.²⁵ Jeho syn Izmael mal trinásť rokov, keď mu bolo obrezané mäso predkožky.²⁶ V ten istý deň bol obrezaný Abrahám i jeho syn Izmael a s ním boli obrezaní všetci muži jeho domu, tak tí, čo sa narodili v jeho dome, ako aj tí, čo boli od cudzinca kúpení za peniaze.

tí budú vlastníkmí zasľúbenej zeme, čo budú nosiť toto viditeľné znamenie – ostatní budú vylúčení, vyobcovaní spomedzi Božieho ľudu. Obriezka sama osebe bola len znamením, teda nespôsobovala sama zo seba ospravedlnenie, no povzbudzovala človeka na vzbudenie viery, nádeje a lásky k Bohu, oživovala nádej v budúceho Mesiáša. Takto obriezka bola predobrazom sviatosti krstu (*Kol 2, 11*). Obriezku sa starozákonný človek stával členom Božieho ľudu a krstom sa stávame členmi Kristovho kráľovstva, svätej Cirkvi. Boh pozdvihuje známy obrad na nové označenie, ako to bolo pri zmluve s Noemom: dúhu dal na znamenie, že viac nebude potopy, tak tu obriezku (poznali ju Edomčania, Amončania, Moabčania, Arabi, ba aj Egyptania) nariaďuje nosiť ako znamenie svojej zmluvy s Abrahámom a jeho potomstvom, a takto sa aj obriezka stáva jednou z podmienok zmluvy. Obriezku vykonával obyčajne otec rodiny, neskoršie osobitný skúsený muž, ktorého volali mohel. Robili ju ostrým kamenným nožom.

17, 15. Boh mení aj Saraiino meno. Doteraz sa volala Sarai (t. j. Pani moja, Kráľovná moja), nabudúce jej meno bude len Sára, t. j. Pani, Kráľovná, lebo bude matkou vyvoleného národa a matkou mnohých kniežat a kráľov (6. 16). Táto zmena je teda obdobná so zmenou mena Abrahámovho. Mená budú označovať splnenie Božieho prisľubu.

17, 16 – 22. Boh udáva dôvod, prečo zmenil Saraiino meno, a spolu zvestuje Abrahámovi, že prisľúbený dedič bude syn, ktorého mu porodí Sára (15, 4). Abrahámov smiech je alúziou na Izákovo meno. Bola to teda veľká skúška Abrahámovej viery. Požehnania nebudú patriť Izmaelovi, ale Izákovi, ktorý bude dedičom Božích prisľubov.

18 Abrahámovo pohostinstvo. – ¹ A znova sa mu zjavil Pán pri terebintoch Mamreho, keď za najväčšej horúčavy dňa sedel pri vchode do stanu. ² Keď zdvihol oči, videl neďaleko seba stáť troch mužov. Len čo ich zbadal, utekal im od vchodu svojho stanu v ústrety, poklonil sa až k zemi ³ a povedal: „Pane, ak nachádzam milosť v твоjich očiach, neobíd’ svojho služobníka; ⁴ donesie sa trochu vody, umyte si nohy a odpočinite si pod stromom! ⁵ Prinesiem kúsok chleba a posilníte sa. Potom pôjdete ďalej. Ved’ prečože by ste mali prejsť popri svojom služobníkovi?!“ Oni odpovedali: „Urob, ako vravíš!“ ⁶ Abrahám sa poponáhl’al do Sárinho (oddelenia) stanu a povedal: „Zober rýchlo tri miery jemnej múky, zamies a napeč podplamenníkov!“ ⁷ Potom Abrahám bežal k stádu, vybral pekné mladé teľa, dal ho sluhovi a on sa poponáhl’al pripraviť ho. ⁸ Potom priniesol maslo, sladké mlieko i teľa, ktoré dal pripraviť, a predložil im to. Sám však ostal stáť opodiaľ pod stromom, kým oni jedli. ⁹ Tu sa ho opýtali: „Kde je tvoja žena Sára?“ On odpovedal: „Tu v stane.“ ¹⁰ Vtedy mu on povedal: „O rok v tomto čase sa vrátim a tvoja žena Sára bude mať už syna.“ Sára načúvala pri vchode do stanu, ktorý bol za jej chrbtom. ¹¹ Abrahám a Sára boli starí, pokročilí vekom; Säre sa už nestávalo, čo sa stáva ženám. ¹² Preto sa Sára sama v sebe zasmiala, mysliac si: „Teraz, keď som stará, budem mať rozkoš? A môj pán je tiež už starec!“ ¹³ Tu Pán povedal Abrahámovi: „Prečo sa Sára smeje a myslí si pritom: »Mohla by som naozaj ešte porodiť, takáto starena?« ¹⁴ Je azda Pánovi nejaká vec nemožná? O rok v tomto čase sa vrátim k tebe a Sára bude mať syna!“ ¹⁵ Sára zapierala: „Ja som sa nasmiala!“ Bála sa totiž. On však povedal: „Nie. Smiala si sa.“

Ohlásenie trestu nad Sodomou. – ¹⁶ Muži sa potom odtiaľ pobrali a zamierili k Sodome. Abrahám išiel s nimi, aby ich odprevadil. ¹⁷ A Pán prehovoril: „Mám pred Abrahámom tajiť, čo chcem urobiť?!“ ¹⁸ Ved’ z Abraháma sa má stať veľký a mocný národ a v ňom majú byť požehnané všetky národy zeme. ¹⁹ Nuž oznámim mu to, lebo on prikáže svojim synom a svojmu domu po sebe zachovávať Pánovu cestu, konať podľa spravodlivosti a práva, aby tak Pán splnil Abrahámovi všetko, čo mu prisľúbil.“ ²⁰ Preto Pán povedal: „Žaloba na Sodomu a Gomoru je veľká a ich hriech je veľmi ťažký. ²¹ Zostúpim, aby som sa presvedčil, či naozaj tak robia, aká je obžaloba, čo došla ku mne, a či nie. Chcem to vedieť.“

Abraháмова prosba. – ²² Muži sa potom odtiaľ obrátili a išli do Sodomy, kým Abrahám ostal ešte stáť pred Pánom. ²³ Tu Abrahám pristúpil bližšie a povedal: „Zahubíš azda spravodlivého spolu s bezbožným? ²⁴ Možno, že je v meste päťdesiat

18, 1 – 5. Boh sa zjavuje Abrahámovi v podobe Anjela a sprevádzajú ho ešte dvaja anjeli. Zjavenie sa odohráva na poludnie. Abrahám považoval hostí za ľudí, neskoršie v jednom poznáva Pána. Abrahám oslovuje z prichádzajúcich len jedného, toho najvznešenejšieho a najhlavnejšieho. Pane, hebr. ’adoní, je úctivé oslovenie. Seba Abrahám volá sluhom. Takto to vyžadovala orientálna zdvorilosť. Kúsok chleba je zdvorilé pozvanie na hojný obed.

18, 9 – 14. Aj Sára sa smeje tejto reči. Jej počínanie treba obdobne chápať ako Abrahámovu predtým (17, 17). Aj Sárin smiech je alúziou na Izákovo meno.

18, 15. Tento verš je náznakom, že Sárin smiech nebol bez viny, bola tam istá pochybnosť a teraz pristupuje k tomu ešte aj lož.

18, 22 – 25. Lež Boh nejde sám do Sodomy, ale posla svojich dvoch sprievodcov, anjelov. Vtedy sa Abrahám prihovori Pánovi a vyzvedá sa o Sodome, v ktorej býva jeho synovec Lot. Hovorí sa len o Sodome, pretože ona prevyšovala svojou ohavnosťou ostatné mestá Pentapolisu a aj preto, že tam býval Lot. Obdivuhodná je Abraháмова pokora a tiež láskavá Božia dobrota. Tu máme príklad účinnosti orodovania svätých ľudí.

spravodlivých. Vari ich zahubíš, alebo radšej odpustíš mestu kvôli päťdesiatim spravodlivým, čo sú v ňom? ²⁵ Nech je ďaleko od teba, že by si takto robil, usmrcoval spravodlivého s bezbožným! Takto by sa rovnako vodilo spravodlivému i bezbožnému. To nech je ďaleko od teba! Ty, ktorý súdiš celú zem, nebudeš takto súdiť!“ ²⁶ Pán mu povedal: „Ak v meste Sodome nájdem päťdesiat spravodlivých, kvôli nim odpustím celému mestu.“ ²⁷ Abrahám však začal znova a povedal: „Hľa, opovážil som sa rozprávať s Pánom, hoci som len prach a popol. ²⁸ Možno, že do päťdesiat budú chýbať piati spravodliví. Zničil by si kvôli piatim celé mesto?“ On odpovedal: „Nezničím, ak ich tam nájdem štyridsaťpäť.“ ²⁹ A on mu ďalej hovoril: „A čo, keď sa ich tam nájde len štyridsať?“ On odpovedal: „Neurobím to kvôli štyridsiatim.“ ³⁰ Potom povedal: „Ach, nehnevaj sa, Pane, keď ešte hovorím. A ak sa ich tam nájde len tridsať?“ Odpovedal: „Neurobím to, ak ich tam nájdem tridsať.“ ³¹ A zasa povedal: „Hľa, začal som hovoriť svojmu Pánovi: Čo bude, ak sa ich tam nájde len dvadsať?“ A on odvetil: „Nezahubím (ich) kvôli dvadsiatim.“ ³² A ešte povedal: „Ach, nehnevaj sa, Pane, že ešte raz vravím. Ak sa ich tam nájde len desať?“ On odpovedal: „Nezahubím kvôli desiatim.“ Keď Pán dokončil rozhovor s Abrahámom, odišiel a Abrahám sa vrátil na svoje miesto.

19 Lotovo pohostinstvo a nerest Sodomčanov. – ¹ Keď dvaja anjeli došli do Sodomy, Lot sedel v bráne Sodomy. Keď ich Lot uvidel, vstal a šiel im oproti. Poklonil sa tvárou k zemi ² a povedal: „Prosím vás, páni moji, zabočte do domu svojho služobníka a prenocujte tam. Umyjete si nohy a včasráno vstanete a budete pokračovať vo svojej ceste.“ Oni však odpovedali: „Nie! Prenocujeme vonku.“ ³ Ale on na nich nástojil, aby zostali u neho. I vošli do domu. Pripravil im pohostenie, dal napiect' nekvaseného chleba a najedli sa. ⁴ Ale skôr ako si ľahli, muži mesta, muži Sodomy od chlapca až po starca, celé mesto do posledného chlapa obkolesili dom, ⁵ vyvolali Lota a povedali mu: „Kde sú muži, čo prišli dnes večer k tebe? Prived' ich k nám, aby sme s nimi obcovali!“ ⁶ Tu Lot vyšiel k nim pred dvere, zavrel dvere za sebou ⁷ a povedal im: „Bratia moji, nože nerobte hriech! ⁸ Mám dve dcéry, ktoré ešte nepoznali muža. Vyvediem vám ich, robte s nimi, čo sa vám páči. Týmto mužom však nerobte nič také, veď oni sa uchýlili do tieňa mojej strechy!“ ⁹ Oni však volali: „Prac sa preč!“ A dodali: „Prišiel sem ako cudzinec a chcel by súdiť. Teraz ti vyvedieme horšie ako tým.“ Veľmi dorážali na Lota a pokúšali sa vylomiť dvere. ¹⁰ Vtedy tí muži načiahli ruky, vtiahli Lota dnu a zamkli dvere. ¹¹ Mužov však, veľkých aj malých, čo boli pri vchode do domu, ranili slepotou, takže sa márne namáhali nájsť vchod.

Lot odchádza zo Sodomy. – ¹² Potom muži povedali Lotovi: „Ak tu máš nejakého zaťa, syna alebo dcéru a ak niekto z mesta patrí k tebe, vyved' ich preč z tohto mesta, ¹³ lebo zničíme toto mesto, pretože je naň veľká žaloba pred Pánom. Pán nás poslal zničiť ho.“ ¹⁴ Vtedy Lot vyšiel von a povedal svojim zaťom, ktorí si mali vziať jeho dcéry: „Vstaňte, poďte preč z tohto miesta, lebo Pán mesto zničí!“ Jeho zaťovia si však mysleli, že robí žarty.

19, 5. Hriechy proti prírode mali Izraeliti vo veľkej oškľivosti a trestali ich smrťou (Lv 20, 13), ale boli veľmi rozšírené v ich okolí. Tento hriech má aj meno odtiaľto: sodomia (homosexualita).

19, 8. Práva hostí boli v starom Oriente také sväté, že Lot volí v tiesni vydať radšej vlastné dcéry ako hostí.

¹⁵ Keď svitol deň, anjeli nútili Lota, aby sa ponáhlal. Hovorili: „Vstaň, vezmi svoju ženu a obe dcéry, ktoré tu máš, aby si nezahynul pre nepravosť mesta!“ ¹⁶ A keď váhal, chytili ho obaja muži za ruku, aj jeho ženu a obe dcéry, lebo Pán ich chcel zachrániť, vyviedli ich von a nechali ich za mestom. ¹⁷ Keď ich vyvádzali von, jeden z nich povedal: „Zachráň si život! Neobzerať sa za seba a nezastavuj sa nikde v okolí Jordánu! Ponáhlaj sa na vrchy, aby si nezahynul!“ ¹⁸ Lot im povedal: „Ach, nie, Pane! ¹⁹ Zaiste tvoj služobník našiel milosť pred tebou, veď si mi preukázal veľké milosrdenstvo, keď si zachoval môj život, ale na vrchoch sa nebudem môcť zachrániť! Aby ma azda nestihlo nešťastie, aby som nezomrel.“ ²⁰ Pozri, tu neďaleko je mesto, tam môžem utiecť. ²¹ Ono je len malé a ja sa v ňom zachránim! Malé je a ja ostanem nažive!“ I povedal mu: „Dobre teda, vyslyším ťa aj v tejto veci a mesto, o ktorom hovoríš, nezničím.“ ²² Rýchle ta teda utekaj, lebo kým ta nedôjdeš, nemôžem nič robiť.“ Preto sa mesto volá Segor.

Zničenie Sodomy a Gomory. – ²³ Slnko vyšlo nad zem, keď Lot došiel do Segoru.

²⁴ A Pán dal padat' na Sodomu a Gomoru síru a oheň z neba od Pána ²⁵ a zničil tie mestá i celé okolie Jordánu so všetkými obyvateľmi mesta a so všetkým poľným rastlinstvom. ²⁶ Keď sa jeho žena za ním obzrela, premenila sa v soľný stĺp.

²⁷ Abrahám sa vybral zavčas rána na miesto, na ktorom predtým stál pred Pánom.

²⁸ Keď sa pozrel na Sodomu a Gomoru a na celú okolitú krajinu, videl vystupovať zo zeme dym ako dym z pece.

²⁹ Boh teda pamätal na Abraháma, keď Boh zničil mestá a okolie a Lota vyviedol zo záhuby, keď zničil mestá, v ktorých Lot býval.

Hriech Lotových dcér. – ³⁰ Potom Lot vyšiel hore a osadil sa na vrchu spolu s oboma svojimi dcérami. Báľ sa totiž bývať v Segore a býval s oboma svojimi dcérami v jaskyni. ³¹ Tu povedala staršia mladšej: „Náš otec je už starý a na zemi niet muža, ktorý by s nami obcoval, ako je to zvykom na celom svete.“ ³² Pod', opojíme nášho otca vínom a ľahneme si k nemu, aby sme zachovali od nášho otca potomstvo.“ ³³ Dali mu teda v tú noc napiť sa vína. Potom vošla staršia a spala so svojím otcom. On však

19, 24 – 26. Zničenie Sodomy a okolitých mestečiek sa stalo na Boží zásah. Lež Boh používa prírodné sily. Treba myslieť na časté zemetrasenie v Palestíne. Aj dnes sa tu nachádza asfalt, nafta a ložiská síry. Boh používa tieto živly a ničí hriechne mestá. Mohlo to byť zemetrasenie spojené s erupciou plynu. Mŕtve more, ktoré predtým nesiahalo až tak ďaleko na juh, následkom zemských otrasov a prehĺbenia asfaltových a petrolejových ložísk sa dostáva nižšie k juhu a zalieva kraj, kde stála Sodoma a ostatné zničené mestá. A táto prehĺbenina je dokázateľne geologicky mladšia ako ostatné okolie.

19, 26. „Premenila sa v soľný stĺp“ – a naozaj, v okolí Mŕtveho mora je veľa skál, ktoré majú podobu človeka. Aj Pán Ježiš sa u *Lk* 17, 32 odvoláva na Lotovu ženu.

19, 30 – 38. Lot sa nezdržal dlho v Segore, odišiel na vrchy, ktoré mu poradil anjel ako isté útočisko. Stratil celé svoje imanie, je celkom chudobný a opustený. Jeho dve dcéry si myslia, že pre chudobu sa nebudú môcť ani vydať. Túžia však mať deti, znak to Božieho požehnania najmä vo vtedajšom Oriente. Tým však nemožno ospravedlniť skutok, ktorého sa vo svojej nerozumnosti dopúšťajú. Tak to neskoršie urobí aj Tamar, nevesta Júdova (*Gn* 38). Lotove dcéry sa narodili v Sodome, žili v Sodome, tak možno predpokladať, že mravné zákony u nich, zdá sa, veľmi neplatili. Myslia si, že ony sa musia postarať o otcovo potomstvo. Táto rozprava je dokladom hrozných následkov dedičného hriechu a ukazuje, čoho je človek schopný, keď nemá na mysli Božie príkazy. Ani Lot nie je bez viny, avšak jeho zodpovednosť umenšuje jeho opitosť. – Ľudové vysvetľovanie odvádza pôvod Moabčanov (me'áb, od otca) a Amončanov (hebr. ben-'ammí, syn môjho príbuzného). Moabčania sa potom osadili na tých miestach, kde sa zdržiaval Lot po zničení Sodomy, na východnom (podľa niektorých západnom) brehu Mŕtveho mora; Amončania bývali severnejšie od Moabitov v Zajordánsku.

nevedel, ani kedy si ľahla, ani kedy vstala.³⁴ Na druhý deň povedala zasa staršia mladšej: „Pozri, ja som minulej noci spala s otcom. Dáme mu aj v tento večer napit' sa vína. Potom pôjdeš ty dnu a ľahneš si k nemu, aby sme si zachovali od nášho otca potomstvo!“³⁵ Dali teda aj v túto noc svojmu otcovi piť víno. Potom mladšia vstala a ľahla si k nemu. On však nevedel, ani kedy si ľahla, ani kedy vstala.³⁶ Takto počali obe Lotove dcéry zo svojho otca.³⁷ Staršia porodila syna a dala mu meno Moab. On je praotcom dnešných Moabčanov.³⁸ Ale aj mladšia porodila syna a dala mu meno Amon. On je praotcom dnešných Amončanov.

20 Sára u Abimelecha. –¹ Abrahám odtiaľ odišiel na juh a zastavil sa medzi Kádešom a Súrom. Keď sa zdržoval v Gerare,² hovoril Abrahám o svojej manželke Säre: „Ona je moja sestra.“ A Abimelech, kráľ Geraru, ju dal uniesť.³ V noci však vo sne prišiel ku kráľovi Abimelechovi Boh a povedal mu: „Doista zomrieš pre ženu, ktorú si dal uniesť, lebo má muža.“⁴ Abimelech sa jej však ešte nedotkol, preto povedal: „Pane, aj spravodlivého zahubíš?“⁵ Či mi nepovedal on sám: »Ona je moja sestra«? A nevravela aj ona: »On je môj brat«? V prostote svojho srdca a s čistými rukami som to urobil!“⁶ A Boh mu povedal vo sne: „Aj ja viem, že si to urobil v prostote svojho srdca, a preto som ťa uchránil, aby si proti mne nezprehšil.“⁷ Teraz však pošli ženu späť mužovi! Lebo on je prorok a bude za teba orodovať, aby si zostal nažive. Ak ju však nepošleš, vedz, že istotne zomrieš so všetkým, čo je tvoje!“

Urovnánie sporu. –⁸ Abimelech včasráno vstal, zavolať všetkých svojich služobníkov a vyrozprával im celý príbeh. Keď to muži počuli, veľmi sa naľakali.⁹ Potom Abimelech zavolať Abraháma a povedal mu: „Čo si nám to vykonal? Čím som sa voči tebe previnil, že si na mňa a na moje kráľovstvo priviedol taký veľký hriech?! Urobil si mi to, čo sa nikdy nemalo stať!“¹⁰ A Abimelech povedal Abrahámovi: „Čo si tým zamýšľal, keď si takto konal?“¹¹ Abrahám odpovedal: „Myslel som si, že na tomto mieste isto niet nijakej Božej bázne a že ma zabijú pre moju ženu!“¹² A napokon, ona je i mojou sestrou, dcérou môjho otca, nie však dcérou mojej matky; a stala sa mojou ženou.¹³ Keď ma totiž Boh vyviedol z otcovského domu do neznáma, povedal som jej: Túto láskavosť mi preukážeš: Na každom mieste, kam prídeme, povieš: »On je môj brat!«“¹⁴ Tu Abimelech vzal ovce a dobytok, otrokov a slúžky a dal ich Abrahámovi, a vrátil mu aj Sáru, jeho manželku.¹⁵ Potom Abimelech povedal: „Hľa, moja zem je pred tebou, bývaj, kde sa ti zapáči!“¹⁶ Säre zasa povedal: „Tu hľa, tvojmu bratovi dávam tisíc strieborných, to má byť ako odškodné v očiach všetkých, čo sú s tebou, a si ospravedlnená vo všetkom.“¹⁷ Keď Abrahám prosil za Abimelecha u Boha, Boh uzdravil Abimelecha, jeho ženu i jeho služobnice a ony znovu mohli rodiť,¹⁸ lebo Pán zavrel každé materské lono v Abimelechovom dome pre Abrahámovu manželku Sáru.

20, 2 – 18. Tu sa so Sárom zopakuje podobný prípad ako v Egypte (12, 13). Tamajší vládca si robí nárok na Sáru – bolo to zvykom v starom Oriente, že pekné ženy patrili kráľovi – a len Božím zakročением sa zachováva Sára neporušenou manželkou Abrahámovou. Abimelech dáva Abrahámovi tisíc strieborných (šekel bol závažím [16,37 g], ale aj platidlom). Bol to veľký dar.

21 Izákovo narodenie. – ¹ A Pán navštívil Sáru, ako prisľúbil, a Pán vyplnil Sáre, čo predpovedal. ² Sára teda počala a porodila Abrahámovi syna vo svojej starobe, a to v čase, ktorý jej predpovedal Boh. ³ Abrahám nazval svojho syna, ktorý sa mu narodil, čo mu porodila Sára, Izákom. ⁴ Abrahám obrezal svojho syna Izáka, keď mal osem dní, ako to prikázal Pán. ⁵ Abrahám mal sto rokov, keď sa mu narodil jeho syn Izák. ⁶ Vtedy povedala Sára: „Radostný smiech mi spôsobil Boh. Každý, kto o tom počuje, bude sa mi smiať.“ ⁷ A znova povedala: „Kto by bol povedal Abrahámovi, že Sára bude ešte dojsť deti? A predsa som porodila v jeho vysokom veku.“ ⁸ A chlapec rástol a bol odstavený. V deň, keď Izáka odstaveli, urobil Abrahám veľkú hostinu.

Abrahám odvrhuje Agar. – ⁹ Sára videla, že syn Egypt'anky Agar, ktorého porodila Abrahámovi, posmieva sa jej vlastnému synovi Izákovi. ¹⁰ Tu povedala Abrahámovi: „Vyžeň túto slúžku i jej syna, lebo syn tejto slúžky nesmie dediť s mojím synom Izákom!“ ¹¹ Ale táto reč sa veľmi dotkla Abraháma, veď šlo o jeho syna. ¹² Boh mu však povedal: „Netráp sa nad chlapcom a nad svojou slúžkou! Počúvni Sáru vo všetkom, čo ti hovorí, lebo podľa Izáka sa bude volať tvoje potomstvo!“ ¹³ Ale aj zo syna slúžky urobím veľký národ, lebo on je tiež tvojím potomkom.“ ¹⁴ Abrahám teda vstal včasráno, vzal chlieb a mech s vodou a dal to Agar, vyložil jej to na chrbát, a poslal ju aj s chlapcom preč. Ona šla a zablúdila na púšti Bersabe. ¹⁵ Keď sa voda z mecha minula, uložila chlapca pod jeden z kríkov, ¹⁶ poodišla a sadla si obďaleč, tak vo vzdialenosti dostrelu kuše, lebo si vravela: „Nemôžem sa pozeráť na smrť dieťaťa.“ Tak sedela obďaleč a nahlas plakala.

¹⁷ Boh však vypočul chlapcov hlas a Boží anjel takto zavolať z neba na Agar: „Čo ti je, Agar? Neboj sa! Veď Boh počul chlapcov hlas odtiaľ, kde je.“ ¹⁸ Vstaň, vezmi chlapca a drž ho pevne za ruku, lebo z neho urobím veľký národ!“ ¹⁹ Tu jej Boh otvoril oči a ona zbadala studňu s vodou. I šla, naplnila mech vodou a napojila chlapca. ²⁰ A Boh bol s chlapcom. Keď vyrástol, býval na púšti a stal sa z neho veľký kušostrelec.

²¹ Býval na púšti Fáran a jeho matka mu vzala ženu z egyptskej krajiny.

Abrahámova zmluva s Abimelechom. – ²² V tom čase Abimelech a veliteľ jeho vojska Pichol povedali Abrahámovi: „Boh je s tebou vo všetkom, čo robíš.“ ²³ Preto mi teraz a na tomto mieste pred Bohom prisahaj, že sa nezachováš neverne ani proti mne, ani proti môjmu potomstvu! Ako som ti preukázal priateľstvo ja, tak (ho) preukazuj aj ty mne a celej krajine, v ktorej si bol hosťom.“ ²⁴ Abrahám povedal: „Áno, budem prisahať!“ ²⁵ Potom Abrahám dohovárať Abimelechovi pre studňu, ktorej sa zmocnili

21, 3. Izák –jicchak – ‚smial sa‘, pomenovanie Izáka je pripomienkou na Sárin smiech (18, 12).

21, 6. Opäť slovná hra s menom Izák (ako 17, 17 a 18, 12 – 15).

21, 8. Čas dojčenia trval dva-tri roky (2 *Krn* 31, 16; 2 *Mach* 7, 27). Na východe sa odstavenie dieťaťa aj dnes oslavuje hostinou.

21, 9. Posmievať sa – doslovne hral sa, teda robil žarty: nová narážka na Izákovo meno (17, 17).

21, 14. Keď sa zákonitej manželke narodili deti, mohol muž podľa obyčají starého Orientu otrokyňu a jej deti obdarovať a poslať ich z domu preč. Otrokyňu však pritom musel prepustiť na slobodu. Agar sa dáva na cestu do svojej vlasti, do Egypta, ale na ceste zablúdi a Boží anjel ju nachodí pri Bersabe, ktorá je na juhozápad od Mŕtveho mora.

21, 17. Nárážka na meno Izmael (pozri 16, 11).

21, 21. Púšť Fáran je severnou časťou Sinajského polostrova.

Abimelechovi sluhovia.²⁶ Abimelech však odvetil: „Ja neviem, kto to urobil. Ty si o tom nič nevravel a ani dodnes som o tom nič nepočul.“²⁷ Potom vzal Abrahám ovce a junce a dal ich Abimelechovi a obaja uzavreli zmluvu.²⁸ Sedem jahníc však oddelil osobitne.²⁹ I opýtal sa ho Abimelech: „Čo má znamenať tých sedem, osobitne oddelených jahníc?“³⁰ On odpovedal: „Týchto sedem jahníc musíš vziať odo mňa, aby mi to bolo svedectvom, že som ja vykopal túto studňu.“³¹ Preto sa tá studňa volá Bersabe, lebo tam obaja prisahali.³² Takto uzavreli zmluvu pri Bersabe. Potom sa Abimelech a veliteľ vojska Pichol pobrali a vrátili sa do fílištínskej krajiny.³³ Abrahám však zasadil pri Bersabe tamarišku a vzýval tam meno Pána, večného Boha.³⁴ A Abrahám býval dlhší čas ako cudzinec vo fílištínskej krajine.

22 Obetovanie Izáka. – ¹ Po týchto udalostiach Boh skúšal Abraháma a povedal mu: „Abrahám!“ On odpovedal: „Tu som.“² A on hovoril: „Vezmi svojho syna, svojho jediného syna Izáka, ktorého miluješ, a choď do krajiny ‚Morja‘! Tam ho obetuj ako zápalnú obeť na jednom z vrchov, ktorý ti ukážem.“³ Abrahám vstal včasráno, osedlal osla, zobral so sebou dvoch svojich sluhov a svojho syna Izáka a narúbal dreva na zápalnú obeť. Potom sa vybral na miesto, ktoré mu označil Boh.⁴ Na tretí deň, keď Abrahám zdvihol oči, zďaleka uvidel to miesto.⁵ Tu Abrahám povedal svojim sluhom: „Vy ostaňte tu s oslom; ja a chlapec pôjdeme až tamto. Pomodlíme sa a vrátíme sa k vám.“⁶ Potom vzal Abrahám drevo na zápalnú obeť a naložil ho na svojho syna Izáka; sám vzal oheň a nôž a takto šli obaja spolu.⁷ Tu povedal Izák svojmu otcovi Abrahámovi: „Otče!“ On mu odvetil: „Hľa, tu som, syn môj!“ A on mu povedal: „Drevo a oheň na zápalnú obeť je tu, kde však je baránok na zápalnú obeť?“⁸ Abrahám mu odvetil: „Boh si už obstará baránka na zápalnú obeť, syn môj.“ A išli obaja spolu ďalej.⁹ Keď došli na miesto, ktoré mu označil Boh, Abrahám tam postavil oltár, naukladal drevo, poviazal svojho syna Izáka a položil ho na oltár na drevo.¹⁰ Potom Abrahám siahol rukou a vzal nôž, aby zabil svojho syna.¹¹ Vtedy naň zavolať Pánov anjel z neba: „Abrahám, Abrahám!“ On odpovedal: „Tu som.“¹² On mu povedal: „Nevystieraj ruku na chlapca a neubližuj mu! Teraz som totiž poznal, že sa bojíš Boha a neušetril si svojho jediného syna kvôli mne.“¹³ Tu zdvihol Abrahám oči a uzrel barana, ktorý bol rohami zachytený v kroví. Abrahám podišiel, barana vzal a

21, 31. Bersabe, hebr. Be'er-šaba', čo značí jednak ‚studňa prísahy‘, jednak ‚studňa siedmich‘.

22, 1. Boh je neobmedzeným Pánom ľudského života. Preto môže požadovať od človeka aj obeť života. Svätopisec však hneď pripomína, že i keď Abrahám dostal príkaz obetovať to, od čoho závisel jeho život, to, čo bolo jeho útechou a v čom sa mali splniť Božie prísľuby, bolo len kvôli tomu, aby Abraháma vyskúšal. Boh nežiada obeť jediného syna, ale žiada od Abraháma odhodlanie aj na takúto obeť. A tak Abrahám dokázal svoju bezhraničnú lásku k Bohu, čím sa stal naveky príkladom dôvery a poslušnosti voči Bohu.

22, 2. Morja-Morijáh ‚zjavenie sa Pána‘; ‚videnie Pána‘. Krajina Morja je okolie Jeruzalema. A miesto, kde mal Abrahám obetovať, sa všeobecne považuje za totožné s tým, kde neskoršie vystavil Šalamún Pánovi chrám (2 Krn 3, 1). Zápalná obeť, ináč niekedy zvaná aj celopal, značí, že sa celá obeť spálila.

22, 5. Sluhovia nemali byť svedkami obety. Abrahám vo svojej poslušnosti a dôvere vie, že Boh zachová svoje prísľuby, ktoré urobil o Izákovi (21, 12), no nevie, ako to Boh uskutoční. Je však presvedčený, že Pán môže svojou mocou aj mŕtveho vzkriesiť (Hebr 11, 19). Preto hovorí sluhom: „... a vrátíme sa.“

22, 6 – 10. Izák je predobrazom Ježiša Krista, nesúceho kríž na Kalváriu, a Abrahám je obrazom večného Otca, ktorý z lásky bude obetovať svojho jednorodeného Syna. Abrahám vykonal v duchu obetovanie svojho syna.

obetoval ho ako zápalnú obeť namiesto svojho syna. ¹⁴ A Abrahám nazval toto miesto „Pán vidí“, a tak sa ešte aj dnes hovorí: „Na vršku Pán uvidí.“

¹⁵ Pánov anjel však aj druhý raz volal na Abraháma z neba: ¹⁶ „Na seba samého prisahám – to je Pánov výrok: Pretože si toto urobil a svojho syna, svojho jediného si neušetril pred mnou, ¹⁷ zahrniem ťa požehnaním a prenáramne rozmnožím tvoje potomstvo. Bude ho ako hviezd na nebi a ako piesku na morskom brehu. Tvoje potomstvo sa zmocní brán svojich nepriateľov ¹⁸ a v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme preto, že si poslušol môj hlas.“

¹⁹ Potom sa Abrahám vrátil k svojim sluhom a spolu šli do Bersaby. A Abrahám ostal bývať v Bersabe.

Nachorovo potomstvo. – ²⁰ Po týchto udalostiach Abrahámovi oznámili, že aj Melcha porodila jeho bratovi Nachorovi synov: ²¹ prvorodeného Usa, jeho brata Buza a Kamuela, otca Aramejčanov, ²² Kaseda, Azaua, Feldasa, Jedlafa a ²³ Batuela, ktorému sa narodila Rebeka. Týchto osem porodila Abrahámovmu bratovi Nachorovi Melcha. ²⁴ Aj jeho vedľajšia žena, menom Roma, porodila: Tabého, Gahama, Tahasa a Maácha.

23 Sárina smrť a jej pohreb. – ¹ Dní Sárinho života bolo stodvadsaťsedem rokov. Toľko žila Sára. ² Sára zomrela v Arbe, čiže v Hebrone, v krajine Kanaán. I šiel Abrahám, aby ju oželel a oplakal. ³ Potom Abrahám vstal od svojej mŕtvej a hovoril Hetejcom: ⁴ „Ja som len prišelec a hosť u vás. Prepust'ťe mi u vás miesto na dedičné pohrebisko, aby som mohol pochovať svoju mŕtvu.“ ⁵ Hetejci mu však odpovedali: „Počúvaj, pane! Ty si ako Božie knieža medzi nami. V najlepšom našom hrobe môžeš pochovať svoju mŕtvu. ⁶ Nik z nás ti nebude brániť, aby si pochoval svoju mŕtvu v jeho hrobe.“ ⁷ Tu Abrahám vstal, hlboko sa poklonil pred obyvateľmi krajiny, pred Hetejcami, ⁸ a povedal im: „Keď súhlasíte, aby som si pochoval svoju mŕtvu, nuž vypočujte ma a prihovorte sa za mňa u Seorovho syna Efrona, ⁹ aby mi prepustil jaskyňu v Makpele, ktorá je jeho a je na konci jeho pozemku. Nech mi ju dá vo vašej prítomnosti na dedičné pohrebisko za plnú cenu.“ ¹⁰ Efron však sedel medzi Hetejcami. Hetejec Efron odpovedal Abrahámovi v prítomnosti Hetejcov, totižto všetkých tých, čo prišli k bráne svojho mesta, takto: ¹¹ „Nie tak, pane! Počuj ma: Tento pozemok ti darujem. A dávam ti aj jaskyňu, ktorá je na ňom. V prítomnosti synov môjho ľudu ti ju dávam. Pochovaj si tam svoju mŕtvu!“ ¹² Abrahám sa opäť poklonil

22, 14. „Pán vidí“ vo význame Pán sa postará. Pán vidí tieseň a trápenie duše a postará sa, aby ju odstránil a ubiedenému pomohol. U Abraháma sa to stalo tým, že Boh si obstaral náhradnú obeť za Izáka (v. 8). Na pamiatku viery v podobe Abrahámovej dôvery voči Bohu vzniklo potom príslovie: Na vršku Pán uvidí, t. j. Pán sa v biede a trápení postará.

22, 20 – 24. Rozprava o Nachorovom potomstve pripravuje rozprávanie o ceste Abrahámovho sluhu do severnej Mezopotámie, aby odtiaľ priviedol pre Izáka ženu.

23, 5. O Hetejcoch sa donedávna veľa nevedelo, a preto viacerí popierali, že by boli v Abrahámovom čase osadení v Hebrone. Dnes už vieme zaručene, že okolo roku 2000 pred Kr. tento kmeň bol v Palestíne roztratený po celej jej dĺžke až k hraniciam Egypta. Moderné vykopávky tento náhľad potvrdili s veľkou presnosťou.

23, 10. „Tých, čo prišli k bráne mesta“: pri mestskej bráne sa konali porady a súdy; myslí sa tu teda na obyvateľov, ktorí pri bráne zasadali a vybavovali verejné záležitosti.

pred obyvateľmi krajiny¹³ a takto hovoril Efronovi v prítomnosti obyvateľov krajiny: „Nie tak, pane, počúvaj ma! Za pozemok ti zaplatím, vezmi to odo mňa a potom tam pochovám svoju mŕtvu!“¹⁴ Efron na to odvetil Abrahámovi: „Len ma počuj, pane! Pozemok za štyristo šeklov striebra, čo je to medzi mnou a tebou? Len si pochovaj svoju mŕtvu!“¹⁶ Abrahám súhlasil s Efronom a Abrahám odvážil Efronovi toľko striebra, koľko on pred Hetejcami spomenul: štyristo šeklov striebra podľa bežnej váhy.¹⁷ Takto Efronov pozemok, ktorý bol v Makpele východne od Mamre – pozemok i jaskyňa so všetkými stromami, ktoré boli na pozemku vôkol všetkých jeho medzí –, prešiel právoplatne¹⁸ na Abraháma ako majetok v prítomnosti Hetejcov, všetkých tých, čo prišli k bráne svojho mesta.¹⁹ Potom Abrahám pochoval svoju ženu Sáru v jaskyni na pozemku v Makpele, východne od Mamre, čiže v Hebrone, v krajine Kanaán.²⁰ Takto sa pozemok a jaskyňa, ktorá bola na ňom, dostali od Hetejcov Abrahámovi za dedičné pohrebisko.

24 Abraháмова starosť o Izákovu ženbu. – ¹ Abrahám bol však už starý a pokročilý vekom a Pán ho vo všetkom požehnával. ² Tu povedal Abrahám svojmu sluhovi, najstaršiemu vo svojom dome, správcovi všetkého svojho majetku: „Polož svoju ruku pod moje bedrá, ³ aby som ťa sprisahal pred Pánom, Bohom neba a zeme, že pre môjho syna nevyberieš ženu z kanaánskych dcér, medzi ktorými bývam. ⁴ Ale pôjdeš do mojej vlasti a k mojím príbuzným vybrať ženu pre môjho syna Izáka.“ ⁵ Sluha mu však odpovedal: „Možno, že nebude chcieť žena ísť so mnou do tejto krajiny. Mám potom zaviesť tvojho syna naspäť do krajiny, z ktorej si sa ty vystaľoval?“ ⁶ Abrahám mu povedal: „Neopováž sa ta zaviesť môjho syna späť! ⁷ Veď Pán, Boh neba a zeme, ktorý ma vyviedol z domu môjho otca a z mojej rodnej vlasti a ktorý so mnou hovoril a prisahal mi: »Tvojmu potomstvu dám túto krajinu,« pošle pred tebou svojho anjela, aby si odtiaľ priviedol môjmu synovi ženu. ⁸ Ak žena nebude chcieť ísť s tebou, si zbavený tejto prísahy. Len nezaved' môjho syna naspäť!“ ⁹ Potom sluha položil svoju ruku pod bedrá svojho pána Abraháma a prisahal mu o tej veci.

¹⁰ Nato sluha zobral z tiav svojho pána desať tiav a rozličné drahocennosti svojho pána a išiel. Vybral sa a šiel do Mezopotámie (Aram Naharaim), do Nachorovho mesta. ¹¹ Večer, v čase, keď sa vychádzalo napájať, nechal svoje ťavy oddychovať vonku pred mestom pri studni s vodou ¹² a hovoril: „Pane, Bože Abraháma, môjho pána! Daj mi dnes šťastie a preukáž láskavosť môjmu pánovi Abrahámovi! ¹³ Hľa, stojím pri vodnom prameni a dcéry ľudí (tohto) mesta prichádzajú naberať vodu!

23, 16. O šekli pozri poznámku k 20, 2 – 18. Dnes jaskyňa, v ktorej je pochovaná Sára s Abrahámom, je pod mešitou východne od Hebrona. Do nej je prísne zakázaný prístup všetkým, čo nie sú mohamedánmi. Tým, že Abrahám kúpil pre seba a svoju ženu hrobku v cudzej zemi, dal najavo, že je presvedčený o Božej vernosti, ktorý mu túto krajinu prisľúbil. A krajina sa stala vlastníctvom jeho potomkov.

24, 1 – 9. Postarať sa o ženbu syna bolo otcovou povinnosťou a právom. Abrahám to nerobí sám, ale poveruje svojho sluhu, správcu, Eliezera (15, 2). „Polož svoju ruku pod moje bedrá, aby som ťa sprisahal“ – bedrá, slabiny, sa považovali za miesto plodivej sily (*Gn* 46, 26; *Ex* 1, 5; *Sdc* 8, 30). Takto Abrahám nezrušiteľne zaväzuje svojho sluhu. Podobne prisahajú aj dnešní Arabi.

24, 10. Aram Naharaim – „Aram (Sýria) dvoch riek“ je kraj na hornom Eufrate. Nachorovo mesto je Haran na východ od Eufratu. Zdá sa, že i Nachor sa ta presťahoval po Abrahámovi, lebo pri odchode Táreho a Abraháma z Uru o Nachorovi niet ešte zmienky (11, 31).

¹⁴ Nech deva, ktorej poviem: »Nachýľ svoj džbán, aby som sa napil!« a ona povie: »Napi sa a napojím aj tvoje ťavy,« bude tá, ktorú si určil svojmu služobníkovi Izákovi, a podľa toho poznám, že si preukázal láskavosť môjmu pánovi.¹⁵ Ešte ani nedokončil reč a už prichádzala s džbánom na pleciach Rebeka, ktorá sa narodila Batuelovi, synovi Melchy, Nachorovej ženy, ktorý bol Abrahámovým bratom.¹⁶ Deva bola veľmi pekná zjavom, panna, ktorá ešte nepoznala muža. Zostúpila k prameňu, naplnila svoj džbán a vyšla hore.¹⁷ Sluha jej bežal v ústrety a povedal: „Dajže sa mi napiť trochu vody zo svojho džbána!“¹⁸ Ona odvetila: „Napi sa, pane!“ Rýchlo si spustila džbán na ruku a dala sa mu napiť.¹⁹ A keď ho napojila, dodala: „Aj tvojim ťavám naberiem vody, nech sa dobre napijú!“²⁰ Rýchlo vyliala džbán do válova a opäť utekala k studni po vodu a takto naberala pre všetky ťavy,²¹ kým muž ju mlčky pozoroval, aby zvedel, či Pán dá jeho ceste šťastný výsledok, alebo nie.²² Keď sa ťavy riadne napili, vzal muž zlatý krúžok, ťažký pol šekla, a dve náramnice na jej ruky, ťažké desať šeklov zlata,²³ a povedal: „Čiaže si ty dcéra? Povedz mi! Bude v dome tvojho otca miesto, aby sme tam mohli zostať?“²⁴ Ona mu odpovedala: „Som dcéra Batuela, syna Melchy, ktorá ho porodila Nachorovi.“²⁵ Ďalej mu povedala: „Slamy a krmu máme hojnosť i miesta na ubytovanie.“²⁶ Tu padol muž na kolená, poklonil sa Pánovi²⁷ a povedal: „Nech je zvelebený Pán, Boh môjho pána Abraháma, ktorý neodňal môjmu pánovi svoju láskavosť a vernosť. Ved’ aj mňa Pán viedol na tejto ceste k domu príbuzného môjho pána!“²⁸ Potom deva odbehla a rozpovedala doma svojej matke všetko, čo sa jej prihodilo.²⁹ Rebeka však mala brata, ktorý sa volal Laban. A Laban bežal von k mužovi pri studni.³⁰ Keď videl nosový krúžok a sestrine náramnice na jej rukách a keď počul slová svojej sestry: „Takto ku mne hovoril ten muž,“ šiel k mužovi, ktorý ešte stál pri ťavách pri studni,³¹ a povedal mu: „Pod’, Pánov požehnaný! Prečo stojíš vonku? Ved’ pripravil som príbytok aj miesto pre ťavy!“³² Vtedy sa muž pobral do domu a on odsedlal ťavy, prichystal ťavám slamu a krm i vodu, aby si on a muži, ktorí ho sprevádzali, umyli nohy.³³ Keď mu predložili jesť, povedal: „Nebudem jesť, kým neprednesiem svoju vec!“ A on mu odpovedal: „Hovor!“³⁴ Potom rozprával: „Ja som Abrahámov sluha.³⁵ Pán bohato požehnal môjho pána, takže sa stal majetným. Dal mu ovce a dobytok, striebro a zlato, sluhov a slúžky, ťavy a osly.³⁶ A Sára, žena môjho pána, porodila môjmu pánovi vo svojej starobe syna, ktorému on prenechal celé svoje imanie.³⁷ Mňa však môj pán zaviazal prísahou: »Nevyberieš pre môjho syna ženu z kanaánskych dcér, v ktorých krajine bývam.³⁸ Ale pôjdeš do domu môjho otca a k môjmu rodu, aby si môjmu synovi priviedol ženu.«³⁹ Keď som však svojmu pánovi povedal: »Možno žena nepôjde so mnou,«⁴⁰ vtedy mi povedal: »Pán, pred ktorého tvárou som kráľal, pošle s tebou svojho anjela, aby dal tvojej ceste priaznivý výsledok, aby si môjmu synovi priviedol ženu z mojej čeľade a z môjho rodu.⁴¹ Budeš však oslobodený od mojej kliatby, ak prídeš k mojim príbuzným a oni ti (ju) nedajú, vtedy budeš oslobodený od mojej kliatby.«⁴² Keď som dnes prišiel k studni, hovoril som: Pane, Boh môjho pána Abraháma, kiežby si dožičil mojej ceste, ktorú konám, šťastný výsledok.⁴³ Hľa, stojím pri vodnom prameni! Nech teda panna, ktorá príde po vodu a ktorej poviem: »Dajže sa mi napiť trochu vody zo svojho džbána«⁴⁴ a ona mi povie: »Len sa napi a načriem aj tvojim ťavám,« je tá žena, ktorú Pán určil pre syna môjho

^{24, 22.} Podobné okrasy nosia orientálne ženy dodnes. Dar bol značný. Bol odmenou za ochotu dievčaťa, s ktorou mu podalo vodu, ale aj preddavkom a zárukou, že ho v dome rodičov budúcej Izákovej manželky, teda jeho budúcej panej, vľúdne prijmu.

pána. ⁴⁵ Ešte som ani nedokončil reč, keď vyšla Rebeka so svojím džbánom na pleciach, zišla k prameňu a načrela. Vtedy som jej povedal: »Dajže sa mi napiť!«
⁴⁶ Ona rýchlo zložila svoj džbán a povedala: »Pi a napojím aj tvoje ťavy!« I napil som sa a ona napojila aj ťavy. ⁴⁷ Potom som sa jej opýtal: »Čia si ty dcéra?« A ona mi odpovedala: »Som dcéra Batuela, Nachorovho syna, ktorému ho porodila Melcha.« Potom som jej založil do nosa krúžok a na ruky náramnice ⁴⁸ i padol som na kolená, poklonil som sa Pánovi a prosil som Pána, Boha môjho pána Abraháma, ktorý ma viedol po pravej ceste, aby som priviedol dcéru príbuzného môjho pána pre jeho syna. ⁴⁹ A teraz, ak chcete môjmu pánovi preukázať láskavosť a vernosť, dajte mi to vedieť, ak nie, (tiež) mi to dajte vedieť, aby som sa mohol dať napravo alebo naľavo.“

Rebekine zásnuby a odchod z domu. – ⁵⁰ Laban a Batuel odpovedali takto: „Od Pána vyšla táto vec. My ti nemôžeme povedať ani áno, ani nie. ⁵¹ Pozri, Rebeka je pred tebou, vezmi ju a choď! Nech sa stane ženou syna tvojho pána, ako hovoril Pán!“
⁵² Keď Abrahámov sluha počul ich slová, poklonil sa Pánovi až po zem. ⁵³ Potom sluha vybral strieborné a zlaté predmety a šaty a daroval ich Rebeke. I jej bratovi a matke daroval drahocennosti. ⁵⁴ Potom jedli a pili on i muži, ktorí ho sprevádzali, a ostali tam na noc. Keď ráno vstali, povedal on: „Prepusť ma k môjmu pánovi!“ ⁵⁵ Jej brat a matka však odpovedali: „Nech dievča ostane ešte nejaký čas, tak na desať dní u nás, potom môže ísť.“ ⁵⁶ On im však odvetil: „Nezdržujte ma, keď Pán dožičil mojej ceste šťastný výsledok! Prepustíte ma, aby som mohol ísť k môjmu pánovi!“ ⁵⁷ Oni mu odpovedali: „Zavoláme dievča a opýtame sa ho.“ ⁵⁸ Zavolali teda Rebeku a opýtali sa jej: „Chceš ísť s týmto mužom?“ Ona odpovedala: „Chcem!“ ⁵⁹ Potom teda prepustili svoju sestru Rebeku i s jej dojkou, aj Abrahámovho sluhu s jeho mužmi.

⁶⁰ I požehnávali Rebeku a hovorili jej:

„Sestra naša, rozmnož sa v tisíce a desaťtisíce (potomkov)
a tvoje potomstvo nech zaujme brány svojich nepriateľov!“

⁶¹ Potom sa Rebeka pohla aj so svojimi slúžkami, vysadli na ťavy a nasledovali muža. A sluha Rebeku vzal a odišiel.

Izákovo stretnutie s Rebekou. – ⁶² Vtedy sa Izák práve vrátil z cesty od studne Lachaj roi, býval totižto v Negebe. ⁶³ Keď sa zvečievalo, vyšiel Izák na pole, aby si porozmýšľal. Tu zdvihol oči a videl prichádzať ťavy. ⁶⁴ Aj Rebeka zdvihla oči a zbadala Izáka. Rýchlo zosadla z ťavy ⁶⁵ a povedala sluhovi: „Kto je ten muž, čo ide oproti nám po poli?“ A keď sluha povedal: „To je môj pán,“ vzala závoj a zahalila sa. ⁶⁶ Potom sluha porozprával Izákovi všetko, čo vykonal, ⁶⁷ a Izák ju doviedol do stanu svojej matky Sary. Vzal si teda Rebeku a ona sa stala jeho ženou. A tak ju miloval, že našiel útechu nad stratou svojej matky.

25 Abraháмова smrť. – ¹ Abrahám si však opäť vzal ženu, volala sa Ketura ² a porodila mu Zamrama, Jeksana, Madana, Madiána, Jesboka a Sueho. ³ Jeksanovi sa

24, 62 – 67. Lachaj roi pozri 16, 13 – 14. Vzala závoj – na Východe je zvykom, že ženích vidí tvár svojej snúbenice veľmi často až po svadbe.

25, 1 – 11. Zoznam Abrahámových synov z Ketury je vlastne doplnením rodostromu 11, 27 – 32. Niektoré mená označujú osoby, iné zasa národy. Národy sú: Asýrčania, ktorí bývali v susedstve potomkov Izmaelových,

narodil Saba a Dedan. Dedanovi synovia boli Asýrčania, Latusovia a Loómčania.

⁴ Madiánovi synovia boli Efa, Ofer, Henoch, Abida a Eldaa. Títo všetci sú Keturini synovia. ⁵ Ale Abrahám dal všetok svoj majetok Izákovi. ⁶ Synom vedľajšej ženy, ktorú Abrahám mal, dal Abrahám len dary a ešte za svojho života ich poslal preč od Izáka smerom na východ, do východnej krajiny.

⁷ Dní Abrahámovho života bolo stosedemdesiatpäť rokov. ⁸ I pominul sa Abrahám a zomrel v peknom veku, starý a uspokojený životom, a pripojil sa k svojmu ľudu.

⁹ Jeho synovia Izák a Izmael ho pochovali v jaskyni v Makpele na pozemku Seorovho syna, Hetejca Efrona, východne od Mamre, ¹⁰ na pozemku, ktorý Abrahám kúpil od Hetejcov. Tam boli pochovaní Abrahám i jeho žena Sára.

Dejiny Izáka a jeho synov, 25, 11 – 36, 43

¹¹ Po Abrahámovej smrti Boh požehnával jeho syna Izáka a Izák býval pri studni Lachaj roi.

Izmaelovo potomstvo. – ¹² Toto je potomstvo Abrahámovho syna Izmaela, ktorého Abrahámovi porodila Sárina slúžka, Egyptanka Agar. ¹³ A toto sú mená Izmaelových synov podľa mien a podľa rodov: Izmaelov prvorodený bol Nabajot, potom Kedar, Adbél, Mabsan, ¹⁴ Masma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Jetur, Nafiš a Kedma.

¹⁶ Toto sú Izmaelovi synovia a to sú ich mená podľa ich osád a táborov. Dvanásť kniežat podľa ich kmeňov. ¹⁷ A toto sú dni Izmaelovho života: stotridsaťsedem rokov. Potom sa pominul a zomrel a pripojil sa k svojmu ľudu. ¹⁸ Bývali však od Hevily až po Súr, ktoré leží východne od Egypta smerom k Asýrii. I osadil sa blízko všetkých svojich bratov.

Ezauovo a Jakubovo narodenie. – ¹⁹ A toto je rodokmeň Izáka: Abrahámovi sa narodil Izák. ²⁰ Izák mal štyridsať rokov, keď si vzal za ženu Rebeku, dcéru Aramejčana Batuela z Mezopotámie, sestru Aramejčana Labana. ²¹ Izák prosil za svoju ženu Pána, lebo bola neplodná; a Pán ho vypočul a jeho žena, Rebeka, počala. ²² Keď sa deti v jej živote kopali, povedala: „Ak je to tak, prečo som takáto?“ A išla sa opýtať Pána.

²³ Pán jej povedal:

Madiánčania, ktorí obývali Sinajský polostrov a pri ktorých sa osadili Latusovia. Saba a Dedan sa uvádzajú v 10, 7 medzi Kušitmi. Ostatné mená pravdepodobne označujú už len Keturíných synov. – Abrahám umiera, keď mal Izák už sedemdesiatpäť rokov. Jakub a Ezau mali po pätnásť (25, 26).

25, 12 – 18. Izmaelovi potomkovia sa osadili v Severnej Arábii.

25, 19. Týmto veršom sa začína podľa hebrejského textu ôsmy diel Knihy Genezis. Zdalo by sa, že bude v nej reč o Izákovi. Opisuje osudy jeho dvoch synov, Jakuba a Ezaua. Paddan Aram, doslova rovina Aram, označuje Mezopotámiu, najmä jej severnú časť v okolí Haranu.

25, 22. Rebeka považuje pohyb detí za zlé znamenie. Ak z toho má byť nešťastie, nuž nemusela ani počať: „Ak je to tak, prečo som takáto,“ t. j. v požehnanom stave. Vo svojom trápení sa šla poradiť Pána. Asi k nejakému oltáru.

25, 23. Nevieme ani, ako sa to opýtanie stalo, ani ako jej Pán odpovedal. Odpoveď je rytmická a naznačuje, že Rebeka bude matkou dvoch národov. Splní sa, čo jej žičili pri odchode z otcovského domu (24, 60). Nepokoj, pohyb detí v živote matky, je predzvesťou ich nepokojného života. Oba národy budú v ustavičnom napätí a

„Dva národy sú v tvojom lone
a dva kmene sa oddelia z tvojho života;
národ nad národom bude prevládať
a starší bude slúžiť mladšiemu.“

²⁴ A keď sa jej naplnili dni pôrodu, boli dvojčatá v jej živote. ²⁵ Prvý sa narodil červený, celý chlpatý ako kozuch, a nazvali ho Ezauom. ²⁶ Za ním sa zjavil jeho brat a jeho ruka držala Ezauovu päť. Preto mu dali meno Jakub. Keď sa mu oni narodili, mal Izák šesťdesiat rokov.

²⁷ Keď chlanci dorástli, Ezau bol udatným lovcem, mužom stepi, Jakub však bol tichý človek a býval v stanoch. ²⁸ Izák mal radšej Ezaua, lebo rád jedával divinu. Rebeka mala zasa radšej Jakuba. ²⁹ Raz Jakub varil jedlo a Ezau prišiel zo stepi celkom vyčerpaný. ³⁰ Tu povedal Ezau Jakubovi: „Nože mi daj rýchlo z toho červeného, z toho červeného tu, lebo som celkom vyčerpaný!“ Preto ho nazvali Edom (Červený).

³¹ Ale Jakub povedal: „Predaj mi najprv svoje prvorodenstvo!“ ³² Ezau odvetil: „Hľa, idem zomrieť, načože mi je prvorodenstvo?“ ³³ Jakub mu však vravel: „Najprv mi prisahaj!“ A on mu odprisahal, a tak predal svoje prvorodenstvé právo Jakubovi.

³⁴ Potom dal Jakub Ezauovi chleba a šošovicového pokrmu a on jedol a pil. Napokon vstal a odišiel. Tak málo si Ezau cenil svoje prvorodenstvo.

26 Izák a Abimelech. – ¹ Keď nastal v zemi hlad, iný, ako bol ten prvý za Abrahámových čias, odišiel Izák k filistínskemu kráľovi Abimelechovi do Geraru. ² Vtedy sa mu zjavil Pán a povedal: „Nezostupuj do Egypta, ostaň v krajine, ktorú ti určím. ³ Zdržuj sa ako prišelec v tejto krajine a ja budem s tebou a požehnám ťa, lebo tebe a tvojmu potomstvu chcem dať všetky tieto krajiny, aby som splnil prísahu, ktorou som sa zaviazal tvojmu otcovi, Abrahámovi: ⁴ »Rozmnožím tvoje potomstvo ako hviezdy neba a ja dám tvojmu potomstvu všetky tieto krajiny a v tvojom potomstve budú požehnané všetky národy zeme.« ⁵ To preto, že Abrahám počúval na

nepokoji medzi sebou. A potomkovia mladšieho budú vládnuť nad potomkami toho, čo sa narodí prv. Právo prvorodeného nezaistuje mu nijakú prednosť v rode.

25, 25. Červený – 'admoní – rozumie sa alebo červenej pokožky, alebo len ryšavých vlasov. Na toto nadväzuje aj v. 30: Edom 'červený'. Ezau 'chlpatý, zarastený'. „Ako kozuch“, hebr. se'ar, už vopred označuje kraj Seir, kde potomkovia Edomovi-Ezauovi budú bývať. Edom, Idumea, krajina medzi Mŕtvym morom a Elamským zálivom, neskoršie zahrňovala aj severnú časť Sinajského polostrova až po južné hranice Palestíny.

25, 26. Jakub – 'akeb 'päta' a tiež i ten, čo drží päť. Jakub chytil päť svojho brata, akoby ho chcel zadržať, akoby chcel byť on prvorodený. Na príhodu sa spomenie ešte v 27, 36.

25, 27 – 34. Bratia boli rozličnej povahy. Otec mal radšej prvorodeného, a matka zasa mladšieho. Asi preto, lebo vedela, že Jakub bude viac znamenať pre rod ako Ezau (v. 23). V celej rozprave sa Ezau javí ako nerozumný, ľahkovážny. Jakub zasa ako prezieravý a mysliaci do budúcnosti. Jakub svojim počínaním plní len to, čo Boh už predtým prezradil jeho matke. Jakubovo počínanie iste nie je najstatočnejšie, ale nesmieme ho posudzovať podľa kresťanskej morálky. Edom – červený, pozri vyššie v. 25. Ezauovi nezáleží na prvorodenstve, on sa o také veci málo stará. Žije zo dňa na deň. Jakub je však pravý opak: je pastierom a roľníkom, a preto myslí na budúcnosť. Váži si právo prvorodenstva. Ono dávalo nárok na dve časti z otcovského majetku a okrem toho sa prvorodený po otcovej smrti stával hlavou rodiny. V tomto prípade išlo aj o požehnanie, ktoré dostal už ich starý otec Abrahám, a ony iste prejdú s otcovským požehnaním na Izákovho dediča. Preto Jakub, o ktorom už Pán prezradil, že bude vládnuť nad svojím bratom, sa domáha tejto hodnosti. Lež jeho skutok nemožno schvaľovať; mal nechať všetko na Božie riadenie. Ezau predal svoje právo za jediné jedlo – tak robí každý hriešnik, ktorý za krátku radosť, za hriech, stráca právo na večný život.

môj hlas a zachovával moje príkazy, nariadenia, ustanovenia a zákony.“⁶ Izák teda ostal v Gerare.⁷ Keď sa muži mesta vyzvedali na jeho manželku, hovorieval: „To je moja sestra,“ bál sa povedať: „moja žena,“ aby ho muži mesta nezavraždili pre Rebeku, lebo bola krásna zjavom.⁸ A keď tam býval už dlhší čas, raz filištínsky kráľ Abimelech pozeral z obloka a videl, ako sa Izák so svojou ženou Rebekou láskali.⁹ Abimelech zavola Izáka a povedal mu: „Je zrejmé, že ona je tvoja žena! Prečo si teda hovoril: »To je moja sestra«?!“ Izák mu odpovedal: „Lebo som si myslel, že pre ňu zahyniem.“¹⁰ Abimelech mu povedal: „Prečo si nám to urobil?! Ako ľahko mohol niektorý muž z ľudu obcovať s tvou ženou a bol by si na nás uvalil previnenie!“¹¹ Potom Abimelech prikázal všetkým: „Kto sa dotkne tohto muža a jeho ženy, istotne zomrie!“

¹² A Izák sial v tej krajine a v tom roku žal stonásobne, lebo Pán ho požehnával.¹³ Tak sa tento muž zmohol a vzrástol sa naďalej, takže sa stal veľmi bohatým.¹⁴ Mal oviec, dobytku a mnoho služobníctva, a preto mu Filištínci závideli.¹⁵ Všetky studne, ktoré vykopali sluhovia jeho otca za čias jeho otca Abraháma, zasypali a zahádzali hlinou,¹⁶ a preto Abimelech povedal Izákovi: „Odíď od nás, lebo si sa stal oveľa mocnejším, ako sme my!“¹⁷ A Izák odišiel, svoje stany rozložil v údolí Geraru a ostal tam bývať.¹⁸ Izák opäť vykopal vodné studne, ktoré vykopali v čase jeho otca Abraháma a Filištínci ich po Abrahámovej smrti zasypali, a dal im tie isté mená, ktoré im dal jeho otec.¹⁹ Keď Izákovi sluhovia kopali v údolí, našli tam studňu so živou vodou.²⁰ Ale gerarskí pastieri sa hádali s Izákovými pastiermi: „To je naša voda!“ Preto dali studni meno Esek, lebo sa tam s ním vadili.²¹ Potom vykopali inú studňu, ale aj o ňu sa hádali, a preto jej dali meno Sitna.²² Šiel odtiaľ ďalej a opäť vykopal studňu. O tú sa nehádali a dal jej meno Rechobot, hovoriac: „Teraz nám Pán dožičil voľnosti, aby sme sa rozmnožovali v krajine.“

Izák v Bersabe. –²³ Odtiaľ šiel do Bersabe.²⁴ V tú noc sa mu zjavil Pán a povedal mu: „Ja som Boh tvojho otca Abraháma. Neboj sa, lebo ja som s tebou. Požehnám ťa a rozmnožím tvoje potomstvo kvôli môjmu služobníkovi Abrahámovi.“²⁵ I postavil tam oltár a vzýval meno Pánovo. Tam rozložil svoj stan a Izákovi sluhovia tam vykopali studňu.²⁶ Tu za ním prišiel Abimelech z Geraru aj jeho priateľ Ochozat a veliteľ jeho vojska Fikol.²⁷ Izák mu však riekol: „Prečo ste prišli za mnou? Ved' vy ste so mnou v nepriateľstve a od vás ste ma vyhnali!“²⁸ Oni odpovedali: „Na vlastné oči sme videli, že Pán je s tebou. I povedali sme si: Nech je prísaha medzi nami dvoma, medzi nami a tebou. Uzavrieme s tebou zmluvu.²⁹ Iste nám nič zlé neurobiš, ako ani my sme ti neublížili, ba preukazovali sme ti dobro a prepustili sme ťa v pokoji. A teraz si ty Pánov požehnaný.“³⁰ On im pripravil hostinu a oni jedli a pili.³¹ Keď ráno vstali, prisahali si navzájom. Potom ich Izák prepustil a oni odišli od neho v pokoji.³² Ešte v ten istý deň prišli k Izákovi sluhovia a oznámili mu o studni, čo vykopali: „Našli sme

26, 19. Živá voda je voda z prameňa, odlišná od vody dažďovej, ktorá sa nachytá do vodných nádrží.

26, 20 – 22. Esek ‚hádká‘, Sitna ‚obžaloba‘, Rechobot ‚voľnosť‘ je pravdepodobne dnešná studňa er-Ruchébe, 30 km juhozápadne od Bersaby.

26, 24. Abrahám je prvý, kto dostáva v Svätom písme meno služobník Boží. Boh patriarchov nie je patrónom nijakého územia. On sa zjavuje skupine ľudí, ktorú chráni a vedie.

vodu!“³³ Preto ju nazvali Šebuah. A preto je meno toho mesta až do dnešného dňa Bersabe.

³⁴ Keď mal Ezau štyridsať rokov, vzal si za ženu dcéru Hetejca Bériho Juditu a dcéru Hetejca Elona Bašemat; obe však zarmútili Izákovu i Rebekinu dušu.

27 Jakub získava právo prvorodenstva. – ¹ Keď Izák zostarol a keď jeho oči stratili silu vidieť, zavolať si svojho staršieho syna Ezaua a povedal mu: „Syn môj!“ On mu odvetil: „Hľa, tu som!“² Povedal mu: „Pozri, ja som už starý, neviem, kedy zomriem.³ Preto si teraz vezmi zbraň, tulec a kušu a choď do stepi uloviť nejakú zver!“⁴ Potom mi priprav chutné jedlo, aké mám rád. A keď pojem, požehnám ťa prv, ako zomriem.“⁵ Rebeka však načúvala, keď sa Izák rozprával so svojím synom Ezauom. A Ezau vyšiel do stepi uloviť nejakú zver, aby ju doniesol.⁶ Tu povedala Rebeka svojmu synovi Jakubovi: „Len teraz som počula, ako tvoj otec hovoril tvojmu bratovi Ezauovi:⁷ »Nože mi prines nejakú zverinu a priprav mi chutné jedlo, aby som jedol a aby som ťa požehnal pred Pánom prv, ako zomriem.«⁸ A teraz počúvaj, syn môj, na môj hlas, čo ti prikazujem:⁹ Choď k stádu a prines mi dvojce pekných kozliat. Ja ich pripravím pre tvojho otca ako chutné jedlo, aké má on rád.¹⁰ Potom to zanesieš svojmu otcovi, aby jedol a aby ťa požehnal prv, ako zomrie.“¹¹ Ale Jakub povedal svojej matke Rebeke: „Veď môj brat Ezau je zarastený človek a ja som hladký.¹² A ak ma môj otec ohmatá, potom budem v jeho očiach ako taký, kto si z neho robí posmech, a privediem na seba kliatbu, a nie požehnanie.“¹³ Ale matka mu povedala: „Tvoja kliatba, syn môj, bude na mne. Len počuj môj hlas! Choď a prines mi ich!“¹⁴ I odišiel a vzal a doniesol ich svojej matke. Jeho matka pripravila chutné jedlo, aké mal rád jeho otec.¹⁵ Potom priniesla Rebeka najlepšie šaty svojho staršieho syna, čo mala v dome pri sebe, a obliekla ich svojmu mladšiemu synovi Jakubovi.¹⁶ Kožkami kozliat mu však obložila ruky a holý krk.¹⁷ Potom dala svojmu synovi do rúk jedlo a chlieb, ktoré pripravila.¹⁸ Keď prišiel k otcovi, povedal: „Otče môj!“ On odvetil: „Tu som. Kto si, syn môj?“¹⁹ Jakub odpovedal svojmu otcovi: „Ja som Ezau, tvoj prvorodený. Urobil som, ako si mi rozkázal. Len si rovno sadni a jedz z mojej diviny, aby si ma požehnal!“²⁰ Lenže Izák odvetil svojmu synovi: „Ako si mohol, syn môj, tak rýchlo niečo nájsť?“ On odpovedal: „Pán, tvoj Boh, dal sa mi s ňou stretnúť!“²¹ Tu povedal Izák Jakubovi: „Nože pristúp bližšie, syn môj, aby som ťa ohmatal, či si ty naozaj môj syn Ezau, alebo nie.“²² I pristúpil Jakub bližšie k svojmu otcovi, Izákovi, a keď ho ohmatal, povedal mu: „Hlas je hlasom Jakubovým, ale ruky sú ruky

26, 33. Šebuah ‚prísaha‘. Táto studňa je sotva tá istá, pri ktorej svojho času prisahal s Abimelechom Abrahám (21, 22 – 34).

26, 34. Ezau sa ukazuje čoraz ľahostajnejším. Berie si za ženy dcéry hetejské, teda pohanky. To iste zarmútilo bohobojných rodičov.

27, 5 – 27. Jakub si prvorodenské právo od brata už kúpil (25, 29 – 34). No i tak sa obaja, Rebeka aj Jakub, prehrešujú. Písmo zaznačuje ich skutok, nechváli ho. Naopak, poukazuje na to, čo museli obaja pretrpieť za svoje previnenie. Následky boli tvrdé. Napokon tak právo prvorodeného, ako aj požehnanie s ním spojené boli by ostali neplatné, keby ich Izák nebol osobitne potvrdil. Presvedčil sa, že to Pán už predtým ustanovil. „Vôňu šiat“ – Ezau sa zdržiaval zväčša vonku, na poliach, medzi rastlinami prenikavej vône. ňou sa nabrali aj jeho šaty.

Ezauove.“²³ I nepoznal ho, lebo jeho ruky boli chlpaté ako ruky jeho brata Ezaua. I žehnal ho.²⁴ A znova mu povedal: „Naozaj si ty môj syn Ezau?“ On odpovedal: „Ja som to!“²⁵ Tu on povedal: „Prines mi to! Budem jest' z diviny od svojho syna, aby som ťa požehnal.“ I priniesol mu to a on jedol. Doniesol mu aj vína a on pil.²⁶ Potom mu povedal jeho otec Izák: „Nože pristúp ku mne, syn môj, a pobožkaj ma!“²⁷ Keď sa priblížil a keď ho pobožkal, zacítil vôňu jeho šiat a požehnal ho, hovoriac:

„Hľad'že, vôňa syna môjho
je ako vôňa nivy,
ktorú požehnal Pán.

²⁸ Nech ti dá Boh z nebeskej rosy
a zo žírnosti zeme,
tiež hojnosť zrna a muštu!

²⁹ Nech ti slúžia ľudia
a nech sa sklonia pred tebou národy.
Bud' pánom nad svojimi bratmi
a nech sa ti koria synovia tvojej matky!
Kto bude teba preklínať, nech je prekliaty,
a kto bude teba žehnať, nech je požehnaný!“

³⁰ Len čo Izák prestal žehnať Jakuba a sotva Jakub vyšiel od svojho otca Izáka, už prichádzal jeho brat Ezau z poľovačky (domov).³¹ Aj on pripravil chutné jedlo, priniesol ho otcovi a vravel: „Otče môj, vstaň a jedz z diviny od svojho syna, aby si ma požehnal!“

³² Jeho otec Izák mu povedal: „A ty si kto?“ On odpovedal: „Ja som tvoj syn, tvoj prvorodený Ezau.“³³ Izák sa náramne zľakol a povedal: „Kto to bol teda, čo mi ulovil zverinu a čo mi ju bol doniesol? A ja som jedol zo všetkého prv, ako si ty prišiel! Aj som ho požehnal a bude požehnaný!“³⁴ Keď Ezau počul otcove slová, hrozne zreval a veľmi sa spriečil, a svojmu otcovi povedal: „Otče môj, požehnaj aj mňa!“³⁵ On odvetil: „Podvodne prišiel tvoj brat a odňal ti požehnanie!“³⁶ Tu on povedal: „Preto mu dali meno Jakub, že ma teraz už druhý raz oklamal? Už mi odňal prvorodenské právo a teraz, hľa, odňal mi aj požehnanie!“³⁷ Izák odpovedal Ezauovi: „Pozri, ja som ho ustanovil za pána nad tebou a všetkých jeho bratov som mu dal za sluhov! Zrnom a muštom som ho zaopatril. Čo ešte môžem urobiť pre teba, syn môj?“³⁸ Vtedy mu Ezau odvetil: „Otče môj, či máš len jedno požehnanie? Požehnaj aj mňa, otče môj!“ Tu Ezau začal hlasne plakať.³⁹ A Izák mu povedal:

„Ďaleko od žirnej pôdy
bude tvoje bydlisko
a ďaleko od nebeskej rosy zhora.

⁴⁰ Zo svojho meča budeš žiť,

27, 33. Svätý Augustín, svätý Hieronym a iní cirkevní otcovia myslia, že Boh v tejto chvíli prezrádza Izákovi svoj zámer, a tak sa dá pochopiť, že patriarcha, i keď poznal klam, ktorého sa stal obeťou, nechce dať požehnanie tomu, ktorému by prináležalo podľa práva prvorodeného. Naopak, potvrdzuje požehnanie, ktoré pred chvíľou udelil Jakubovi (*Hebr 12, 7*).

27, 36. Slovná hra: „prvorodenské právo“ – bekorah a „požehnanie“ – berakah.

27, 40. Z meča žiť označuje život beduína. Aj v tomto verši latinský text má inú lekciu: Príde však čas, keď jeho jarmo... To by naznačovalo, že Edomčania sa zbavia nadvlády Izraelitov. Lenže stalo sa to, čo vystihuje

slúžiť však budeš svojmu bratovi,
a keď sa budeš snažiť oslobodiť,
zhodíš jeho jarmo zo svojej šije.“

Ezauov hnev na Jakuba. – ⁴¹ Ezau sa hneval na Jakuba pre požehnanie, ktoré mu dal jeho otec, preto si hovoril: „Čoskoro príde čas, že sa bude smútiť nad mojím otcom. Potom svojho brata zabijem!“ ⁴² Lenže slová staršieho syna oznámili Rebeke. Preto dala zavolať svojho mladšieho syna Jakuba a takto mu vravela: „Hľa, tvoj brat Ezau ti chystá pomstu, chce ťa zabiť.“ ⁴³ Preto počuj, syn môj, na môj hlas: Zober sa a utekaj k môjmu bratovi Labanovi do Haranu. ⁴⁴ Ostaň u neho nejaký čas, kým sa neutíši hnev tvojho brata ⁴⁵ a kým neprestane jeho zlosť a kým nezabudne, čo si mu urobil! Potom pošlem po teba a dám si ťa priviesť odtiaľ sem. Prečo by som vás mala oboch stratiť v jeden deň?!”

⁴⁶ Potom povedala Rebeka Izákovi: „Omŕza ma život pre Hetejky. Ak si aj Jakub vezme za ženu Hetejku, ako sú tieto z dcér (tunajšej) krajiny, načo mi žiť?!”

28 ¹ Vtedy Izák zavolať Jakuba, požehnal ho a prikázal mu: ² „Nesmieš si vziať ženu z kanaánskych dcér! Vyber sa a choď do sýrskej Mezopotámie, do domu otca svojej matky Batuela, a odtiaľ si vezmi ženu z dcér Labana, ktorý je bratom tvojej matky. ³ A všemohúci Boh nech ťa požehnáva, nech ťa urobí plodným a nech ťa rozmnoží tak, aby si sa stal množstvom národov! ⁴ Nech ti dá Abrahámovo požehnanie, tebe i tvojmu potomstvu s tebou, aby si dostal do vlastníctva krajinu svojho putovania, ktorú dal Boh Abrahámovi.“

⁵ Potom Izák Jakuba prepustil a on sa vybral do sýrskej Mezopotámie k Labanovi, synovi Aramejčana Batuela, bratovi Rebeky, Jakubovej a Ezauovej matky.

Jakubova cesta do Mezopotámie. – ⁶ Ezau teda videl, že Izák požehnal Jakuba a že ho poslal do sýrskej Mezopotámie – aby si odtiaľ dovedol ženu, keď ho požehnal a prikázal mu: „Nesmieš si vziať ženu z kanaánskych dcér!“ – ⁷ a že Jakub poslúchol svojho otca a svoju matku a odišiel do sýrskej Mezopotámie. ⁸ Keď Ezau videl, že kanaánske dcéry sa nepáčili jeho otcovi Izákovi, ⁹ šiel Ezau k Izmaelovi a vzal si ku svojim ženám ako manželku Mahelet, dcéru Abrahámovho syna Izmaela, Nabajotovu sestru.

Jakub, 28, 10 – 37, 1

¹⁰ Jakub sa teda vybral z Bersabe a putoval do Haranu. ¹¹ Keď došiel na (isté) miesto, zostal tam na noc, lebo slnko už zapadlo. Zobral jeden z kameňov toho miesta, položil

hebrejský text. Edomčania sa nakoniec živili z koristi a lúpeže. V dejinách Izraelitov sú vždy na strane nepriateľa vyvoleného národa.

27, 45 n. „Stratiť v jeden deň“ – Rebeka myslí na trest odvety. Jakub by bol mŕtvy a Ezau by sa stal vinným smrťou. Najbližší príbuzní by mali Jakobovu smrť trestať smrťou Ezaua.

28, 11. Jakub asi nevedel, že na tomto mieste sa už Abrahámovi zjavil Pán (12, 7).

si ho pod hlavu a spal na tom mieste. ¹² I snívalo sa mu, že vidí rebrík opretý o zem a jeho vrchný koniec siahal až do neba a Boží anjeli vystupovali a zostupovali po ňom. ¹³ A hľa, nad ním stál Pán a hovoril: „Ja som Pán, Boh tvojho otca Abraháma a Izáka. Zem, na ktorej odpočívaš, dám tebe a tvojmu potomstvu. ¹⁴ A potomstva tvojho bude ako prachu zeme a ty sa rozšíriš na západ i na východ, na sever i na juh; v tebe a v tvojich potomkoch budú požehnané všetky pokolenia zeme. ¹⁵ Hľa, ja som s tebou a budem ťa strážiť všade, kde pôjdeš, a privediem ťa späť do tejto krajiny, lebo ja ťa neopustím, kým nesplním, čo som ti prisľúbil.“ ¹⁶ Vtedy sa Jakub prebudil zo spánku a povedal: „Ozaj, Pán je na tomto mieste a ja som o tom nevedel!“ ¹⁷ I nadišiel ho strach a povedal: „Aké hrozné je toto miesto! Tu je naozaj dom Boží a tu je brána do neba!“ ¹⁸ Keď Jakub ráno vstal, kameň, ktorý mal položený pod hlavou, postavil za pomník a jeho vrch polial olejom. ¹⁹ A nazval toto miesto menom Bet-El. Predtým sa však toto miesto volalo Luza. ²⁰ A Jakub urobil sľub: „Ak je Boh so mnou, ak ma ochráni na tejto ceste, ktorou teraz idem, ak mi dá chlieb na živobytie a šaty na oblečenie ²¹ a ak sa šťastne vrátim do domu svojho otca, tak Jahve bude mojím Bohom ²² a tento kameň, ktorý som postavil ako pomník, bude Božím domom. A zo všetkého, čo mi dáš, odovzdám ti desiatky.“

29 Jakub u Labana. – ¹ Potom sa Jakub vydal na cestu a šiel do krajiny synov Východu. ² I zadíval sa (raz) a hľa, na poli studňa a pri nej ležali tri krdle oviec, lebo z tejto studne napájavali stáda. Lenže kameň na otvore studne bol veľký ³ a len keď ťa zohnali všetky stáda, odvalovali kameň z otvoru studne a tak napájali ovce. Potom dávali kameň opäť na svoje miesto na otvor studne. ⁴ Jakub sa ich opýtal: „Bratia moji, odkiaľ ste?“ Oni odvetili: „My sme z Haranu.“ ⁵ Nato im povedal: „Poznáte Nachorovho syna Labana?“ Oni odpovedali: „Poznáme.“ ⁶ A keď sa ich pýtal: „Vodí sa mu dobre?“, oni odvetili: „Dobre. Hľa, práve prichádza jeho dcéra Ráchel s ovcami.“ ⁷ On im povedal: „Veď je ešte deň dosť dlhý a ešte nie je čas zohnať dobytok dovedna. Napojte ovce a nechajte sa im ešte popásť!“ ⁸ Oni však povedali: „To nemôžeme, kým nebudú zohnaté dovedna všetky stáda. Až potom sa odvaluje kameň z otvoru studne a napájame stáda.“ ⁹ Kým on s nimi rozprával, došla Ráchel s ovcami svojho otca. Ona ich totiž pásala. ¹⁰ Keď Jakub videl Ráchel, dcéru brata svojej matky Labana, a ovce brata svojej matky Labana, pristúpil a odvalil kameň z otvoru studne a

28, 14 n. Pán opakuje prisľuby, ktoré dal Abrahámovi a Izákovi (12, 2. 3; 13, 14 n.; 22, 17 n.; 26, 4. 24).

28, 18. Jakub na tomto pamätnom mieste stavia pomník na pamiatku mimoriadnej udalosti. Keď maže horný koniec pamätníka olejom, chce tým naznačiť, že tento kameň je odlišný od ostatných. Pomník by mohol najviac označovať nejaký oltár, postavený pre Pána. Vonkoncom nie je možné, že by Jakub bol tu skale priznával nejakú poklonu, ako to bolo zvykom u rozličných kanaánskych kmeňov, ktoré v takýchto pomníkoch priamo uctievali svoje božstvá.

28, 20 n. Boh dal Jakubovi trojitý prisľub, teraz Jakub sľubuje tiež troje; sľubuje, že bude uctievať Pána, ako to robievali Abrahám a Izák (17, 7); miesto, na ktorom sa mu zjavil Pán, bude preň pamätným miestom, miestom bohoslužby (35, 7); a napokon, keď sa všetko dobre skončí, na tomto mieste prinesie Pánovi obeť, desiatky zo všetkého, čo bude mať. Jakub svoj sľub po návrate z Mezopotámie splnil (35, 7 n.). Dávať desiatky alebo obetovať desiatky (*Dt* 14, 28) bolo starým zvykom (*Gn* 14, 20) a tu značí hojnú, bohatú obeť. V časoch, keď Izrael nemal ešte kráľa, putovalo sa do Bet-Elu (dnes Betin) dopytovať sa Pána a vyprosiť si potrebnú pomoc (*Sdc* 20, 18. 26; *1 Sam* 10, 3 atď.).

29, 9. Labanovi synovia sú ešte mladí, preto jeho ovce pasie dcéra Ráchel (30, 35). Ráchel značí ‚ovca‘.

napojil ovce matkinho brata Labana.¹¹ Potom Jakub pobožkal Ráchel a začal hlasno plakať.¹² A Jakub rozprával Ráchel, že je príbuzným jej otca a že je Rebekiným synom. Tu ona utekala a oznámila to svojmu otcovi.¹³ Keď Laban počul zvesť o Jakubovi, synovi svojej sestry, ponáhlal sa mu naproti, pobožkal ho a voviedol ho do svojho domu. A on vyrozprával Labanovi všetko, čo sa prihodilo.¹⁴ Tu mu povedal Laban: „Ty si naozaj moja kosť a moje mäso!“ A ostal uňho na mesiac.

¹⁵ Potom Laban hovoril Jakubovi: „Ty si môj príbuzný. Vari mi budeš zadarmo slúžiť? Povedz mi, aká má byť tvoja odmena?“¹⁶ Laban mal dve dcéry: staršia sa volala Lia a mladšia Ráchel.¹⁷ Lia mala oči bez lesku, Ráchel však bola krásna i postavou i tvárou.¹⁸ Jakub sa zamiloval do Ráchel a povedal: „Za tvoju mladšiu dcéru ti budem slúžiť sedem rokov.“¹⁹ Laban odvetil: „Radšej ju dám tebe ako cudziemu mužovi. Ostaň pri mne!“²⁰ Tak Jakub slúžil za Ráchel sedem rokov a videlo sa mu to len niekoľko dní. Tak ju mal rád.²¹ Potom povedal Jakub Labanovi: „Daj mi teraz moju ženu, lebo môj čas je už tu. Nech k nej vojdem.“²² Vtedy Laban pozval všetkých ľudí z miesta a pripravil hostinu.²³ Večer však zobral svoju dcéru Liu a voviedol ju k Jakubovi a on s ňou obcoval.²⁴ Laban dal svoju služku Zelfu svojej dcére Lii za služku.²⁵ Ale ráno videl, že to bola Lia, a povedal Labanovi: „Prečo si mi to urobil?! Neslúžil som ti za Ráchel?! Prečo si ma podviedol?“²⁶ Laban mu odpovedal: „V našom kraji sa nerobí tak, aby sa mladšia vydala pred staršou.“²⁷ Dokonči tento (svadobný) týždeň a potom ti dám aj tú za službu, ktorú mi budeš robiť ešte ďalších sedem rokov.“²⁸ A Jakub to urobil, dokončil (svadobný) týždeň a on mu dal svoju dcéru Ráchel za ženu.²⁹ Laban dal svoju služku Balu svojej dcére Ráchel za služku.³⁰ A on obcoval aj s Ráchel, lebo Ráchel mal radšej ako Liu, a slúžil uňho ešte ďalších sedem rokov.³¹ Keď však Pán videl, že Lia je odstrčená, otvoril jej život, kým Ráchel bola neplodná.³² Lia počala a porodila syna a nazvala ho Rubenom, vraviac: „Pán zhliadol na moje poníženie, teraz ma môj muž bude už ľúbiť.“³³ A opäť počala a porodila syna a povedala: „Pán počul, že som odstrčená, a tak mi dal aj tohto.“ A

29, 13. Rozprával o príčine svojej cesty, o roztržke s Ezauom.

29, 14. Pozri pozn. k 2, 23.

29, 17. Lia – Le'ah ,ustatá, pomalá‘.

29, 18. V starých časoch u rozličných národov bola dcéra považovaná za majetok. Budúci ženich si ju takrečeno kupoval. Keď nemal peniaze, ponúkol svoju službu ako protihodnotu. Tu si ju chcel vyslúžiť. Takýto zvyk ešte trvá u Arabov.

29, 25. Labanov podvod a Jakubov omyl podporil aj zvyk, že snúbenica si pred snúbencom zahaľovala tvár až do svadobnej noci, porov. 24, 65.

29, 28. Mnohoženstvo u patriarchov Pán trpel, ale mnohoženstvo ani vtedy nemalo byť. Dve sestry dať jednému mužovi za ženy Chammurabiho (starobabylonský) zákon dovoľoval, no Mojžiš tento zvyk celkom zakáže (Lv 18, 18). Predtým však tento zákon nezaväzoval.

29, 31 – 35. Jakub dostal Liu za ženu proti svojej vôli. Bolo preto prirodzené, že väčšiu pozornosť venoval Ráchel. Lia sa cítila odstrčenou a k tomu pristúpila ešte aj žiarlivosť na mladšiu sestru. Lia sa trápila a trpela. Tu prichádza na pomoc Pán. Požehnáva Liu jedno za druhým štyrmi synmi. A to bolo pre ňu, východniarku, veľkým vyznačením. Ráchel zatiaľ ostáva neplodnou. Mená Liiných synov označujú okolnosti, za akých sa narodili. Ruben, doslova ,Hľadte, syn!‘ Doplniť si treba: ,Hľadte, syn, čo mi dal Pán! Hľadte, Pán je so mnou, a keď som darovala syna svojmu mužovi, teraz ma bude ľúbiť aspoň kvôli nemu!‘ Simeon, od slovesa šama‘, teda ,vyslyšanie‘. Boh ju vypočul a pomocou synov si Lia získa mužovu priazeň. Lévi, od láváh, pripojiť sa, primknúť, teda ,pripojenie, primknutie‘. Júda, od slovesa jadah ,chváliť, sláviť‘, teda ,chválený, oslávený‘. To jest: Nech je Pán chválený za požehnanie!

nazvala ho Simeonom. ³⁴ Opäť počala a porodila syna a hovorila: „Teraz už môj muž prilipne ku mne, keď som mu porodila troch synov.“ Preto ho nazvala Lévi. ³⁵ A počala ešte raz a porodila syna a povedala: „Teraz velebím Pána!“ Preto ho nazvala Júda. Potom prestala rodiť.

30 ¹ Keď Ráchel videla, že ona nerodí Jakubovi, žiarlila na svoju sestru a hovorila Jakubovi: „Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem!“ ² Jakub sa namrzal na Ráchel a povedal jej: „Vari som ja na mieste Boha, ktorý ti odoprel plod života?“ ³ Ona mu však povedala: „Hľa, tu je moja slúžka, Bala. Obcuj s ňou, nech porodí na mojich kolenách a nech mám aspoň od nej synov!“ ⁴ A dala mu svoju slúžku Balu za ženu a Jakub s ňou obcoval. ⁵ Bala potom počala a porodila Jakubovi syna. ⁶ Tu Ráchel povedala: „Boh mi prisúdil spravodlivo. Aj môj hlas vypočul, keď mi dal syna.“ Preto ho nazvala menom Dan. ⁷ A Ráchelina slúžka Bala počala ešte raz a porodila Jakubovi druhého syna. ⁸ Vtedy povedala Ráchel: „Boží zápas som vybojovala so svojou sestrou a zvíťazila som!“ Preto ho nazvala Neftali.

⁹ Keď však Lia videla, že prestala rodiť, aj ona vzala svoju slúžku Zelfu a dala ju Jakubovi za ženu. ¹⁰ A Liina slúžka Zelfa porodila Jakubovi syna. ¹¹ Vtedy Lia povedala: „Šťastlivo!“ A nazvala ho Gadam. ¹² Keď Zelfa, Liina slúžka, porodila Jakubovi druhého syna, ¹³ povedala Lia: „To je pre mňa blaženosť! Blahoslaviť ma budú dcéry.“ I nazvala ho Aserom.

¹⁴ Keď raz Ruben vyšiel v čase pšeničnej žatvy von, našiel na poli láskavec a priniesol ho svojej matke Lii. Vtedy Ráchel povedala Lii: „Daj aj mne z láskavcových plodov

30, 1. Ráchel sa rozhoduje pre podobný skutok ako kedysi Sára (16, 2). Dáva svojmu mužovi za vedľajšiu ženu svoju slúžku Balu.

30, 3. Nech porodí na mojich kolenách, to značí, že keď Ráchel vezme narodené dieťa na kolená, uzná ho za svoje. Pozri poznámku k 16, 1 – 7.

30, 5 – 6. Ráchel považuje svoju sestru Liu za nepriateľku, pretože tým, že Lia darovala Jakubovi už štyroch synov, robila si akoby väčší nárok na Jakuba. Teraz, keď konečne aj ona má syna, hoci nevlastného, hovorí, že Boh jej prisúdil spravodlivo, odňal od nej hanbu, ktorú vždy cítili bezdetné. Dan značí sudcu, teda Pán rozhodol v Ráchelin prospech.

30, 8. Neftali, doslovne ‚môj boj‘, t. j. Ráchel zvíťazila nad svojou sestrou. Obidve prostredníctvom detí bojovali o muža. Ráchel si myslí, že teraz sa Jakub nebude starať o Liu, keď ona už má dvoch synov a keď Lia prestala rodiť.

30, 11 n. Gad ‚šťastie‘ alebo ‚prinášajúci šťastie‘. Narodením tohto syna sa dostáva Lii šťastia, pretože sa obávala, že Ráchel ju celkom zatlačí do úzadia. Aser ‚blažený‘, lebo toľko synov – to už bolo naozaj veľké požehnanie pre semitskú ženu.

30, 14 – 21. Plody láskavca (Mandragora vernalis) sú žlté a sladké. Táto rastlina sa v Palestíne často vyskytuje. Plody dozrievajú v máji – júni, teda ku koncu palestínskej žatvy. Hebrejsky sa volá dudaím. Podľa ľudového názoru plody tejto rastliny získavali lásku mužovu a pri neplodnosti mali prinášať šťastie pre rodičov, čiže deti. Keď Ruben našiel láskavec, Lia v tom videla dobré znamenie pre seba. Ale aj Ráchel chcela mať z plodov „zázračnej“ rastliny. Lia jej ich prepustila pod podmienkou, že Ráchel sa zriekne na jednu noc Jakuba. To je znakom, že Lia bola opäť zanedbávaná. Isachar – ješ sakar – ‚získaný za odmenu‘, za cenu. Lia považuje tohto syna za odmenu od Pána. Ale ani po Isacharovom narodení sa veci neobrátili v prospech Lie. Pre Ráchelin vplyv jej totiž Jakub nevenoval veľa pozornosti. Prezrádza to meno šiesteho vlastného Liinho syna. Dala mu meno Zabulon, mysliac si, že aspoň po príchode tohto syna bude u nej Jakub bývať. Zabulon značí ‚príbytok‘, ale aj ‚obyvateľ‘. U bohatých beduínov mala každá žena svoj vlastný stan. Lia dúfala, že napokon si muža úplne

tvojho syna!“¹⁵ Ona jej odvetila: „Nie ti je dost, že si mi odobrala muža, chcela by si mi vziať aj láskavec môjho syna?“ Ráchel odpovedala: „Nech teda tejto noci spí s tebou, to bude za láskavec tvojho syna.“¹⁶ Keď sa večer Jakub vracal z poľa, išla mu Lia v ústrety a povedala: „Ku mne musíš prísť, lebo som za teba zaplatila plnú cenu láskavcami svojho syna!“ I spal tej noci pri nej.¹⁷ A Pán vypočul Liu, počala a porodila Jakubovi ešte piateho syna.¹⁸ Vtedy Lia povedala: „Pán mi dal zaslúženú odmenu, lebo som dala svoju slúžku svojmu mužovi.“ I nazvala ho menom Isachar.¹⁹ Lia však počala ešte raz a porodila Jakubovi i šiesteho syna.²⁰ A Lia povedala: „Boh ma obdaril pekným darom. Môj muž bude bývať teraz už u mňa, veď som mu porodila šesť synov.“ A nazvala ho Zabulonom.²¹ Potom porodila dcéru, ktorú nazvala Dinou.

²² Boh si však spomenul aj na Ráchel. Boh ju vypočul a otvoril jej lono.²³ Počala a porodila syna, a vtedy povedala: „Pán odňal moju potupu!“²⁴ I nazvala ho Jozefom, hovoriac: „Pane, pridaj mi aj druhého syna!“

²⁵ Keď Ráchel porodila Jozefa, Jakub povedal Labanovi: „Prepusť ma a ja pôjdem na svoje miesto a do svojej krajiny.²⁶ Daj mi moje ženy a deti, za ktoré som ti slúžil, aby som mohol odísť. Veď ty sám vieš, akú službu som ti preukázal!“²⁷ Laban mu odpovedal: „Kiežby som našiel milosť v твоjich očiach! Zistil som, že kvôli tebe ma Pán požehnával.“²⁸ Povedal mu tiež: „Urči si odmenu, ktorá ti patrí odo mňa, a ja ti ju dám.“²⁹ A on mu odvetil: „Ty sám vieš, ako som ti slúžil a čo sa stalo z tvojho stáda v mojich rukách.³⁰ Lebo málo bolo toho, čo si mal predtým, ako som prišiel k tebe. Ale zveľadilo sa to. Pán ťa žehnal pri každom mojom kroku. Lenže kedy sa postarám ja o svoju rodinu?“³¹ A on sa opýtal: „Čo ti mám dať?“ Jakub odvetil: „Nemáš mi čo dávať! Ak pristaneš na túto vec, budem ďalej pásť a strážiť tvoje ovce:³² Dnes obídeme všetky tvoje stáda a oddelím v nich všetky bodkaté a strakaté zvieratá. A všetko, čo je čierne medzi ovcami a strakaté a bodkaté medzi kozami, to bude moja odmena.³³ A od zajtra bude moja spravodlivosť odpovedať za mňa tak, že keď prídeš pozrieť moju odmenu, všetko, čo medzi kozami nebude strakaté a bodkaté a čierne medzi ovcami, nech je, ako keby som to ukradol.“³⁴ Laban odvetil: „Dobre! Nech je tak, ako si hovoril!“

³⁵ I odlúčil (Laban) v ten deň všetky pruhované a strakaté capy a všetky bodkaté a strakaté kozy, všetko, čo malo niečo biele, a všetko, čo bolo medzi baranmi čierne, a

nakloní. Dina je odvodená od Dan, teda ‚prisúdená‘ alebo ‚tá, čo dosiahla (Lia) svoje právo‘. Jakub mal isto viac dcér (46, 7), ich mená sa však neuvádzajú. O Dine je už tu zmienka, lebo bude o nej i ďalej reč (34).

30, 22 n. Ráchel dosiaľ nemala svojho vlastného syna. Aj ju Pán vypočul a odňal od nej hanbu neplodnosti. Svojmu prvorodenému dáva meno Jozef, čo môže byť od slova ‚asaf ‚odňal‘ alebo od ‚jasaf‘ ‚rozmnožiť, pridať‘. Oba významy sú teda zahrnuté v mene Jozef: odňal jej Pán bezdetnosť a samotným menom svojho syna prosí, aby jej dal ešte ďalšieho syna: ‚pridaj mi – jozef – ešte syna‘.

30, 31 – 34. Jakub navrhuje pre seba za odmenu naoko dost málo. Lakomý Laban pristáva na jeho podmienku. V Sýrii sú ovce zväčša biele a len málo je čiernych alebo strakatých. Kozy sú zasa čierne a len zriedkakedy bodkaté a strakaté. Jakub chce mať za odmenu to, čo sa nambudúce uliahne bodkaté a strakaté. Teda si žiada len zriedkavé; normálne zafarbené zvieratá ostanú Labanovi. Ktože by nepristal na takú podmienku? Pre majiteľa bola veľmi výhodná.

30, 35 – 43. Lakomý Laban oddelil strakaté a bodkaté kusy od ostatných čried a dal ich do opatery svojim synom, aby takto zamedzil Jakubovi všetku možnosť získať ovce a kozy z párenia strakatých zvierat. Jakub však verí Pánovi.

zveril to do rúk svojim synom.³⁶ Potom ustálil vzdialenosť trojdňovej cesty medzi sebou a Jakubom, ktorý pásol ostatné Labanovo stádo.

³⁷ Jakub si nabral čerstvých storaxových, mandľovníkových a platanových prútov a povylupoval na nich biele pásy tak, že odkryl to, čo bolo na prútoch biele.³⁸ Potom nakládol povylupovaných prútov do žľabov na vodu, kde prichádzali stáda piť, lebo sa behávali, keď prichádzali piť.³⁹ Ovce sa nabehali pred prútmi a doniesli pruhované, bodkasté a strakaté jahňatá.⁴⁰ Jahňatá Jakub oddeľoval a svoju pozornosť venoval, aby stádo z Labanovho stáda bolo pruhované a čierne. Tak získaval čriedy pre seba a nemiešal ich s Labanovým stádom.⁴¹ A Jakub kládol prúty do žľabov ovciam pred oči, keď sa behali silnejšie ovce, aby sa nabehali pri prútoch.⁴² Keď však boli ovce slabšie, nekládol ich. A tak slabšie pripadli Labanovi, silnejšie Jakubovi.⁴³ Takto sa stal nesmierne bohatým človekom, mal množstvo stád, slúžok a sluhov, tiav a oslov.

31 Jakubov útek z Haranu. – ¹ I začul reč Labanových synov, ako vraveli: „Pobral Jakub všetko, čo mal náš otec, a z toho, čo patrilo nášmu otcovi, získal všetko toto bohatstvo.“² Aj na Labanovej tvári vybadal, že nebol k nemu taký prívetivý ako predtým.³ Vtedy Pán povedal Jakubovi: „Vráť sa späť do krajiny svojich otcov a k svojim príbuzným! Ja budem s tebou.“

⁴ Preto si Jakub dal zavolať Ráchel a Liu na pole⁵ a povedal im: „Ja vidím na tvári vášho otca, že nie je ku mne taký prívetivý ako predtým, hoci Boh môjho otca bol so mnou.⁶ Vy samy viete, že som z celej sily slúžil vášmu otcovi.⁷ Váš otec ma však oklamal a desať ráz zmenil moju odmenu. No Boh nedal, aby mi uškodil.⁸ Keď povedal: »Bodkasté budú tvojou odmenou,« všetky ovce donášali strakaté, keď zasa povedal: »Pruhované budú tvojou odmenou,« všetky ovce donášali pruhované.⁹ Boh vzal stáda vášmu otcovi a dal ich mne.¹⁰ V čase, keď sa behávali stáda, zdvihol som oči a vo sne som videl, že capy, ktoré skákali na samice, boli pruhované, bodkasté a strakaté.¹¹ A Boží anjel mi vo sne hovoril: »Jakub!« Ja som odpovedal: »Tu som!«¹² Vtedy mi povedal: »Pozdvižni oči a pozeraj. Všetky capy, čo skáču na samice, sú pruhované, bodkasté a strakaté. Ja som videl všetko, čo ti Laban vykonal.¹³ Ja som Boh z Bet-Elu, kde si ty pomazal pomník a kde si mi urobil sľub. Teraz sa len zober, odíď z tejto krajiny a vráť sa do svojej rodnej krajiny!«¹⁴ Ráchel a Lia mu vraveli: „Máme my ešte podiel alebo dedičstvo v dome nášho otca?!¹⁵ Neboli sme preň ako cudzinky? Ved' nás predal, a čo utržil, načisto premárnil.¹⁶ Ozaj všetko bohatstvo, ktoré Boh odňal nášmu otcovi, patrí nám a našim deťom. Preto teda urob všetko, čo ti káže Boh!“

¹⁷ Jakub sa teda pobral, posadil svoje deti a svoje ženy na ťavy,¹⁸ vzal so sebou všetok svoj statok a všetok svoj majetok, ktorý získal v Mezopotámii, totižto statok, ktorý mu patril, čo si nadobudol, a šiel k svojmu otcovi Izákovi do krajiny Kanaán.¹⁹ Laban

31, 15. V starej Mezopotámii bolo zvykové právo, že svokor zo sumy, ktorú dostal od ženícha, po uzavretí manželstva časť vrátil neveste; Laban si však iba privlastnil Jakubovu prácu.

31, 19. Strihanie oviec bolo spojené so slávnosťou. Laban bol teda zaujatý a pre Jakuba to bola výhodná príležitosť na útek. Domáci bôžikovia, hebr. terafim, boli ochrancovia domáceho krbu.

odišiel strihať ovce a Ráchel zatiaľ ukradla svojmu otcovi domácich bôžikov. ²⁰ Jakub klamal Aramejčana Labana, lebo utajoval pred ním, že chce ujsť. ²¹ A tak sa dal na útek so všetkým, čo mu patrilo, rýchlo prebrodil rieku a dal sa smerom ku Galaádskeým vrchom.

Laban prenasleduje Jakuba. – ²² Na tretí deň oznámili Labanovi, že Jakub utiekol. ²³ Vtedy Laban zobral so sebou svojich príbuzných, hnal sa za ním sedem dní cesty a dostihol ho na Galaádskeých vrchoch. ²⁴ Ale Boh prišiel k Aramejčanovi Labanovi za noci vo sne a povedal mu: „Chráň sa namiesto dobre – zle hovoriť s Jakubom!“ ²⁵ Laban dohonil Jakuba, keď Jakub rozložil svoj stan na vrchu. Aj Laban sa so svojimi príbuznými utáboril na vrchu Galaád.

Jakubove výčitky Labanovi. – ²⁶ Tu Laban povedal Jakubovi: „Čo si to urobil? Oklamal si ma a odviezol si mi dcéry, akoby vo vojne zajaté! ²⁷ Prečo si potajomky utiekol a okradol si ma? Neoznámil si mi to, aby som ťa mohol vyprevadiť s jasotom a spevmi, s bubnami a citarami! ²⁸ Nedovolil si mi pobožkať mojich vnukov a dcéry! Ozaj, nerozumne si konal! ²⁹ V mojich rukách bolo urobiť vám zlo, ale Boh tvojho otca mi minulej noci povedal: »Chráň sa namiesto dobre – zle hovoriť s Jakubom!« ³⁰ No keď si sa už raz vybral na cestu – lebo si veľmi túžil po dome svojho otca –, prečo si ukradol mojich bôžikov?“ ³¹ Jakub vravel Labanovi: „Áno, bál som sa, lebo som si myslel, že by si mi bol násilím vzal svoje dcéry. ³² U koho však nájdeš svojich bohov, ten neostane nažive! V prítomnosti našich príbuzných poprezerať, čo mám so sebou, a ber si to!“ Jakub totiž nevedel, že ich Ráchel ukradla. ³³ Nato Laban vošiel do Jakubovho stanu a do Liinho stanu i do stanu oboch slúžok, ale nič nenašiel. Keď vyšiel z Liinho stanu, vošiel do Ráchelinho stanu. ³⁴ Ráchel však bôžikov vzala, skryla ich do ťavieho sedla a sadla si naň. Laban prezrel celý stan, ale nič nenašiel. ³⁵ Povedala totiž svojmu otcovi: „Nech sa nehnevá môj pán, že nemôžem vstať pred tebou. Prihodilo sa mi, čo sa stáva ženám.“ Nuž hľadal, ale domácich bôžikov nenašiel.

³⁶ Vtedy sa Jakub nahneval a vyčitoval Labanovi. A podráždený Jakub hovoril Labanovi: „Čím som sa previnil a v čom som sa prehrešil, že ma tak nástojčivo prenasleduješ ³⁷ a prekutávaš moje? Čo si našiel zo všetkých vecí svojho domu?! Polož to tu pred oči mojich a tvojich príbuzných! Nech oni rozhodnú, kto z nás dvoch je v práve! ³⁸ Je tomu práve dvadsať rokov, čo som bol u teba! Tvoje ovce a kozy nikdy nezvrhli a ja som nejedol nikdy barany z tvojho stáda. ³⁹ Roztrhané som ti nikdy nedoniesol, ja som to vždy nahrádzal. Odo mňa si to vždy požadoval, či skapalo vo dne alebo v noci. ⁴⁰ Za dňa som hynul od horúčavy, za noci od zimy a spánok mi odchádzal z očí. ⁴¹ Teraz je tomu dvadsať rokov, čo som v tvojom dome. Štrnásť rokov som ti slúžil za obe tvoje dcéry a šesť rokov za tvoje stáda, ale desať ráz si mi pozmenil odmenu! ⁴² Keby nebol býval so mnou Boh môjho otca, Boh Abraháma a

31, 20. Jakub klamal, totižto zatajoval, že Boh mu dal rozkaz vrátiť sa do vlasti. V tom hriechu nebolo. Bol len obozretný a nechcel, aby mu Laban sťažoval odchod.

31, 21. Rieka, rozumej Eufrat.

31, 26. Hoci Laban bol sám príčinou rýchleho Jakubovho odchodu, teraz predstiera svoje priateľstvo a lásku k dečram. Je to pretváрка, veď svojou tvrdohlavosťou ich z domu priam vyhánal.

ten, ktorého sa bojí Izák, tak teraz by si ma bol prepustil naprázdno! To však, čo som pretrpel a čo robievali moje ruky, videl Boh, a preto ťa včerajšej noci varoval.“

Jakubova dohoda s Labanom. – ⁴³ Laban odpovedal Jakubovi: „Moje sú dcéry, moje sú deti a moje sú stáda i všetko, čo vidíš, je moje! Ale čo môžem pre svoje dcéry a pre ich deti, ktoré porodili, teraz urobiť?“ ⁴⁴ Nuž pod' teraz, uzavrieme zmluvu, ty a ja! Nech je to svedectvom medzi mnou a tebou!“ ⁴⁵ Vtedy Jakub vzal kameň a postavil ho ako pamätník. ⁴⁶ Potom povedal Jakub svojim príbuzným: „Nazbierajte kameňov!“ I nabrali kameňov a urobili hromadu, a na nej potom jedli. ⁴⁷ Laban ju nazval Jegar sahaduta a Jakub ju nazval Galaád. ⁴⁸ Nato Laban povedal: „Táto hromada je dnes svedkom medzi mnou a tebou.“ – Preto ju nazval Galaád ⁴⁹ a Masfa (stráž), lebo vrazil: „Nech Pán stráži nad nami, keď sa rozlúčime!“ – ⁵⁰ „Nesmieš zle zaobchodiť s mojimi dcérami, ani si (nesmieš) vziať iné ženy k mojim dcéram! Aj keď nie je pri nás nik, hľa, Boh je svedkom medzi mnou a tebou!“ ⁵¹ A Laban ešte hovoril Jakubovi: „Hľa, táto hromada a tento pamätník, ktorý som postavil, je medzi mnou a tebou!“ ⁵² Táto hromada je svedkom a svedkom je i tento pamätník, že ja neprekročím za túto hromadu k tebe, ani ty neprekročíš za túto hromadu a za tento pamätník ku mne, aby sme si škodili! ⁵³ Boh Abraháma a Boh Nachora nech súdia medzi mnou a tebou!“ A Jakub prisahal na strach svojho otca Izáka. ⁵⁴ Potom Jakub obetoval na vrchu krvavú obeť a zavolať svojich príbuzných na hostinu. Po hostine prenocovali na vrchu.

32 Jakubova obava pred Ezauom a ich zmierenie. – ¹ Keď Laban ráno vstal, pobozkal svojich vnukov a svoje dcéry a požehnal ich. Potom sa pobral a vrátil sa do svojho bydliska. ² Aj Jakub šiel svojou cestou. Tu ho stretli Boží anjeli. ³ Keď ich Jakub videl, povedal: „To je tábor Božích vojov!“ Preto nazval to miesto Mahanaim.

⁴ Potom Jakub poslal pred sebou poslov k svojmu bratovi Ezauovi do krajiny Seir, do končín Edomu, ⁵ a dal im príkaz, hovoriac: „Takto budete vravieť môjmu pánovi Ezauovi: »Tvoj sluha Jakub ti odkazuje: U Labana som býval ako cudzinec a bol som tam až do dnešného dňa. ⁶ Mám dobytok, osly, stáda, sluhov a slúžky. Posielam však (poslov), aby som to oznámil môjmu pánovi a našiel v tvojich očiach milosť!«“ ⁷ No poslovia sa vrátili k Jakubovi a povedali mu: „Došli sme k tvojmu bratovi Ezauovi a on ti ide so štyristo mužmi oproti!“ ⁸ I bál sa Jakub veľmi a trápil sa. Potom rozdelil ľudí, čo s ním boli, aj stáda, dobytok a ťavy na dva tábory, ⁹ lebo si myslel: Ak Ezau napadne a premôže jeden tábor, druhý tábor bude môcť uniknúť. ¹⁰ A Jakub sa modlil: „Bože môjho otca Abraháma, Bože môjho otca Izáka, Pane, ktorý si mi hovoril: »Vráť

31, 43. Laban si neprávom robí nárok na Jakubove ženy, deti a majetok.

31, 47. Slová znejú rozlične a majú ten istý význam. Jakub rozpráva hebrejsky a Laban aramejsky.

31, 49. Podľa hebrejského textu Laban dáva pyramíde kamenia ešte iné meno, totiž Masfa ‚stráž‘.

31, 53. „Bohovia...“ jednej i druhej strany sú volaní za svedkov podľa obyčají starovekých dohôd. – „Na strach otca Izáka“ – na toho, ktorého sa bojí... (porov. v. 42).

32, 1 – 3. Keď Jakub utekal pred rozhnevaným Ezauom, v Bet-Eli videl anjelov, ktorí ho uistili, že sa mu všetko bude dariť. Teraz je anjelov omnoho viac ako prv, preto miesto, kde sa mu zjavili, nazýva Mahanaim ‚bojisko, tábor, vojsko‘. Meno sa zachovalo v dnešnom Mahne.

32, 4. Ako sa Jakub blížil k vlasti, robil opatrenia na stretnutie s Ezauom. Rozprávania predstavuje zvrät v myslení a konaní oboch bratov a je lekciami o odpustení a zmierení.

sa späť do svojej krajiny a k svojim príbuzným a postarám sa o tvoje šťastie.«¹¹ Nie som hoden všetkých tých milostí a všetkej vernosti, ktorú si svojmu služobníkovi preukázal, lebo (len) so svojou palicou som tu prekročil Jordán a teraz som s dvoma tábormi.¹² Vyslobod' ma z rúk môjho brata, z Ezauových rúk, lebo sa veľmi bojím, aby neprišiel a nezahubil mňa aj matky s deťmi.¹³ Veď ty si prisľúbil: »Postarám sa, aby sa ti dobre vodilo, a rozmnožím tvoje potomstvo ako piesok pri mori, ktorý pre množstvo nemožno spočítať.«

Jakubove dary pre Ezaua. –¹⁴ I prenocoval tam a potom oddelil zo svojho imania ako dar pre svojho brata Ezaua¹⁵ dvesto kôz a dvadsať capov, dvesto oviec a dvadsať baranov,¹⁶ tridsať dojčiacich tiav aj s ich mláďatami, štyridsať kráv a desať býkov, dvesto oslíc a desať oslích žriebät.¹⁷ A oddal ich po čriedach svojim sluhom a svojim sluhom povedal: „Chod'te predo mnou a zachovajte odstup medzi čriedou a čriedou!“¹⁸ Prvému prikázal takto: „Keď ťa stretne môj brat Ezau, a ak sa obráti na teba s otázkou: »Čí si a kde ideš? A čie je toto, čo ženieš?« –¹⁹ odpovieš: »Som tvojho služobníka Jakuba. A toto je dar, ktorý posielala môjmu pánovi Ezauovi. On sám je za nami!«²⁰ Takto prikázal druhému i tretiemu a všetkým, ktorí hnali čriedy: „Ako som teraz hovoril, tak poviete Ezauovi, keď ho stretnete,²¹ a ešte dodáte: »Hi'a, tvoj služobník Jakub je za nami!«“ Myslel totiž takto: Udobrim ho darmi, ktoré ma predchádzajú; len potom predstúpim pred neho. Možno bude zhovievavý.²² A išiel dar pred ním, kým on ostal tej noci v tábore.

²³ Ale ešte tej noci vstal, zobral so sebou obe ženy, obe slúžky i jedenásť svojich synov a prešiel cez brod Jabok.²⁴ Vzal ich a previedol ich cez rieku a preniesol tiež všetko svoje imanie.²⁵ Len Jakub sám zostal. Tu zápasil s ním akýsi muž až do východu zory.²⁶ Keď onen videl, že ho neprevládze, dotkol sa jeho bedrového kĺbu, takže Jakubovi sa bedrový kĺb vykĺboval, kým on s ním zápasil.²⁷ Potom onen povedal: „Pusť ma, lebo vychodí zora!“ On však odpovedal: „Nepustím ťa, kým ma nepožehnáš.“²⁸ Onen mu povedal: „Ako sa voláš?“ On mu odpovedal: „Jakub.“²⁹ Vtedy onen povedal: „Nebudeš sa už volať Jakub, ale Izrael, lebo si zápasil s Bohom a s mužmi a zvíťazil si.“³⁰ Jakub povedal: „Prezrad' mi svoje meno!“ Onen odpovedal: „Prečo sa pýtaš na moje meno?“ A požehnal ho tam.³¹ Nato Jakub nazval to miesto Fanuel (Božia tvár), lebo (tak povedal) „videl som Boha z tváre do tváre a pritom som ostal nažive!“³² Len čo bol za Fanuelom, vyšlo slnko a on kríval pre svoje bedro.³³ Preto až dodnes Izraeliti nejedia šľachy bedrového kĺbu, ktoré spájajú bedrový kĺb, lebo on sa dotkol šľachy na Jakobovom bedrovom kĺbe.

33 Zmierenie Jakuba s Ezauom. –¹ Keď Jakub zdvihol oči, videl, že prichádza Ezau so štyristo mužmi. I rozdelil deti medzi Liu, Ráchel a obe slúžky.² Napred postavil slúžky s ich deťmi, Liu a jej deti na druhé miesto a Ráchel s Jozefom na koniec.³ Sám

32, 25 – 33. Zápas je skutočný, jeho zmysel je náznakový. Jakub sa nemá čoho obávať, zvíťazí. Jakubovi sa vykĺboval bedrový kĺb, pravdepodobne sa mu uvoľnila šľacha v nohe, a tak sa nemohol riadne opierať na nohu. Preto pri ďalšom zápolení sa pevne drží svojho záhadného súpera. – Slovmi „Pusť ma...“ anjel doznáva, že je premožený, víťazstvo prenecháva Jakubovi. Lenže Jakub poznáva, že muž je nadprirodzený zjav, a preto prosí od neho požehnanie ako záruku mieru (Oz 12, 4 n.). Jakub dostáva požehnanie a nové meno Izrael, t. j. ‚bojovník s Bohom‘ alebo ‚Boží bojovník‘.

išiel napred a sedem rás sa poklonil, kým nedošiel celkom blízko k svojmu bratovi.

⁴ Ezau sa mu však ponáhľal v ústrety, objal ho, padol mu okolo krku a pobožkal ho. A obaja plakali. ⁵ Potom zdvihol oči a zbadal ženy s deťmi. I povedal: „Ktože sú tieto pri tebe?“ On odpovedal: „To sú deti, čo Boh vo svojej добрôte dožičil tvojmu sluhovi.“

⁶ Tu predstúpili slúžky a ich deti a poklonili sa. ⁷ Potom podišla aj Lia a jej deti a tiež sa poklonili, a napokon predstúpil Jozef a Ráchel a uklonili sa. ⁸ Nato sa ho opýtal:

„Načo sú ti tie celé voje, ktoré som postretal?“ On odvetil: „Chcel som nájsť milosť v očiach svojho pána!“ ⁹ Ezau však povedal: „Ja mám toho veľa, brat môj. Nech ostane tebe, čo je tvoje!“ ¹⁰ Ale Jakub vravel: „Nie tak! Ak som našiel milosť v твоjich

očiach, prijmi tento dar z mojich rúk! Lebo takto som videl tvoju tvár, ako keby som videl tvár Božiu a ty si mi bol milostivý. ¹¹ Vezmi môj pozdravný dar, ktorý ti prinášam, veď Boh ma hojne požehnal a mám toho tiež dost!“ I naliehal naň, takže to

prijal ¹² a povedal: „Poďme ďalej a ja pôjdem popri tebe.“ ¹³ Lež on mu odvetil: „Pán môj vie, že deti sú ešte útle a že sú medzi ovcami a dobytkom také, čo pridávajú a

potrebujú moju opateru. Keby som ich veľmi hnal čo i deň, celé stádo mi zahynie.

¹⁴ Nech len ide môj pán pred svojím sluhom a ja už pôjdem pomaly, ako to sily čriedy, čo je predo mnou, a sily detí stačia, kým nedôjdem k svojmu pánovi do Seiru!“ ¹⁵ Ezau

mu povedal: „Nech teda idú s tebou niektorí z mojich ľudí!“ On však odvetil: „Ale načo? Len keby som našiel milosť v očiach svojho pána!“ ¹⁶ A tak sa Ezau vrátil ešte v

ten deň svojou cestou do Seiru. ¹⁷ Jakub sa však uberal ďalej do Sokotu a postavil si (tam) dom a pre svoj dobytok urobil stajne. Preto nazval to miesto Sokot.

Jakubova zastávka v Sicheme. – ¹⁸ Potom, čo Jakub po návrate z Mezopotámie bez nehody došiel k mestu Sichem v krajine Kanaán, osadil sa východne od mesta. Kus poľa, na ktorom rozložil svoje stany, kúpil od synov Sichemovho otca Hemora za sto kesitov. ¹⁹ A postavil tam aj oltár a nazval ho Mocný je Boh Izraela.

34 ¹ I vyšla raz Liina dcéra Dina, ktorú ona porodila Jakubovi, aby si obzrela dcéry toho kraja. ² Keď ju videl Sichem, syn kniežaťa toho kraja Emora Hevejského, chytil ju, obcoval s ňou a znásilnil ju, ³ ale aj jeho srdce liplo na Jakubovej dcére Dine, zamiloval sa do dievčaťa a milo sa k nemu správal. ⁴ I vravel Sichem svojmu otcovi Emorovi: „Uchádzaj sa za mňa o toto dievča, nech je mojou ženou.“ ⁵ Aj Jakub sa dopyčul, že jeho dcéra Dina bola zneuctená, keďže však jeho synovia boli na poli pri dobytku, mlčal o tom až do ich návratu.

⁶ Sichemov otec Emor zašiel k Jakubovi, aby sa s ním porozprával. ⁷ Jakubovi synovia práve prišli z poľa, a keď počuli, čo sa stalo, zarmútili sa a zahoreli veľkým hnevom, lebo tým, že on obcoval s Jakubovou dcérou, spáchal nehanebnosť v Izraeli. A to sa nemalo stať. ⁸ Emor im vravel: „Srdce môjho syna visí na vašej dcére. Dajte mu ju za

33, 17. Sokot, hebr. Sukkót –Stany, pravdepodobne Tell Akhsas v údolí Jordánu. Meno znamená ‚stan z haluzia‘.

33, 18. Jakub sa mienil zdržať v Sicheme dlhšie. Kупuje pole, na ktorom neskoršie pochovajú Jozefa (*Joz 24, 32; Jn 4, 5*). Kesita, druh peňazí.

34, 1 – 31. Znásilnenie ženy je ešte aj dnes u beduínov zločin rovný vražde a vyžaduje krvnú pomstu. Ohavná na čine Jakubových synov nebola krvná pomsta, ale spôsob krvnej pomsty po úspešných jednaniach o odčinení krivdy, pri ktorých sa zriekli krvnej pomsty.

ženu!⁹ Spojme sa navzájom manželstvami: vy nám dajte vaše dcéry a zoberte si naše dcéry¹⁰ a zostaňte bývať u nás! Krajina je pre vás otvorená, ostaňte tu, voľne sa v nej pohybujte a natrvalo sa v nej osad'te!“¹¹ Aj Sichem hovoril jej otcovi a jej bratom: „Len keby som našiel milosť vo vašich očiach! Čokoľvek budete žiadať, vďačne dám.“¹² Pýtajte odo mňa vysoké výkupné a dary a ja dám, čokoľvek budete odo mňa žiadať. Len mi to dievča dajte za ženu!“

¹³ Jakubovi synovia však ľstivo odpovedali Sichemovi a jeho otcovi Emorovi, lebo zneuctil ich sestru Dinu.¹⁴ Povedali im: „My nemôžeme urobiť takú vec, žeby sme dali našu sestru neobrezanému mužovi. Veď by to bola pre nás hanba.“¹⁵ Len vtedy sa s vami ujednáme, keď sa stanete takými, ako sme my, a obreže sa u vás každý muž.¹⁶ Potom vám dáme naše dcéry a budeme si brať vaše dcéry a zostaneme u vás bývať a bude z nás jeden ľud.¹⁷ Ale ak nepristanete na to, aby ste sa obrezali, vezmeme si našu dcéru a odídeme!“¹⁸ Ich návrh sa zapáčil Emorovi a Emorovmu synovi Sichemovi¹⁹ a mládenec neotálal uskutočniť tú vec, lebo mal rád Jakubovu dcéru. On bol najváženejší z celého domu svojho otca.

²⁰ Tu Emor a jeho syn Sichem išli k bráne svojho mesta a hovorili mužom svojho mesta:²¹ „Tí muži sú pokojamilovní. Nech ostanú v krajine bývať a nech sa v nej voľne pohybujú. Hľa, krajina je pre nich na všetky strany dosť priestranná. Ich dcéry si budeme brať za ženy a naše dcéry dáme zasa im (za ženy).“²² Tí muži sa však s nami ujednejú na tom, že ostanú u nás bývať a že z nás bude jeden ľud, iba ak sa dá každý muž u nás obrezať, ako sú oni obrezaní.²³ Či ich čriedy, majetok a všetok ich dobytok nebude náš? Len im urobme po vôli, aby ostali u nás!“²⁴ I súhlasili s Emorom a s jeho synom Sichemom všetci, ktorí prišli k bráne svojho mesta; a dali sa obrezať všetci muži, vonkoncom všetci, ktorí vyšli k bráne svojho mesta.²⁵ Na tretí deň však, keď mali horúčku, vzali dvaja Jakubovi synovia, Dinini bratia Simeon a Lévi, meče, prepadli nič netušiace mesto a pobili všetkých mužov.²⁶ Ostrím meča zabil aj Emora a jeho syna Sichema, potom vzali Dinu zo Sichemovho domu a odišli.²⁷ Ostatní Jakubovi synovia sa vrhli na pobitých a vyrabovali mesto, pretože zneuctili ich sestru.²⁸ Ich ovce, dobytok a osly, čo boli v meste a na poli, vzali so sebou.²⁹ Všetok ich majetok, všetky ich deti a ich ženy odviedli ako zajatcov a vyrabovali všetko, čo bolo v domoch.³⁰ Jakub však povedal Simeonovi a Lévimu: „Do nešťastia ste ma vohnali, lebo ste ma zoškľivili obyvateľom krajiny, Kanaánčanom a Ferezejcom. A ja mám len málo mužov. Ak sa oni spoločne postavia proti mne a budú ma biť, tak vyjdem navnivoč aj so svojím domom.“³¹ Oni však odpovedali: „Vari mohol s našou sestrou zaobchádzať ako s pobehlicou?!“

35 Jakub opäť v Bet-Eli. – ¹ A Boh povedal Jakubovi: „Zober sa a choď do Bet-Elu. Osad' sa tam a tiež tam postav oltár Bohu, ktorý sa ti zjavil, keď si utekal pred svojím

34, 24. „Všetci, ktorí prišli k bráne“ – čiže bojaschopní muži.

35, 1. Po tom, ako sa Jakubovi synovia tak nepriateľsky zachovali k obyvateľom Sichemu, Jakub sa tam nemohol dlhšie zdržovať. Aj Pán vyžaduje od Jakuba, aby sa pobral na miesto, kde mu prisľúbil pred odchodom do Mezopotámie svoju pomoc a ochranu (28, 10 n.).

bratom Ezauom.“² Vtedy Jakub povedal celej svojej rodine a všetkým, čo boli s ním: „Odstráňte cudzích bohov, ktorých máte pri sebe, očistite sa a preoblečte,³ lebo sa zdvihneme a pôjdeme do Bet-Elu. Tam Bohu, ktorý ma vypočul v čase súženia a ktorý bol so mnou na cestách, po ktorých som chodil, postavím oltár.“⁴ I odovzdali Jakubovi všetkých cudzích bohov, ktorých mali, aj krúžky, čo nosili na ušiach, a Jakub ich zakopal pod terebintom, ktorý bol pri Sicheme.⁵ Potom sa pohli. Ale na všetky okolité mestá zaľahol hrozný strach, takže neprenasledovali Jakubových synov.⁶ Takto došiel Jakub so všetkým ľuďom, ktorý bol s ním, do Luzy v krajine Kanaán, čiže do Bet-Elu.⁷ Postavil tam oltár a miesto nazval Boh z Bet-Elu, lebo sa mu tam zjavil Boh, keď utekal pred svojím bratom.⁸ Vtedy zomrela Rebekina dojka Debora a pochovali ju pod dubom nižšie Bet-Elu. Preto sa to volá Dub náreku.

⁹ A keď sa Jakub vrátil z Mezopotámie, Boh sa mu zjavil zasa a požehnal ho.¹⁰ A Boh mu povedal: „Tvoje meno je Jakub. No nebudeš sa už volať Jakubom, lež Izrael bude tvoje meno!“ A nazval ho Izraelom.¹¹ Potom mu Boh povedal: „Ja som všemohúci Boh. Plod' a množ sa! Z teba povstane národ, ba skupina národov, aj králi vyjdú z tvojich bedier.¹² Zem, ktorú som dal Abrahámovi a Izákovi, dávam aj tebe a tú zem dám aj tvojmu potomstvu po tebe.“¹³ Potom sa Boh vzdialil z miesta, na ktorom s ním hovoril.¹⁴ Jakub však na tom mieste, kde s ním hovoril, postavil pamätník, kamenný pamätník, vylial naň mokrú obeť a pokropil ho olejom.¹⁵ A miesto, kde s ním Boh rozprával, nazval Bet-El.

¹⁶ Potom odišli od Bet-Elu ďalej. A už nemali ďaleko do Efraty, keď Ráchel začala rodiť a mala veľmi ťažký pôrod.¹⁷ Počas ťažkého pôrodu jej povedala babica: „Neboj sa! Veď aj teraz máš syna!“¹⁸ A keď jej život vyhasínal, lebo umierala, nazvala ho Benoni (Dieťa mojej bolesti), jeho otec ho však nazval Benjamín (Syn šťastia).

¹⁹ Ráchel teda zomrela a pochovali ju na ceste do Efraty, čiže Betlehema.²⁰ A Jakub postavil nad jej hrobom pomník. To je Ráchelin náhrobný pomník a trvá až dodnes.

²¹ Potom šiel Izrael ďalej a postavil svoj stan za Vežou stáda.²² Keď sa Izrael zdržoval tu v tejto krajine, Ruben šiel a spal s Balou, vedľajšou ženou svojho otca. A Izrael sa to dozvedel.

Izraelových synov bolo dvanásť.²³ Synovia Lie: Ruben, Jakubov prvorođený, potom Simeon, Lévi, Júda, Isachar a Zabulon.²⁴ Synovia Ráchel: Jozef a Benjamín.

²⁵ Synovia Baly, Ráchelinej slúžky, boli Dan a Neftali.²⁶ A synovia Zelfy, Liinej slúžky: Gad a Aser. To sú Jakubovi synovia, ktorí sa mu narodili v sýrskej Mezopotámii.

35, 2 – 4. Vtedy Jakub plní aj sľub, ktorý urobil už dávno predtým, že totiž bude slúžiť len pravému Bohu, Pánovi (28, 21. 22). Cudzí bohovia sú terafím, čo Ráchel vzala z otcovského domu, a tiež nejaké sošky, ktoré Jakubovi synovia odniesli ako korisť zo Sichemu. Krúžky neboli len ozdobou, ale aj amuletmi, čo mali zaručiť istotu pre toho, kto ich nosieval. Teda bola to povera, ktorá mala za podklad mnohobožstvo. Išli na posvätné miesto, mali sa teda očistiť: umyť a preoblecť. Vonkajšok však mal vyjadrovať vnútro.

35, 16 – 20. Efrata je staršie pomenovanie Betlehema. Efrata značí Krajinu plodov, Betlehem zasa Dom chleba.

35, 21 – 22. Veža stáda, hebr. migdal 'eder, takto sa volala preto, že slúžila pastierom za prístrešie, keď v noci strážievali stáda. Stála medzi Betlehemom a Hebronom (Lk 2, 9 n.). Jakuba už zarmútili dvaja synovia, Simeon a Lévi (34, 30), a teraz ho zarmucuje Ruben hanebným skutkom, ktorý Jakub nezabudne a zbaví preň Rubena práva prvorođeného (49, 4).

Izákova smrť. – ²⁷ Potom Jakub šiel k svojmu otcovi Izákovi do Mamre, do Kirjat-Arby, čiže Hebronu, kde sa Abrahám a Izák zdržovali ako prišelci. ²⁸ A Izákových dní bolo stoosemdesiat rokov. ²⁹ I pominul sa Izák a zomrel starý a uspokojený životom, a pripojil sa k svojmu ľudu. Jeho synovia Ezau a Jakub ho pochovali.

36 Ezauovo potomstvo. – ¹ Toto je Ezauovo, čiže Edomovo potomstvo: ² Ezau si vzal ženy z kanaánskych dcér – Adu, dcéru Hetejca Elona, Anovu dcéru Ólibamu, vnučku Hevejca Sebeona, ³ a Izmaelovu dcéru Bašemat, Nabajotovu sestru.

⁴ Ada porodila Elifaza, Bašemat porodila Rahuela ⁵ a Ólibama porodila Jehusa, Ihelona a Koreho. To sú Ezauovi synovia, ktorí sa mu narodili v krajine Kanaán.

⁶ Potom Ezau zobral svoje ženy, svojich synov a dcéry i všetkých otrokov, ktorí patrili k jeho domu, aj svoje čriedy a všetok svoj dobytok i celý majetok, čo si nadobudol v krajine Kanaán, a odišiel od svojho brata Jakuba do (inej) krajiny. ⁷ Veď ich majetok bol priveľký, aby mohli bývať spolu, a krajina, v ktorej sa zdržovali, nestačila im na bývanie pre ich stáda. ⁸ A tak sa Ezau osadil na pohorí Seir. Ezau je (to isté ako) Edom.

⁹ Toto sú potomkovia Ezaua, praotca Edomčanov, na pohorí Seir: ¹⁰ Toto sú mená Ezauových synov: Elifaz, syn Ezauovej ženy Ady, a Rahuel, syn Ezauovej ženy Bašemat. ¹¹ Elifazovi synovia sú Teman, Omar, Sefo, Gatam a Kenez. ¹² Tamna, vedľajšia žena Ezauovho syna Elifaza, porodila Elifazovi Amaleka. To sú potomkovia Ezauovej ženy Ady. ¹³ A Rahuelovi synovia sú títo: Nahat, Zara, Sama a Meza. To sú potomkovia Ezauovej ženy Bašemat. ¹⁴ Synovia Anovej dcéry, Sebeonovej vnučky, Ezauovej ženy Ólibamy, ktorých porodila Ezauovi: Jehus, Ihelon a Kore.

¹⁵ Toto sú náčelníci Ezauových potomkov: Synovia Elifaza, Ezauovho prvorodeného, sú náčelník Teman, náčelník Omar, náčelník Sefo, náčelník Kenez, ¹⁶ náčelník Kore, náčelník Gatam a náčelník Amalek. To sú Elifazovi náčelníci v kraji Edom. To sú Adini potomkovia. ¹⁷ A toto sú synovia Ezauovho syna Rahuela: náčelník Nahat, náčelník Zara, náčelník Sama, náčelník Meza. To sú Rahuelovi náčelníci v kraji Edom. To sú potomkovia Ezauovej ženy Bašemat. ¹⁸ A toto sú synovia Ezauovej ženy Ólibamy: náčelník Jehus, náčelník Ihelon a náčelník Kore. To sú náčelníci Ezauovej ženy a Anovej dcéry Ólibamy. ¹⁹ To sú Ezauovi synovia a to sú ich náčelníci – to je Edom.

35, 27 – 29. Mamre pozri 13, 18, Kirjat-Arba (23, 2). Pripojil sa k svojmu ľudu – pozri 25, 8. Izáka pochovali v jaskyni Makpela (49, 30, porov. s 25, 9 a 23, 19). – Jakub mal pri otcovej smrti 120 rokov (25, 26) a Jakub mal 168 rokov, keď predali sedemnásťročného Jozefa (37, 2), teda Izák žil ešte po predaní Jozefa dvanásť rokov, keďže všetkých rokov Izákových bolo 180. Svätopisec opisuje smrť Izákovu vopred a len potom udalosti, ktoré sa zbehli okolo Jozefa.

36, 1. O totožnosti mena Ezaua a Edoma porov. 25, 24 n. a *1 Krn* 1, 35 – 54.

36, 6. Kňazský prameň – dokument, ktorý prechádza mlčaním rozpor medzi Jakubom a Ezauom (35, 27 – 28), opisuje tu ich rozchod tak, ako to urobil pri Abrahámovi a Lotovi a takmer tými istými slovami.

36, 12. Amalekiti boli už za časov Abrahámových (14, 7). Títo Amalekiti bývali na juh od Judských vrchov v Skalnatej Arábii, niektorí z nich sa usadili aj v Kanaáne (*Sdc* 12, 15).

36, 16. Meno Kore nepatrí do tohto verša, lebo Kore nie je synom Elifaza, ale Ólibamy (v. 5).

²⁰ Toto sú synovia Horejcu Seira, praobyvatelia krajiny: Lotan, Sobal, Ana, ²¹ Dison, Eser a Disan. To sú náčelníci Horejcov, Seirovi synovia v kraji Edom. ²² A Lotanovi synovia sú Hori a Hemam a Lotanova sestra bola Tamna. ²³ Sobalovi synovia sú však Alvan, Manahat a Ebal, Sefo a Onam. ²⁴ A toto sú Sebeonovi synovia: Aja a Ana. To je ten Ana, čo našiel teplú vodu na púšti, keď pásol oslice svojho otca Sebeona. ²⁵ A toto sú Anove deti: Dison a Ólibama bola Anova dcéra. ²⁶ A toto sú Disonovi synovia: Hamdan, Eseban, Jetram a Charam. ²⁷ Eserovi synovia sú Balán, Zavan a Akan. ²⁸ A toto sú Disanovi synovia: Us a Aram. ²⁹ Toto sú náčelníci Horejcov: náčelník Lotan, náčelník Sobal, náčelník Sebeon, náčelník Ana, ³⁰ náčelník Dison, náčelník Eser a náčelník Disan. To sú náčelníci Horejcov v kraji Seir podľa svojich kmeňov.

³¹ A toto sú králi, ktorí panovali v kraji Edom prv, ako Izraelitom kral'oval kráľ: ³² Nad Edomom kral'oval Beorov syn Bela a jeho mesto sa volalo Denaba. ³³ Keď Bela zomrel, namiesto neho kral'oval Zarov syn Jobab z Bosry. ³⁴ Po Jobabovej smrti sa stal namiesto neho kráľom Husam z krajiny Temančanov. ³⁵ Keď Husam zomrel, namiesto neho kral'oval Badadov syn Adad, ktorý v kraji Moab porazil Madiánčanov. Jeho mesto sa volalo Avit. ³⁶ Po Adadovej smrti sa stal kráľom na jeho mieste Semla z Masreky. ³⁷ Keď Semla zomrel, namiesto neho sa stal kráľom Šaul z Rechobotu na rieke. ³⁸ Po Šaulovej smrti bol na jeho mieste kráľom Achoborov syn Balanan. ³⁹ Keď Achoborov syn Balanan zomrel, namiesto neho bol kráľom Adar a jeho mesto sa volalo Fau. Jeho žena sa volala Métabel a bola dcérou Matredy, Mazaábovej dcéry.

⁴⁰ A toto sú mená Ezauových náčelníkov podľa svojich rodov a podľa mien svojich sídel: náčelník Tamny, náčelník Alvy, náčelník Jetet, ⁴¹ náčelník Ólibamy, náčelník Ely, náčelník Finonu, ⁴² náčelník Kenezu, náčelník Temanu, náčelník Mabsary, ⁴³ náčelník Magdielu a náčelník Hiramu.

To sú náčelníci Edomu podľa bydlísk v krajine, ktorú zaujali. – To je Ezau, praotec Edomčanov.

Dejiny Jakubove a jeho synov, 37 – 50

37 ¹ Jakub sa osadil v krajine, kde sa zdržiaval jeho otec ako prišelec, v krajine Kanaán.

Žiarlivosť Jozefových bratov. – ² Toto sú dejiny Jakubovej rodiny: Jozef mal sedemnášť rokov a pásaval so svojimi bratmi ovce. Bol ešte chlapec, keď bol so synmi otcových žien Baly a Zelfy. A potom Jozef doniesol o nich otcovi zlé zvesti. ³ Izrael

36, 20 – 21. V týchto veršoch uvádza autor praobyvateľov Seiru, ktorých vytlačia Ezauovi potomkovia. Horejci obývali jaskyne idumejských vrchov – trogloditi, pozri aj 14, 6.

37, 1. Posledná časť Knihy Genezis (okrem 38. a 49. kap.) je Jozefovou biografiou. Celý jej charakter prezrádza katechetický zámer, jasne vyjadrený v Gn 45, 5 – 8 a na konci v 50, 20, s cieľom poukázať na tému vykúpenia ako neskôr pri udalosti „exodu“ z Egypta. Mnohé časti tohto biblického textu javia známky poznania egyptských zvykov a reálií.

37, 2. Synovia Baly boli Dan a Neftali (35, 25), synovia Zelfy zasa Gad a Aser (35, 26).

37, 3. Šlo o sviatočný odev.

miloval najviac zo všetkých synov Jozefa, lebo sa mu narodil v jeho starobe, a dával mu robiť pestrofarebnú tuniku. ⁴ Keď jeho bratia videli, že ho má otec radšej ako všetkých ostatných synov, začali ho nenávidieť a neboli schopní prívetivo sa s ním rozprávať. ⁵ A keď mal raz Jozef sen a rozpovedal ho svojim bratom, znenávideli ho ešte väčšmi. ⁶ Povedal im: „Počujte, aký som mal sen! ⁷ Boli sme na poli zamestnaní viazaním snopov a tu sa môj snop postavil a ostal stáť. Tu sa vaše snopy postavili dookola a klaňali sa môjmu snopu!“ ⁸ Bratia mu povedali: „Vari chceš nad nami kraľovať alebo panovať?“ A znenávideli ho ešte viac pre jeho sen a pre jeho reči. ⁹ A mal ešte iný sen a prezradil ho svojmu otcovi a svojim bratom. Hovoril: „Opäť som mal sen! Slnko, mesiac a jedenásť hviezd sa mi klaňalo.“ ¹⁰ Toto rozprával svojmu otcovi a svojim bratom. A jeho otec mu robil výčitky a vravel mu: „Čo je to za sen, čo si mal? Hádám ja, tvoja matka a tvoji bratia prídeme a budeme sa ti klaňať až po zem?“ ¹¹ A jeho bratia žiarlili, ale otec si to zapamätal.

¹² Raz odišli jeho bratia pást' ovce svojho otca k Sichemu. ¹³ Vtedy povedal Izrael Jozefovi: „Tvoji bratia pasú pri Sicheme, chcem ťa poslať za nimi.“ On mu odpovedal: „Dobre, pôjdem.“ ¹⁴ Nato mu povedal: „Len choď a pozri, či sa dobre vedí tvojim bratom a ovciam. A dones mi zvesť!“ Tak ho poslal z hebronského údolia a došiel do Sichemu. ¹⁵ Keď potom blúdil po poli, stretol istého muža, ktorý sa ho opýtal: „Kohože hľadáš?“ ¹⁶ On odvetil: „Hľadám svojich bratov. Povedz mi, prosím, kde pasú?“ ¹⁷ Muž mu povedal: „Odišli odtiaľto ďalej, ale počul som ich hovoriť: »Podme do Dotainu!«“ A Jozef šiel za svojimi bratmi a našiel ich v Dotaine.

Bratia predávajú Jozefa. – ¹⁸ Keď ho zďaleka zazreli, prv ako k nim došiel, sa dohodli, že ho zabijú. ¹⁹ Hovorili si medzi sebou: „Tamto ide snár! ²⁰ Podme, zabijeme ho a hodíme ho do cisterny! A povieme, že ho zožrala divá zver. Potom sa uvidí, čo značia jeho sny!“ ²¹ Keď to počul Ruben, usiloval sa vyslobodiť ho z ich rúk a vravel: „Neberme mu život!“ ²² A Ruben im vravel ďalej: „Neprelievajte nijakú krv! Hodte ho do tej cisterny, čo je na pustine! Len nevzťahujte naň ruky!“ To preto, že ho chcel vyslobodiť z ich rúk a priviesť k svojmu otcovi. ²³ A len čo došiel Jozef k svojim bratom, zbliekli Jozefovi jeho tuniku, tú pestrofarbistú tuniku, čo mal na sebe, ²⁴ chytili ho a hodili do cisterny. Cisterna bola prázdna, voda v nej nebola. ²⁵ Potom si

37, 5 – 8. Jedným z dôvodov nenávisť bratov voči Jozefovi boli jeho podivné sny. Sny vôbec hrajú dôležitú úlohu v Jozefovom príbehu. Ale sú to iba informácie, nie Božie zjavenia ako napr. 20, 3; 28, 12n.; 31, 11. 24.

37, 9 – 11. Druhý sen bol ešte názornejší a vtedy aj Jakub začal o veci premýšľať. Nik však nemyslel na to, že tieto sny sa raz stanú skutkom. Jedenásť hviezd naznačovalo jedenásť Jozefových bratov a slnko s mesiacom mohlo označovať len Jozefových rodičov. Toto všetko sa splní (48, 7), okrem toho, že Jozefova matka už neuvidí veľkosť svojho syna; bola už mŕtva. Ani druhá Jakubova žena sa nedožila Jozefovho povýšenia; zomrela v Kanaáne a nešla s ostatnými do Egypta (49, 31). Teda matka by mohla byť Ráchelina slúžka Bala, ktorá po Ráchelinej smrti zastupovala ako vedľajšia Jakubova žena Jozefovi a Benjamínovi matku.

37, 20. Cisterna je nádrž alebo jama na zbieranie dažďovej vody. Keď sa voda z cisterny vyčerpá, priestor ostane suchý a môže slúžiť aj za žalár. Cisterna nemá pramenitú vodu ako studňa. Aj proroka Jeremiáša väznili v cisterne (*Jer* 38, 6).

37, 25. Izmaeliti a Madiánčania (v. 28) obývali Sýrsku púšť, ale boli to rozdielne kmene; bývali však pospolu, preto sa menom často zamieňali. Madiánčanov bolo počtom menej, nie div, že ich zamieňali s Izmaelitmi. Madiánčan a Izmaelita v ten čas nahrádzal pojem kupca, obchodníka. – Mastix je strom, z ktorého vyteká živica, potrebná v lekárstve; slúži aj ako voňavé kadidlo. To isté platí aj o ladanume, ktorý je výťažkom cistu (*Cistus rosa*). Z egyptských starožitností sa dozvedáme, že Egypťania potrebovali veľké množstvo týchto látok pri balzamovaní mŕtvol a pri bohoslužobných úkonoch ich používali ako kadidlo.

posadali a jedli, a keď zdvihli oči, videli, že prichádza karavána Izmaelitov od Galaádu. Ich ťavy boli obťažované balzomom, mastixovou živicom a ladanumom; boli s tým na ceste do Egypta.²⁶ Tu povedal Júda svojim bratom: „Čo budeme mať z toho, keď nášho brata zahubíme a zatajíme jeho krv?“²⁷ Predajme ho radšej Izmaelitom a nevzťahujme naň svoje ruky! Veď je to náš brat a naše vlastné telo!“ A jeho bratia súhlasili.²⁸ Keď teda išli madiánski kupci okolo, vytiahli Jozefa z cisterny a predali ho za dvadsať strieborných Izmaelitom. A oni odviedli Jozefa do Egypta.

²⁹ Keď sa Ruben vrátil k cisterne, Jozefa tam už nebolo. Roztrhol si šaty,³⁰ vrátil sa k svojim bratom a povedal: „Chlapca tu už niet! A kde sa ja podejem?“³¹ Oni vzali Jozefovu tuniku, zabili kozľa a namočili tuniku do krvi.³² A po poslovi dali tuniku zaniest' svojmu otcovi s odkazom: „Toto sme našli. Pozri, či to je tunika tvojho syna, alebo nie!“³³ Keď si to obzrel, povedal: „Tunika môjho syna! Divá zver ho zožrala! Roztrhaný, roztrhaný je Jozef!“³⁴ A Jakub si roztrhol šaty, obliekol si smútočný odev a dlhý čas smútil za svojim synom.³⁵ Hoci sa namáhali všetci jeho synovia a dcéry potešiť ho, nedal sa potešiť a vravel: „V smútku zostúpim do podsvetia k svojmu synovi.“ Tak ho oplakával jeho otec.

³⁶ No Madiánčania ho predali do Egypta faraónovmu dvoranovi, veliteľovi telesnej stráže Putifarovi.

38 Júda a Tamar. – ¹ Bolo to asi v tom čase, keď sa Júda odtiahol od svojich bratov a svoj stan rozložil pri mužovi z Odolamy, ktorý sa volal Hiram.² Tam Júda videl dcéru istého Kanaánčana, ktorý sa volal Sue. Vzal si ju za ženu a obcoval s ňou.³ Ona počala a porodila syna, a nazvala ho Her.⁴ Potom znova počala a porodila syna, a dala mu meno Onan.⁵ Nato ešte raz počala a zasa porodila syna, ktorého nazvala Sela. Keď ho porodila, bola v Kezibe.

⁶ Júda potom vzal svojmu prvorodenému Herovi za manželku Tamaru.⁷ Ale Her, Júdov prvorodený, sa znepáčil Pánovi a Pán mu dal zomrieť.⁸ Vtedy Júda povedal Onanovi: „Obcuj so ženou svojho brata, vezmi si ju za ženu a zaisti potomstvo svojmu bratovi!“⁹ Keďže Onan vedel, že potomstvo nebude jeho, kedykoľvek obcoval so ženou svojho brata, zakaždým vylieval semeno na zem, len aby neposkytol potomstvo svojmu bratovi.¹⁰ Pánovi sa však znepáčilo, čo robil, a dal zomrieť aj jemu.¹¹ Potom Júda povedal svojej neveste Tamare: „Bývaj ako vdova v dome svojho otca, kým nedorastie môj syn Sela!“ Myslel si totiž, že by aj on zomrel ako jeho brat. Tamar teda odišla a bývala v dome svojho otca.

¹² Po dlhšom čase Sueho dcéra, Júdova žena, zomrela. Keď sa Júdovi skončil smútok, šiel so svojim priateľom Hirom z Odolamy do Tamny k strihačom svojich oviec.

37, 29 – 30. Roztrhnutie odevu je prejavom bolesti.

38, 6 – 10. Tamar značí palmu. – U Izraelitov platil tzv. levirátny zákon (lat. levir – švagor), podľa ktorého, ak zomrel ženatý muž a nezanechal potomstvo, mal si pozostalú vdovu, teda švagrínú, vziať najbližší príbuzný nebohého manžela a prvý syn z tohto manželstva bol zákonným potomkom zomrelého. Júda sa previnil tým, že sa vyhýbal tejto povinnosti. Onan sa previnil predovšetkým tým, že zo sebeckva odmietal splniť hebrejský levirátny zákon. Júda tým, že sa vyhýbal tejto povinnosti a nedal Tamare svojho syna Selu.

38, 12 – 26. V Kanaáne jestvovala modloslužba, pri ktorej uctievali bohov (Aštartu) „obetovaním sa“, nemravným obcovaním. Také ženy sa volali kedešah – zasvätené; miesto „zasvätená“ prekladáme „neviestka“.

¹³ Tamare oznámili: „Práve prichádza do Tamny tvoj svokor strihať ovce.“ ¹⁴ Ona odložila svoje vdovské šaty, prikryla sa závojom a zahalená si sadla pri vchode do Enaimu, ktorý je na ceste do Tamny, lebo videla, že ju nedali za ženu Selovi, hoci už dorástol. ¹⁵ Keď ju takto Júda zbadal, pokladal ju za pobehticu, lebo si zahalila tvár, ¹⁶ a z cesty zabočil k nej a povedal: „Počuj, chcel by som s tebou obcovať.“ Nevedel totiž, že je to jeho nevesta. Ona mu vravela: „Čo mi dáš, aby si mohol so mnou obcovať?“ ¹⁷ On odvetil: „Pošlem ti z čriedy kozľa.“ Ale ona povedala: „Daj mi záloh, kým ho nepošleš!“ ¹⁸ On povedal: „Aký záloh ti mám dať?“ Ona vravela: „Svoj pečatný prsteň, svoju šnúru a palicu, čo máš v rukách!“ On jej to dal a obcoval s ňou, a ona od neho počala. ¹⁹ Potom vstala a odišla odtiaľ; odložila závoj a opäť si obliekla vdovské šaty. ²⁰ Keď potom Júda poslal po svojom priateľovi z Odolamy kozľa, aby od ženy dostal späť záloh, on ju nenašiel. ²¹ Keď sa pýtal miestnych ľudí: „Kde je tá neviestka, čo sedela v Enaime pri ceste?“, oni vraveli: „Tu nebola nijaká neviestka!“ ²² I vrátil sa k Júdovi a povedal: „Ja som ju nenašiel a miestni ľudia tvrdia: »Tu nebola nijaká neviestka.«“ ²³ A Júda povedal: „Nech si to má, aby sme nevyšli na posmech! Ja som jej poslal kozľa, ale ty si ju nenašiel!“ ²⁴ Asi o tri mesiace oznámili Júdovi: „Tvoja nevesta Tamar sa dopustila smilstva a následkom svojho smilstva je aj ťarchavá!“ Júda povedal: „Vyvedte ju, nech ju upália!“ ²⁵ Keď ju vyviedli, poslala svojmu svokrovi odkaz: „Počala som od toho muža, ktorému patrí toto,“ a dodala: „Pozri, či je to majetok – tento prsteň, táto šnúra a táto palica!“ ²⁶ Júda sa k veciam priznal a povedal: „Ona je spravodlivejšia ako ja. Ved' prečo som ju nedal svojmu synovi Selovi?“ No viac nemal s ňou nič.

²⁷ Keď prišiel čas pôrodu, boli dvojčatá v jej živote. ²⁸ A keď rodila, vystrčil jeden ruku. Babica vzala červenú niť a uviazala mu ju na ruku a pritom povedala: „Tento vyšiel prvý.“ ²⁹ On však ruku stiahol späť a vyšiel jeho brat. Tu povedala ona: „Prečo si urobil pre seba trhlinu?“ A nazvali ho Fáresom. ³⁰ Nato sa zjavil jeho brat, ktorý mal na ruke červenú niť, a nazvali ho Zarom.

39 Jozef v Putifarovom dome. – ¹ Jozefa odvliekli do Egypta a tam ho kúpil Egyptan Putifar, faraónov dvoran, veliteľ telesnej stráže, od Izmaelitov, ktorí ho ta dovedli. ² S Jozefom však bol Pán, takže sa mu všetko darilo a ostal v dome svojho egyptského pána. ³ Keď jeho pán videl, že je s ním Pán a že Pán vo všetkom, čo robil, požehnával jeho ruky, ⁴ Jozef našiel milosť v jeho očiach. I posluhoval mu a neskôr ho urobil správcom svojho domu a do jeho rúk zveril všetko, čo mal. ⁵ A odkedy ho urobil správcom svojho domu a všetkého svojho majetku, Pán pre Jozefa požehnával Egyptanov dom. Pánovo požehnanie bolo na všetkom, čo mal v dome i na poli. ⁶ A tak zveril do Jozefových rúk všetok majetok a sám sa nestaral o nič inšie ako o chlieb, ktorý jedol. Jozef však mal peknú tvár a krásnu postavu.

Tak Tamar, ako aj Júda sa prehrešili ťažko a ich konanie nám Písmo dáva na výstrahu. Tamarino konanie však ospravedlňuje, že ju nehnala žiadostivosť, ale túžba zaistiť svojmu nebohému manželovi potomka. Preto ju Júda nazýva spravodlivou a jej potomstvo ju velebí (*Rút* 4, 12).

38, 29 n. Fáres (hebr. Perc) značí trhlinu, pretrhnutie. Teda: Prečo si pretrhol blanu, a tak si sa zmocnil práva prvorodeného? Zara (Zerach) značí ,zažiaril, zasvietil'. Príhoda má istú obdobu s Ezauom a Jakubom.

⁷ Po týchto udalostiach žena jeho pána nechala na Jozefovi oči a povedala mu: „Ľahni si so mnou!“⁸ On však odoprel a povedal žene svojho pána: „Pozri, môj pán sa o nič vo svojom dome nebojí predomnou a zveril na mňa celý svoj majetok.“⁹ Už ani sám nemá väčšej moci v tomto dome ako ja a nevyhradil si nič predomnou okrem teba, lebo ty si jeho žena. Ako by som sa mohol dopustiť takej veľkej krivdy a proti Bohu sa prehrešiť.“¹⁰ A hoci prehovárala Jozefa deň čo deň, nepočúvol ju, aby si s ňou ľahol a bol s ňou.¹¹ V istý deň sa však stalo, že vošiel do domu, aby vykonal svoje povinnosti, a nik z domácich nebol dnu.¹² Tu ho ona chytila za plášť a vravela mu: „Ľahni si so mnou!“ On jej však nechal plášť v ruke a utiekol; vybehol von.

Jozef vo väzení. – ¹³ Keď videla, že jej nechal plášť v ruke a utiekol von,¹⁴ zavolala domácich a vravela im: „Pozrite len, priviedol nám hebrejského muža, aby nás priniesol na posmech! Prišiel ku mne, že si so mnou ľahne, ale ja som hlasne volala.“¹⁵ Keď počul, že kričím, nechal ležať pri mne svoj plášť, dal sa na útek a vybehol von.“¹⁶ A nechala plášť ležať pri sebe, kým nedošiel jej pán.¹⁷ Potom mu rozprávala to isté a vravela: „Hebrejský otrok, ktorého si nám priviedol, prišiel ku mne dnu, aby si zo mňa urobil posmech.“¹⁸ Ale keď som začala kričať, nechal pri mne svoj plášť a utiekol von.“¹⁹ Keď jeho pán vypočul ženino rozprávanie, ktoré zakončila: „Ako ti vravím, tak sa ku mne zachoval tvoj sluha,“ veľmi sa rozhneval²⁰ a dal Jozefa chytiť a uvrhnúť do žalára, kde boli uväznení kráľovskí väzni. A tak tam bol zatvorený.²¹ Ale Pán bol s Jozefom, zľutoval sa nad ním a zveril ho do priazne správcu žalára,²² takže správca žalára podriadil Jozefovi všetkých väzňov, čo boli v žalári. Čokoľvek sa tam robilo, robilo sa na jeho rozkaz.²³ Správca žalára sa nestaral o nič, čo jemu podliehalo, lebo Pán bol s ním; vo všetkom, čo robil, Pán mu dožičil úspech.

40 Jozef vykladá dvom väzňom ich sny. – ¹ Po týchto udalostiach sa čašník a pekář egyptského kráľa previnili voči svojmu pánovi, egyptskému kráľovi.² I rozhneval sa faraón na oboch svojich dvoranov, na hlavného čašníka i na hlavného pekára,³ a dal ich pod dozor do domu veliteľa telesnej stráže, do žalára, kde bol uväznený Jozef.⁴ A veliteľ telesnej stráže poveril Jozefa, aby im posluhoval.

⁵ Tu istej noci obaja, čašník i pekář egyptského kráľa, ktorí boli uväznení v žalári, mali osobitne sen, ktorý mal pre každého zvláštny význam.⁶ Keď k nim ráno prišiel Jozef, videl na nich, že sú smutní.⁷ I opýtal sa faraónových dvoranov, ktorí boli spolu s ním v dome jeho pána pod dozorom: „Prečože sú vaše tváre dnes také zamračené?“⁸ Oni mu odpovedali: „Mali sme sen a niet tu nikoho, kto by nám ho vyložil.“ Jozef im povedal: „A nepatrí Bohu vykladanie snov?! Porozprávajte mi to!“

⁹ Hlavný čašník teda porozprával Jozefovi svoj sen a vravel mu: „Vo svojom sne som videl vinič pred sebou¹⁰ a na viniči boli tri výhonky. Keď začal pučať, zjavili sa i jeho kvety a na strapcoch boli už aj zrelé hrozná.“¹¹ Ja som mal v rukách faraónov pohár, trhal som strapce a vytláčal som ich do faraónovho pohára a pohár som podával faraónovi do rúk.“¹² Jozef mu povedal: „Toto je jeho výklad: Tri výhonky značia tri

39, 20. Predaný, zbavený dobrého mena, odsúdený Jozef je predobrazom nevinného Trpitéľa na Kalvárii. Ale bude aj predobrazom jeho povýšenia a veľkosti.

40, 5 – 8. Ako v Babylone, tak aj v Egypte sa verilo, že zo snov možno predpovedať budúcnosť človeka.

dni. ¹³ O tri dni faraón povýši tvoju hlavu a uvedie ťa späť do tvojho úradu. Potom budeš faraónovi podávať čašu do rúk takisto, ako si to robil prv, keď si bol hlavným čašníkom. ¹⁴ Spomeň si aj na mňa, keď sa ti bude dobre vodiť, a preukáž mi dobrodenie, že sa prihovoriš za mňa u faraóna, aby ma vyslobodil z tohto domu.

¹⁵ Ved' ja som bol tajne odvedený z hebrejskej krajiny a ani tu som sa neprevinil, žeby ma za to mali uvrhnúť do žalára.“

¹⁶ Keď hlavný pekár videl, že Jozef dobre vyložil sen, povedal Jozefovi: „Aj ja som mal vo svojom sne na hlave tri košíky s jemným pečivom. ¹⁷ Vo vrchnom košíku boli najrozličnejšie jedlá pre faraóna, aké pripravuje pekár, ale vtáky to povytáhovali z košíka, čo bol na mojej hlave.“ ¹⁸ Jozef odpovedal: „Toto je jeho výklad: Tri košíky značia tri dni. ¹⁹ O tri dni faraón povýši tvoju hlavu – ale preč od teba, lebo ťa obesí na drevo a vtáky budú z teba trhať mäso.“

²⁰ Na tretí deň, v deň faraónových narodenín, pripravil pre všetkých svojich sluhov hostinu. A v prítomnosti svojich sluhov povýšil hlavu hlavného čašníka a hlavného pekára: ²¹ Hlavného čašníka uviedol späť do jeho čašnickeho úradu, aby mu podával pohár, ²² hlavného pekára však dal obesiť, ako mu to vyložil Jozef. ²³ Lenže hlavný čašník nepamätal na Jozefa, ale zabudol na neho.

41 Jozefovo povýšenie. – ¹ O dva roky neskôr mal sen faraón. Videl sa nad Nílom ² a z Nílu vystupovalo sedem kráv, na pohľad pekných a v mäse tučných, a pásli sa na mokradi. ³ A hľa, po nich vystúpilo z Nílu iných sedem kráv, na pohľad mrzkých a v mäse chudých, a priblížili sa ku kravám, čo boli na brehu Nílu. ⁴ A tie na pohľad mrzké kravy zožrali sedem pekných a tučných kráv. Vtedy sa faraón zobudil.

⁵ Keď opäť zaspal, mal iný sen. Zdalo sa mu, že na jednom stebľe vyrástlo sedem plných a krásnych klasov. ⁶ Ale hneď po nich vyrástlo sedem suchých a východným vetrom celkom spálených klasov ⁷ a suché klasy požrali sedem hrubých a plných klasov. Nato sa faraón prebudil a videl, že to bol iba sen.

⁸ Ráno však bola jeho myseľ znepokojená a rozkázal povolať všetkých vykladačov písem a všetkých mudrcov, čo boli v Egypte, a sám faraón im rozprával svoj sen. Nebolo však nikoho, kto by ho bol faraónovi vyložil. ⁹ Vtedy hlavný čašník povedal faraónovi: „Spomínam si dnes na svoje previnenie. ¹⁰ Kedysi sa faraón na mňa rozhneval a dal ma pod dozor do domu veliteľ'a telesnej stráže; mňa a hlavného pekára.

¹¹ A mali sme v istú noc sen, ja i on; každý z nás mal osobitný sen, ktorý mal preň zvláštny význam. ¹² A bol tam s nami istý mladý hebrejský muž, otrok veliteľ'a telesnej stráže. Jemu sme ich porozprávali a on nám naše sny vyložil. Každému dal správny výklad jeho sna. ¹³ A stalo sa tak, ako nám vyložil. Mňa uviedol späť do môjho úradu, ale jeho dal obesiť.“

Jozef pred faraónom. – ¹⁴ Tu si dal faraón zavolať Jozefa. Rýchlo ho vyviedli zo žalára, dal sa ostrihať a preobliekol si šaty a išiel k faraónovi. ¹⁵ A faraón hovoril Jozefovi: „Mal som sen, ale niet nikoho, kto by ho vyložil. O tebe som však počul, že

41, 1. Hoci čašník zabudol na Jozefa, Boh naň nezabudol.

41, 8. Egypt bol krajinou mudrcov a jasnovidcov. Ich poznanie však bolo obmedzené Božím poznaním.

tebe stačí sen počuť a ty ho vyložíš.“¹⁶ Ale Jozef povedal faraónovi: „Nie ja, ale Boh priaznivo odpovie faraónovi!“¹⁷ Potom faraón rozprával Jozefovi: „Vo svojom sne som stál na brehu Nílu¹⁸ a z Nílu vystupovalo sedem kráv v mäse tučných a na pohľad pekných a pásli sa na mokradi.¹⁹ A hľa, po nich vystúpilo iných sedem kráv, na pohľad suchých a mrzkých a v mäse chudých! V celej egyptskej krajine som nevidel nič také mrzké.“²⁰ A tu chudé a mrzké kravy zožrali sedem prvých tučných kráv.²¹ Vošli do ich útrov, ale nebolo vôbec vidno, že by bolo niečo vošlo do ich brucha, lebo ich vzhľad ostal taký mrzký, ako bol predtým. Tu som sa prebudil.²² A zasa som zaspal a videl som vo sne, ako na jednom steblo vyrástlo sedem plných a krásnych klasov.²³ Lenže div, po nich vyrástlo opäť sedem prázdnych, suchých a od východného vetra celkom spálených klasov²⁴ a tie suché klasy požrali sedem pekných klasov. Ja som to potom rozprával vykladačom písom, ale nebolo nikoho, kto by to bol vysvetlil.“

²⁵ Tu Jozef povedal faraónovi: „Sny faraónovi naznačujú jedno a to isté. Boh oznámil faraónovi, čo hodlá urobiť.“²⁶ Sedem pekných kráv je sedem rokov, takisto sedem pekných klasov je sedem rokov. Čo sa snívalo, je jedno a to isté.²⁷ Ale sedem chudých a mrzkých kráv, ktoré po nich vystúpili, je tiež sedem rokov, takisto sedem prázdnych a od východného vetra spálených klasov je sedem rokov hladu.²⁸ Na to som myslel, keď som faraónovi povedal: Boh dal faraónovi vidieť, čo hodlá urobiť.“²⁹ Teraz príde sedem rokov veľkého prebytku po celej egyptskej krajine.³⁰ Po nich príde sedem rokov hladu a po prebytku neostane v celej egyptskej krajine ani pamiatky, lebo hlad bude ničiť celú krajinu.³¹ V krajine sa nebude nič vedieť o hojnosti pre hlad, čo potom nastane, lebo bude strašný.³² A to, že sa faraónov sen opakoval dva razy, značí, že Boh s istotou rozhodol túto vec a že ju Boh uskutoční čoskoro.

Jozefova rada a povýšenie. –³³ A teraz nech sa faraón poobzerá po umnom a múdrom mužovi, a nech ho ustanoví nad egyptskou krajinou!³⁴ A tiež nech faraón určí nad celou egyptskou krajinou dozorcov a nech dá v siedmich rokoch prebytku povyberať piatu čiastku!³⁵ Oni nech v budúcnosti úrodných rokoch pozbierajú všetko obilie a nech zrno na faraónov rozkaz uskladnia v mestách a nech ho strážia.³⁶ To obilie bude však ako zásoba pre krajinu na tých sedem rokov hladu, čo nastanú v egyptskej krajine, a krajina nebude hynúť od hladu.“

³⁷ Reč sa páčila faraónovi i všetkým jeho služobníkom.³⁸ A faraón povedal svojim služobníkom: „Možno nájsť človeka, ako je tento, v ktorom je duch Boží?“³⁹ Potom faraón vravel Jozefovi: „Pretože ti Boh toto všetko zjavil, niet rozumnejšieho a múdrejšieho, ako si ty.“⁴⁰ Ty sám budeš nad mojím domom a celý môj ľud bude závisieť od tvojich rozkazov a ja sám budem len o trón vyššie od teba!“⁴¹ A faraón zopakoval Jozefovi: „Pozri, ustanovil som ťa nad celou egyptskou krajinou!“⁴² Potom faraón stiahol svoj pečatný prsteň zo svojej ruky a nastokol ho na Jozefovu ruku, dal ho obliecť do kmentového rúcha a na krk mu založil zlatú reťaz.⁴³ Potom ho dal vozit’

41, 42 – 46. Faraón ustanovil Jozefa za egyptského miestokráľa. Dáva mu na ruku svoj prsteň, teda kráľovskú pečiatku. Jozef dostáva drahocenný odev: kment, hebr. šeš, bola jemná, snehobiela látka z ľanu alebo bavlny. Taký odev nosieval len kráľ, kňazi a veľmoži. Zlatá reťaz, odznak Jozefovej hodnosti. Heliopolis bolo mesto severovýchodne od dnešnej Káhiry. Hebrejsky sa volalo On. Mesto bolo známe kultom boha slnka Ra. Aj okolnosť, že Jozef dostáva za ženu dcéru egyptského kňaza, je prejavom faraónovej dôvery a priazne. Putifar, otec tejto ženy, je asi iný ako skôr spomenutý Putifar, veliteľ telesnej stráže.

na svojom druhom najlepšom voze a pred ním volali: „Skloníte sa!“ Takto ho ustanovil nad celou egyptskou krajinou.⁴⁴ A faraón opäť hovoril Jozefovi: „Ja som faraón! Bez tvojho súhlasu nesmie nik v celej egyptskej krajine pohnúť ani rukou, ani nohou.“⁴⁵ Faraón však zmenil aj Jozefovo meno na Sáfenat Panéach – Živiteľ zeme a dal mu za ženu Asenet, dcéru Putifara, kňaza z Heliopolu. Jozef potom vyšiel do egyptskej krajiny.⁴⁶ Keď Jozef stál pred egyptským kráľom, faraónom, mal tridsať rokov. A Jozef odišiel od faraóna a obchádzal celú egyptskú krajinu.

⁴⁷ Za sedem úrodných rokov donášala zem bohatú úrodu.⁴⁸ A on dal všetko obilie, ktorého bol v týchto siedmich rokoch nadbytok, poznášať a zviesť do miest. Obilie dal doviesť do toho mesta, okolo ktorého boli príslušné polia.⁴⁹ A Jozef nahromadil obilia ako morského piesku, nesmierne množstvo, takže ho ani nemeral, lebo sa to ani merať nedalo.

⁵⁰ Ešte kým nastal hlad, Jozefovi sa narodili dvaja synovia. Porodila mu ich Asenet, dcéra Putifara, kňaza z Heliopolu.⁵¹ A Jozef nazval prvorodeného Manasses, hovoriac: „Boh mi dal zabudnúť na všetko moje nešťastie i na celý môj otcovský dom!“⁵² Druhého nazval Efraim, vraviac: „Boh sa mi dal rozplodiť v krajine mojej strasti!“

⁵³ Keď však pominulo sedem úrodných rokov, čo boli v egyptskej krajine,⁵⁴ začalo sa sedem rokov hladu tak, ako ohlásil Jozef. A keď nastal vo všetkých krajinách hlad, v egyptskej krajine bolo chleba dosť.⁵⁵ Ale keď začala aj egyptská krajina hladovať, ľud volal k faraónovi o chlieb. Faraón však povedal: „Choďte k Jozefovi a urobte všetko, čo vám povie!“⁵⁶ A keď hlad ťažil celú egyptskú krajinu, Jozef otvoril sýpky a predával Egyptanom obilie.⁵⁷ Ale aj v egyptskej krajine sa hlad stupňoval, lebo z celého sveta prichádzali do Egypta kupovať od Jozefa obilie. Na celom svete bol totiž strašný hlad.

42 Jakubovi synovia idú prvý raz do Egypta. – ¹ Keď sa Jakub dozvedel, že v Egypte majú obilie, povedal svojim synom: „Prečo hľadáte jeden na druhého?“² A pokračoval: „Pozrite, počul som, že v Egypte majú obilie. Choďte ta a nakúpte pre nás obilia, aby sme ostali nažive a nepomreli!“³ I vybralo sa desať Jakubových synov do Egypta nakúpiť obilia.⁴ Ale Jozefovho brata Benjamína Jakub neposlal s jeho bratmi, vrel, že by sa mu mohlo prihodiť nešťastie.

⁵ Takto prišli aj Izraelovi synovia medzi tými, čo putovali nakúpiť obilie. V krajine Kanaán bol totižto hrozný hlad.⁶ A Jozef bol tým vládárom nad zemou, ktorý všetkým národom zeme predával obilie. Keď ta teda bratia došli, poklonili sa mu až po zem.⁷ Len čo Jozef videl svojich bratov, poznal ich. Správal sa však voči nim ako cudzí a prísno sa s nimi rozprával. Povedal im: „Odkiaľ ste prišli?“ Oni odpovedali: „Z krajiny Kanaán nakúpiť živobytie.“⁸ A kým Jozef poznal svojich bratov, oni ho nepoznali.⁹ A Jozef si spomenul na sny, ktoré mal o nich. Tu im povedal: „Vy ste vyzvedači! Prišli ste sem, aby ste vyzvedeli, kde má táto krajina neopevnené miesta!“¹⁰ Oni mu však

41, 51. Manasses, hebr. Menašeh, t. j. ‚ten, čo dáva zabudnúť‘. Jozef tým chcel vyjadriť, že jeho bolesť nad odlúčením od domova nie je už taká živá, lebo aj on už má svoju rodinu.

41, 52. Efraim značí ‚dvojité plodnosť, dvojité údel‘. Chce sa tým vyjadriť, že Jozef mal dvoch synov.

vraveli: „Nie, pane! Naozaj, tvoji sluhovia prišli len živobytie nakúpiť! ¹¹ My všetci sme synovia jedného muža. Počestní sme my ľudia. Tvoji sluhovia nie sú nijakí vyzvedači!“ ¹² Ale on im tvrdil: „Nie tak! Vy ste sem prišli, aby ste vyzvedeli, kde má táto krajina neopevnené miesto!“ ¹³ Oni opakovali: „Nás, tvojich sluhov, je dvanásť. Bratia sme, synovia jedného muža v kanaánskej krajine; a uver, najmladší je toho času pri našom otcovi a jedného už niet!“ ¹⁴ Tu im Jozef povedal: „Je to tak, ako hovorím: Vyzvedači ste! ¹⁵ V tomto vás vyskúšam. Pri faraónovom živote! Neodídete odtiaľto, kým sem nepríde váš najmladší brat. ¹⁶ Pošlite jedného z vás, nech privedie vášho brata, vy však budete vo väzení! A vyskúšajú sa vaše výpovede, či sú vaše reči pravdivé, alebo nie. Pri faraónovom živote! Vy ste vyzvedači!“ ¹⁷ Potom ich dal spolu na tri dni do väzenia.

Jozef skúša svojich bratov. – ¹⁸ Na tretí deň im Jozef povedal: „Ak chcete žiť, musíte to urobiť! Ja som taký, ktorý sa bojí Boha. ¹⁹ Ak ste počestní ľudia, nech ostane jeden z vašich bratov v dome vášho väzenia a vy si naberte pre svoju hladujúcu rodinu obilie a choďte! ²⁰ Ale svojho najmladšieho brata privedte ku mne, aby sa dokázalo, že sú vaše reči pravdivé, a aby ste neprišli o život.“ Oni urobili, ako rozkázal, ²¹ a medzi sebou si vraveli: „Veru, previnili sme sa proti svojmu bratovi. Videli sme úzkosť jeho duše, keď nás úpenlivo prosil, ale my sme nepočúvali. Za to doľahlo na nás toto trápenie.“ ²² A Ruben im vyčítaval takto: „Nevravel som vám: Nepreviňte sa proti chlapcovi!?! No vy ste nechceli ani počuť. Hľa, teraz sa vyžaduje od nás jeho krv!“ ²³ Oni však nevedeli, že Jozef im rozumie, lebo (obyčajne) bol pri nich tlmočník. ²⁴ I odvrátil sa od nich a plakal. Potom sa obrátil k nim a zhováral sa s nimi. Nato dal spomedzi nich chytiť Simeona a pred ich očami ho dal zviazať. ²⁵ Potom Jozef rozkázal, aby im vrecia naplnili obilím, aby každému jeho peniaze vložili do jeho vreca a aby im dali aj potravu na cestu. Keď im takto pripravili, ²⁶ oni naložili obilie na svoje osly a odišli odtiaľ. ²⁷ Tu jeden z nich otvoril vrece, aby v nocľahárni nakrmil svojho osla, a zbadal svoje peniaze. Boli tam na vrchu vo vreci. ²⁸ I povedal svojim bratom: „Našli sa moje peniaze! Tu v mojom vreci!“ Trpeli od údivu, s chvením hľadeli jeden na druhého a hovorili: „Prečo nám to Boh urobil?!“

²⁹ Keď potom došli k svojmu otcovi v krajine Kanaán, rozprávali mu všetko, čo sa im prihodilo, a vraveli: ³⁰ „Muž, ktorý je pánom krajiny, tvrdo s nami nakladal a pokladal nás za vyzvedačov v krajine. ³¹ Povedali sme mu: »My sme počestní ľudia, nie sme nijakí vyzvedači. ³² Sme dvanásť bratia, synovia nášho otca; jedného už niet a najmladší je pri našom otcovi v kanaánskej krajine.« ³³ Ale muž, pán tej krajiny, nám povedal: »Podľa toho poznám, že ste počestní ľudia: Nechajte jedného z bratov tu u mňa! Potom si naberte pre svoju hladujúcu rodinu a choďte! ³⁴ Musíte mi však priviesť svojho najmladšieho brata, aby som sa presvedčil, že nie ste vyzvedači, ale počestní ľudia. Vášho brata vám len potom vydám a vy sa budete voľne pohybovať v krajine.«“

³⁵ A keď vysýpali vrecia, každý našiel vo svojom vreci svoje peniaze. Keď aj so svojim otcom videli peniaze, naľakali sa. ³⁶ Tu im povedal ich otec Jakub: „Okrádate ma (o deti)! Niet Jozefa, Simeona niet a chcete odvieť aj Benjamína! Toto všetko sa na mňa valí!“ ³⁷ Vtedy Ruben povedal svojmu otcovi: „Oboch mojich synov môžeš

42, 15 – 16. Egypťania prisahali na faraónov život. Jozef skúša svojich bratov, či milujú svojho otca, či sa navzájom milujú a či oľutovali svoje previnenie. Jozef chce vidieť Benjamína, lebo on je jeho jediný vlastný brat. Aj otca, aj matku mali spoločných.

zabit', ak ti ho neprivediem späť. Spoľahni sa na mňa, ja ti ho dovediem!“³⁸ On však povedal: „Môj syn nepôjde s vami. Jeho brat je mŕtvy a on ostal sám. Ak by ho zastihlo nešťastie na ceste, po ktorej pôjdete, zármutkom by ste priviedli moje šediny do podsvetia.“

43 Druhá cesta Jakubových synov do Egypta. –¹ Ale hlad ťažko doliehal na krajinu.² Keď už stovili všetko obilie, čo priniesli z Egypta, otec im povedal: „Chod'te a kúpte nám zasa trochu potravy!“³ Júda mu však odvetil: „Ten človek nám dôrazne prikázal: »Neukazujte sa predou mnou, iba ak bude váš brat s vami!«⁴ Ak pošleš s nami aj nášho brata, tak sa vyberieme nakúpiť pre teba živobytia.⁵ Ak ho však s nami nepošleš, nepôjdeme dolu, lebo ten muž nám prikázal: »Neukazujte sa predou mnou, iba ak bude váš brat s vami!«⁶ Vtedy Izrael povedal: „Prečo ste len priviedli na mňa nešťastie a prezradili ste, že máte ešte brata?“⁷ Oni odvetili: „Ten muž sa veľmi zaujímal o nás a o našu rodinu. Vypytoval sa: »Žije ešte váš otec? Máte ešte brata?« My sme mu odpovedali na jeho otázky. Mohli sme my vedieť, že nám povie: »Prived'te svojho brata sem!«?“⁸ Tu povedal Júda svojmu otcovi Izraelovi: „Pošli chlapca so mnou! Tak sa vyberieme a pôjdeme, aby sme ostali nažive a aby sme nepomreli aj my, aj ty, aj naše deti.⁹ Ja sa zaň zaručujem. Odo mňa ho požaduj! Ak by som ti ho neprivedol späť a nepostavím ti ho zasa pred oči, celý svoj život budem vinný pred tebou.¹⁰ Lebo keby sme neboli toľko otáľali, boli by sme sa už dva razy vrátili.“

¹¹ Vtedy im povedal otec Izrael: „Keď je to už raz tak, nuž urobte toto: Vezmite do vriec niečo z najlepších plodín krajiny a zaneste to ako dar tomu mužovi; niečo balzamu, medu, mastixovej živice a ladanumu, pistácie a mandlí!¹² Vezmite so sebou tiež dvojnásobnú čiastku peňazí, lebo tie peniaze, čo ste našli navrchu vo vašich vreciach, musíte zaniest' späť. Možno je to nejaký omyl.¹³ Zoberte so sebou aj svojho brata! A už chod'te, vráťte sa k tomu mužovi!¹⁴ Všemohúci Boh nech vám dá milosrdenstvo u toho muža a nech dá odísť aj vášmu bratovi, čo zostal, aj Benjamínovi! A ja, ako som bol bez detí, tak bez detí aj ostanem!“

¹⁵ Potom muži zobrali dary, vzali aj dvojnásobok peňazí a Benjamína, vydali sa na cestu do Egypta a dostavili sa pred Jozefa.¹⁶ Keď Jozef videl s nimi Benjamína, povedal správcovi domu: „Zaved' týchto mužov do domu, daj zabiť nejaké dobytča a daj to pripraviť, lebo títo muži budú obedovať so mnou!“¹⁷ Ten človek urobil, ako rozkázal Jozef, a mužov zaviedol do Jozefovho domu.¹⁸ Ale muži sa preľakli, keď ich voviedli do Jozefovho domu, a vraveli si: „To bude pre peniaze, čo sa minulý raz našli v našich vreciach, že nás vedú dnu, aby nás obžalovali a usvedčili a potom uvrhli nás i naše osly do otroctva.“¹⁹ I pristúpili k správcovi Jozefovho domu, prihovorili sa mu pri vchode do domu²⁰ a vraveli mu: „Prosíme, pane! My sme sem raz prišli nakúpiť potravy.²¹ Keď sme prišli do nocľahárne, otvorili sme svoje vrecia a v každom vreci navrchu ležali i každého jedného peniaze, naše peniaze, ako sme ich vyplatili! Teraz ich prinášame späť.²² Doniesli sme však aj iné peniaze, aby sme nakúpili potravín. My vôbec nevieme, kto nám naše peniaze vložil do našich vriec.“²³ On im odvetil: „Uspokojte sa a nebojte sa. Váš Boh a Boh vášho otca vám tajne dal tie poklady do

vašich vriec. Ja som vaše peniaze dostal.“ Potom k nim vyviedol Simeona.²⁴ A tento človek zaviedol mužov do Jozefovho domu, dal im vody, aby si umyli nohy, a dal tiež krmu ich oslom.²⁵ Kým však neprišiel napoludnie Jozef, oni vykladali dary, lebo počuli, že tu budú jest’.

²⁶ Keď Jozef vošiel do domu, odovzdali mu dary, ktoré mali so sebou v dome, a poklonili sa pred ním až po zem.²⁷ Jozef sa ich vypytoval, ako sa majú, a vravel: „Má sa dobre váš staručký otec, o ktorom ste mi rozprávali? Žije ešte?“²⁸ Oni odpovedali: „Tvoj sluha, náš otec, ešte žije.“ Pritom sa mu hlboko poklonili.²⁹ Keď zdvihol oči, zbadal svojho brata Benjamína, syna svojej matky, a povedal: „To je ten váš najmladší brat, o ktorom ste mi rozprávali?“ A riekol: „Nech sa nad tebou zmiluje Boh, syn môj!“³⁰ Nato sa Jozef rýchlo vytratil, lebo ho veľmi dojala prítomnosť jeho brata a žiadalo sa mu vyplakať. I vošiel do odľahlej komnaty a tam plakal.³¹ Potom si umyl tvár a opäť vyšiel von a s premáhaním povedal: „Prineste jedlo!“³² I doniesli jemu aj im osobitne a Egypt’anom, čo s nimi jedli, tiež osobitne. Egypt’ania totiž nesmeli jest’ spolu s Hebrejmi, lebo Egypt’ania to pokladali za ohavnosť.³³ Oni však sedeli naproti nemu, a od najstaršieho po najmladšieho, celkom podľa veku. Takže sa nad tým títo muži veľmi divili.³⁴ A on im dal nosiť z jedál, ktoré boli pred ním. Toho však, čo priniesli Benjamínovi, bolo päť ráz toľko ako toho, čo prinášali ostatným. A pili s ním, až mali dobrú náladu.

44 Jozef posledný raz skúša svojich bratov. – ¹ Hneď nato dal svojmu správcovi takýto rozkaz: „Napln vrecia mužov potravinami, koľko len budú môcť uniesť, a každému do jeho vreca navrch polož jeho peniaze.“² Môj pohár však, môj strieborný pohár, vlož najmladšiemu do vreca spolu s peniazmi za jeho obilie.“ A on urobil podľa rozkazu, ktorý dal Jozef.³ Ráno zavčasu potom mužov vypravili aj s ich oslami.⁴ No len čo vyšli z mesta, ešte neboli ďaleko, povedal Jozef správcovi svojho domu: „Vstaň a pust’ sa za tými mužmi a keď ich dostihneš, povedz im: »Prečo ste sa odplatili zlým za dobré? Prečo ste mi ukradli strieborný pohár?«⁵ Vari to nie je ten, z ktorého pije môj pán a z ktorého veští? Veľmi zle ste konali, keď ste to urobili.“

⁶ Keď ich dostihol, dohovárať im podľa tohto návodu.⁷ Oni mu odpovedali: „Prečo hovorí môj pán takou rečou? Je ďaleko od tvojich sluhov, žeby niečo také urobili.“⁸ Pozri, z krajiny Kanaán sme ti priniesli späť peniaze, čo sme našli navrchu vo svojich vreciach. Akože by sme teda mohli kradnúť z domu tvojho pána striebro alebo zlato?⁹ U koho z tvojich sluhov sa nájde, ten nech zomrie a my ostatní budeme otrokmi môjho pána!“¹⁰ On im odpovedal: „Hoci by to malo byť podľa vašich slov, mojím otrokom však bude iba ten, u koho sa to nájde. Vy ostatní môžete voľne odísť.“¹¹ Tu každý rýchlo zložil na zem svoje vrece a každý svoje vrece otvoril.¹² A on začal hľadať u najstaršieho a skončil pri najmladšom. Pohár sa našiel v Benjamínovom vreci.¹³ Tu si oni roztrhli odev, každý opäť naložil náklad na svojho osla a vrátili sa do mesta.

44, 1 – 3. Jozef skúša opäť svojich bratov v láske k Benjamínovi a Jakubovi.

44, 5. V Babylonii z pohára veštievali kňazi. Nalialo sa doň oleja a vody a potom z rozličných figúr oleja, rozťahujúceho sa vo vode, určoval sa osud.

¹⁴ Keď Júda a jeho bratia vošli opäť do Jozefovho domu – bol ešte stále tam –, padli pred ním na zem. ¹⁵ Jozef im však povedal: „Akého skutku ste sa to dopustili? Nezbadať ste, že muž ako ja sa vyzná aj v hádaní?“ ¹⁶ Vtedy Júda povedal: „Čo my môžeme povedať môjmu pánovi? Čo hovoriť? Čím sa ospravedlniť? Boh navštevuje tvojich sluhov za previnenie! A teraz, pán môj, sme tvoji sluhovia, aj my, aj ten, u koho sa pohár našiel!“ ¹⁷ Ale on odpovedal: „Nech je ďaleko odo mňa niečo také urobiť! Iba ten, u koho sa našiel pohár, bude mojím otrokom. Vy ostatní môžete v pokoji odísť k svojmu otcovi!“ ¹⁸ Tu pristúpil k nemu Júda a vravel: „Pán môj, dovoľ, aby ti tvoj sluha povedal pár slov! Nehnevaj sa preto na svojho sluhu! Veď ty si ako faraón!“ ¹⁹ Môj pán sa opýtal svojich sluhov: »Máte ešte otca alebo brata?« ²⁰ My sme vtedy odpovedali môjmu pánovi: »Máme ešte staručkého otca a tiež dosť neskoro narodeného malého brata. Jeho vlastný brat je už mŕtvy, a tak on ostal ako jediné dieťa po svojej matke; a preto je miláčkom svojho otca.« ²¹ Vtedy si rozkázal svojim sluhom: »Prived'te ho sem ku mne, aby som ho videl na vlastné oči!« ²² My sme môjmu pánovi odpovedali: »Chlapec nemôže opustiť svojho otca. Ak opustí svojho otca, ten isto zomrie!« ²³ Na to si ty odpovedal svojim sluhom: »Ak váš najmladší brat nepríde s vami, neukazujte sa mi viac na oči!« ²⁴ Keď sme potom došli k tvojmu sluhovi, môjmu otcovi, oznámili sme mu slová môjho pána. ²⁵ A keď potom náš otec vravel: »Nože choďte a kúpte nám trochu potravy!«, ²⁶ my sme mu odvrávali: »My nemôžeme ísť. Pôjdeme len vtedy, keď bude s nami aj náš najmladší brat. Veď sa nesmieme ukázať tomu mužovi na oči, ak náš najmladší brat nebude s nami!« ²⁷ Vtedy nám povedal tvoj sluha, náš otec: »Vy viete, že moja žena mi porodila len dvoch. ²⁸ Jeden odo mňa odišiel tak, že som musel povedať: Istotne je roztrhaný, roztrhaný! – a dodnes som ho nevidel. ²⁹ Ak vezmete spreď mojej tváre aj tohto a ak sa mu prihodí nešťastie, tak od bôľu privediete moje šediny do podsvetia!« ³⁰ Keby som teraz prišiel k tvojmu sluhovi, môjmu otcovi, a chlapec, na ktorom on lipne celou dušou, by nebol s nami, ³¹ on by zomrel, keby videl, že chlapec nie je s nami, a tvoji sluhovia by naozaj priviedli šediny tvojho sluhu, nášho otca, od bôľu do podsvetia! ³² A pretože sa tvoj sluha otcovi za chlapca zaručil slovami: »Ak ti ho neprivediem späť, celý svoj život budem vinný pred tebou,« ³³ tak teraz nech zostane namiesto chlapca tvoj sluha za otroka môjmu pánovi! Chlapec však nech odíde so svojimi bratmi! ³⁴ Veď akože by som mohol prísť k svojmu otcovi bez toho, že by bol chlapec so mnou? Nemohol by som sa pozeráť na trápenie, čo zastihne môjho otca!«

45 Jozef sa dáva poznať svojim bratom. – ¹ Tu sa už Jozef nemohol ovládať pred všetkými, čo ho obklúčovali, a zvolal: „Nech všetci vyjdú odtiaľto von!“ A tak nebol nik pri ňom, keď sa Jozef dal poznať svojim bratom. ² Tu sa dal do hlasitého plaču až tak, že ho počuli Egypťania a zvedel o tom aj dom faraónov. ³ Potom Jozef povedal svojim bratom: „Ja som Jozef! Žije ešte môj otec?“ Jeho bratia sa tak naľakali, že nemohli odpovedať bratovi. ⁴ Jozef sa svojim bratom privrával: „No pod'te ku mne!“ Keď pristúpili bližšie, povedal: „Ja som Jozef, váš brat, ktorého ste predali do Egypta.“

44, 28. Ako badať, Jakub mal vždy akú-takú nádej, že sa ešte uvidí so svojím synom.

45, 1 n. Bratia sa zhrozili nad novinou. Predaný brat stojí pred nimi v takej hodnosti. Je pánom ich života a smrti. Jozef sa im prihovára, netreba sa im báť a kormútiť. Verše 5 – 8 a 50, 20 sú kľúčom k Jozefovmu príbehu.

⁵ A teraz sa netrápajte a nesuzujte, že ste ma sem predali, lebo Boh ma sem poslal pred vami, aby ste ostali nažive. ⁶ Lebo už dva roky je v krajine hlad a bude ešte päť rokov, čo nebude ani oračky, ani žatvy. ⁷ Preto ma Boh poslal pred vami, aby váš rod zachoval na zemi a aby ho mimoriadnym zásahom zachoval pri živote. ⁸ A takto nie vy ste ma sem poslali, lež Boh. On ma urobil faraónovým poradcom, pánom nad celým jeho domom a vladárom nad celou egyptskou krajinou. ⁹ Poponáhľajte sa a choďte k môjmu otcovi a povedzte mu: »Toto odkazuje tvoj syn Jozef: Boh ma ustanovil za vládcu nad celým Egyptom, príd' ku mne a neodkladaj! ¹⁰ Budeš bývať v kraji Gesen a budeš mi nablízku ty i tvoje deti a tvoje detné deti spolu s tvojimi ovcami a dobytkom a s celým tvojím majetkom. ¹¹ Ja sa tu budem starať o teba – lebo ešte päť rokov potrvá hlad –, aby si neschudobnel ty i tvoj dom a všetko, čo je tvoje. ¹² Na vlastné oči vidíte, aj môj brat Benjamín vidí na svoje oči, že sú to moje ústa, čo s vami rozprávajú. ¹³ Zvestujte teda môjmu otcovi moju veľkú hodnotu, ktorú mám v Egypte, a všetko, čo ste videli! Nuž poponáhľajte sa a privedte môjho otca sem!“ ¹⁴ Potom padol okolo krku svojmu bratovi Benjamínovi a plakal. Aj Benjamín plakal na jeho hrudi. ¹⁵ Potom pobožkal všetkých svojich bratov a plakal na ich hrudi. Napokon sa rozprávali s ním aj jeho bratia.

Faraón povoláva Jakuba do Egypta. – ¹⁶ Aj do faraónovho paláca sa dostala zvesť: „Prišli Jozefovi bratia!“ A faraón sa tomu tešil aj so svojimi služobníkmi. ¹⁷ A faraón vřavel Jozefovi: „Povedz svojim bratom: Urobte toto: Naložte svoje zvieratá a choďte rýchlo do krajiny Kanaán ¹⁸ a zoberte svojho otca a svoje rodiny a príd'te ku mne! Ja vám potom dám, čo dobré poskytuje egyptská zem. Budete jesť to najlepšie v krajine! ¹⁹ A prikážeš im aj toto: Aj toto urobte: Vezmite si z egyptskej krajiny vozy pre svoje deti a ženy a naložte svojho otca a príd'te sem! ²⁰ Nech vám nie je ľúto vášho domáceho zariadenia, lebo čo je najlepšie v celej krajine, to bude vaše!“ ²¹ A Izraelovi synovia urobili tak. Jozef im dal na faraónov rozkaz vozy a dal im aj potraviny na cestu. ²² A všetkým, každému osve, daroval sviatočný odev. Benjamínovi však daroval tristo strieborniakov a päťsto sviatočných šiat. ²³ Svojmu otcovi poslal desať oslov obťažných najlepšimi egyptskými plodinami a desať oslíc obťažných zrnom, chlebom a jedlom pre svojho otca na cestu. ²⁴ Potom prepustil svojich bratov a oni šli. A ešte im pripomenul: „Cestou si nerobte výčitky!“

²⁵ Tak odišli z Egypta a prišli k svojmu otcovi do krajiny Kanaán. ²⁶ I oznámili mu: „Jozef ešte žije! Áno, on je vládcou nad celou egyptskou krajinou.“ No jeho srdce ostalo nevšímavé, lebo im neveril. ²⁷ Ale keď mu porozprávali všetko, čo im hovoril Jozef, a keď uvidel vozy, ktoré poslal Jozef, aby ho odviezli, tu sa vrátil život do ich otca Jakuba. ²⁸ A Izrael zvolal: „Stačí mi, že môj syn Jozef ešte žije! Pôjdem, aby som ho uvidel, kým nezomriem!“

46 Jakubov príchod do Egypta. – ¹ Izrael sa vydal na cestu so všetkým, čo mal, a keď došiel do Bersaby, priniesol obeť Bohu svojho otca Izáka. ² Tu povedal Boh Izraelovi

45, 10. Gesen (Gessen alebo Gossen) označuje mesto Kes Kesem a aj priliehajúci kraj v severovýchodnom Egypte, medzi Heliopolisom a tanitským ramenom Nílu, medzi jazerom Menzaleh a východnými jazerami.

46, 1 – 7. Bersabe – pozri 21, 33; 26, 23. Cesta do Egypta viedla práve cez Bersabu. Je to miesto, kde predtým Abrahám a Izák priniesli Pánovi obeť. Jakub prináša obeť, jednak aby sa poďakoval za zvesť o synovi, jednak

v nočnom videní: „Jakub, Jakub!“ On odpovedal: „Tu som!“³ A on hovoril: „Ja som Boh, Boh tvojho otca. Neboj sa zostúpiť do Egypta, lebo tam z teba urobím veľký národ.“⁴ Ja sám pôjdem s tebou do Egypta a ja sám ťa aj vyvediem odtiaľ, a Jozef ti vlastnou rukou zatlačí oči.“⁵ Potom sa Jakub pobral z Bersaby. A Izraelovi synovia vyložili svojho otca Jakuba aj svoje deti a ženy na vozy, ktoré poslal faraón, aby ho odviezli.⁶ Vzali so sebou aj svoje stáda a všetko, čo nadobudli v krajine Kanaán, a tak prišli do Egypta – Jakub a všetko jeho potomstvo s ním:⁷ so svojimi synmi a vnukmi, so svojimi dcérami a vnučkami: so všetkým svojím potomstvom prišiel do Egypta.

Jakubova rodina. –⁸ A toto sú mená Izraelových synov, čo prišli do Egypta: Jakub a jeho synovia. Jakubov prvorodený Ruben.⁹ Rubenovi synovia: Henoch, Falu, Hesron a Karmi.¹⁰ Simeonovi synovia: Jamuel, Jamin, Ahod, Jachin, Sohar a syn Kanaánčanky Šaul.¹¹ Léviho synovia: Gerson, Kaát a Merari.¹² Júdovi synovia: Her, Onan, Sela, Fárez a Zara. Her a Onan však zomreli v krajine Kanaán. Fárezovi synovia boli: Hesron a Chamul.¹³ Isacharovi synovia: Tola, Fula, Jób a Semron.¹⁴ Zabulonovi synovia: Sared, Elon a Jachelel.¹⁵ To sú synovia Lie, ktorá ich porodila Jakubovi v sýrskej Mezopotámii, aj jeho dcéru Dinu. Spolu je teda jeho synov a dcér tridsaťtri duší.

¹⁶ Gadovi synovia: Sefion, Hagi, Suni, Esebon, Heri, Arodi a Areli.¹⁷ Aserovi synovia: Jamne, Jesua, Ješui, Beria a ich sestra Sára. Synovia Beriu: Heber a Melchiel.¹⁸ To sú synovia Zelfy, ktorú dal Laban svojej dcére Lii. Ona porodila Jakubovi šestnásť duší.

¹⁹ Synovia Jakubovej ženy Ráchel: Jozef a Benjamín.²⁰ Jozefovi sa narodili v egyptskej krajine synovia, ktorých mu porodila Asenet, dcéra Putifara, kňaza z Heliopolu: Manasses a Efraim.²¹ Benjamínovi synovia: Bela, Bechor, Asbel, Gera, Námán, Echi, Ros, Mofim, Ofim a Ared.²² To sú synovia Ráchel, ktorých porodila Jakubovi, spolu štrnásť duší.

²³ Danovi synovia: Husim.²⁴ Neftaliho synovia: Jasiel, Guni, Jeser a Salem.²⁵ To sú synovia Baly, ktorú dal Laban svojej dcére Ráchel. Ona porodila Jakubovi týchto, spolu sedem duší.

²⁶ Všetkých duší, čo prišli s Jakubom do Egypta a pochádzajú z jeho bedier, okrem žien Jakubových synov, bolo spolu šesťdesiatšesť.²⁷ Jozefovi synovia, ktorí sa mu narodili v Egypte, boli dvaja. Všetkých duší Jakubovho domu, ktoré prišli do Egypta, bolo sedemdesiat.

Jakubovo stretnutie s Jozefom. –²⁸ On však poslal Júdu pred sebou k Jozefovi, aby oznámil jeho príchod do Gesenu. Keď prišli do Gesenu,²⁹ Jozef dal zapriať do svojho voza a šiel do Gesenu naproti svojmu otcovi. Keď ho uvidel, padol mu okolo

aby sa vyzvedel, či je to Božia vôľa, aby šiel do Egypta. Boh, ktorý zakázal jeho otcovi Izákovi ísť do Egypta (26, 2), teraz prikazuje Jakubovi opustiť Kanaán a ísť do Egypta, tak ako kázal ísť Abrahámovi do krajiny Kanaán. Toto je posledná teofánia v epoche patriarchov.

46, 8 – 27. Osôb, ktoré išli s Jakubom do Egypta, bolo podľa tu uvedeného údajá sedemdesiat (*Ex* 1, 5; *Dt* 10, 22). Ženy a služobníctvo sa do toho nepočítajú. Sedem a sedemdesiat sú posvätné čísla a značia úplnosť. Jakubova karavána bola teda veľká.

46, 28 – 34. Jozef pouča svojich bratov, ako sa majú správať na audiencii u faraóna. Jozef mohol sám usadiť svojich bratov, kam chcel, jeho postavenie mu na to dávalo právo. Lenže išlo o príbuzných, preto Jozef chce, aby vec rozriešil sám faraón.

hrdla a dlho plakal v jeho objatí. ³⁰ Tu Izrael povedal Jozefovi: „Teraz už môžem zomrieť, keď som videl tvoju tvár a že ešte žiješ!“ ³¹ Jozef potom povedal svojim bratom a celej rodine svojho otca: „Pôjdem to oznámiť faraónovi a poviem mu: »Prišli ku mne moji bratia a rodina môjho otca, čo bývali v Kanaáne. ³² Tí muži sú pastieri oviec, sú chovatelia dobytky a priviedli si svoje ovce, dobytok a celý svoj majetok.« ³³ Keď vás teda faraón zavolá a keď vám povie: »Čím sa zamestnávate?«, ³⁴ odpoviete mu: »Chovateľmi dobytky sú tvoji sluhovia od svojej mladosti až dodnes, my aj naši otcovia,« aby ste mohli zostať v kraji Gesen. Lebo každý pastier oviec je u Egyptanov v opovrhnutí.“

47 Jakub a jeho synovia pred faraónom. – ¹ Jozef potom šiel a oznámil faraónovi: „Prišli môj otec a moji bratia so svojimi ovcami a dobytkom i so všetkým svojím majetkom z krajiny Kanaán a teraz sú v kraji Gesen.“ ² Zo svojich bratov vzal so sebou piatich a predstavil ich faraónovi. ³ Keď sa potom faraón pýtal jeho bratov: „Čím sa zamestnávate?“ – oni odpovedali faraónovi: „Tvoji sluhovia sú pastiermi oviec, tak my, ako i naši otcovia.“ ⁴ A ďalej vraveli faraónovi: „Prišli sme bývať do krajiny ako cudzinci, lebo niet paše pre ovce tvojich sluhov, pretože hlad veľmi dolieha na krajinu Kanaán. ⁵ Dovoľ teda, aby tvoji sluhovia zostali v kraji Gesen!“ ⁶ Nato faraón takto hovoril Jozefovi: „Tvoj otec a tvoji bratia prišli za tebou. Egyptská krajina je (voľná) pred tebou, v najlepšom kraji zeme osad' svojho otca a svojich bratov! Môžu zostať aj v kraji Gesen, a ak vieš, že sú medzi nimi súci muži, ustanov ich za dohliadačov nad mojimi stádami!“

⁷ Potom Jozef voviedol dnu svojho otca a predstavil ho faraónovi. A Jakub žehnal faraónovi. ⁸ Nato sa faraón opýtal Jakuba: „Koľkože máš rokov?“ ⁹ A Jakub odpovedal faraónovi: „Dní môjho putovania je stotridsať rokov. Nemnohé a nešťastné sú roky môjho života a nedosahujú roky života mojich otcov, čo oni preputovali.“ ¹⁰ A Jakub opäť požehnal faraóna a vyšiel od faraóna.

¹¹ Jozef osadil svojho otca a svojich bratov a dal im v egyptskej krajine pozemok v najlepšom kraji zeme, v kraji Rameses, ako rozkázal faraón. ¹² A Jozef sa staral o potravu pre svojho otca a svojich bratov, ako i pre celú rodinu svojho otca podľa ich množstva.

Jozef vykupuje celý Egypt pre faraóna. – ¹³ Vtedy nebolo chleba na celej zemi, lebo hlad sa veľmi rozrástol; egyptská krajina aj krajina Kanaán boli hladom celkom vyčerpané. ¹⁴ A tak Jozef za obilie, ktoré sa muselo kupovať, stiahol všetky peniaze, čo sa nachodili v egyptskej krajine a v krajine Kanaán, a uložil ich vo faraónovom dome. ¹⁵ A keď už nebolo peňazí v egyptskej krajine a v krajine Kanaán, všetci Egyptania prichádzali k Jozefovi a vraveli: „Daj nám chleba! Prečo by sme mali umierať pred tvojimi očami len preto, že niet peňazí?“ ¹⁶ Jozef im odpovedal: „Dajte mi svoj dobytok a za dobytok vám dám chlieb, keď už niet peňazí!“ ¹⁷ Privádzali teda k Jozefovi svoj dobytok a Jozef im vydával chlieb za kone, ovce, hovädzí dobytok a osly a v tom roku ich zaopatruoval chlebom za všetok ich dobytok. ¹⁸ Keď sa však rok minul, prišli aj v nasledujúcom roku k nemu a vraveli: „Nezatajujeme, pane, pred

tebou, že peniaze sa minuli a že stáda dobytka, pane, sú už tvoje. Neostalo už nič, pane, pred tebou, len naše telá a naše polia!¹⁹ Prečo by sme však mali pred tvojimi očami hynúť spolu i s našimi poľami?! Kúp si nás a naše polia za chlieb, a tak budeme i s našimi poľami faraónovými nevoľníkmi. Daj nám však zrno na siatie, aby sme žili a nepomreli a aby sa naše polia nestali púšťou!²⁰ Takto Jozef odkúpil pre faraóna všetky egyptské pozemky, lebo všetci Egypťania popredali svoje polia, pretože ich hlad veľmi ťažil.²¹ Takto sa krajina dostala do faraónovho vlastníctva. A obyvateľstvo od jedného konca egyptského územia až po druhý urobil faraónovými nevoľníkmi.

²² Iba kňazské pozemky neodkúpil, lebo kňazi dostávali od faraóna stály prídely a žili zo svojho stáleho prídely, ktorý im určil faraón. Preto nepredávali svoje pozemky.

²³ Potom Jozef hovoril ľudu: „Hľa, dnes som vás kúpil spolu s vašimi poľami pre faraóna! Tu máte zrno na siatie, aby ste mohli obsiať polia!²⁴ Lenže z úrody budete odovzdávať piatu časťku faraónovi, štyri časťky však budú vaše na osievanie poľa a na živobytie pre vás a pre vaše rodiny a na výživu pre vaše deti.“²⁵ Oni vraveli: „Ty nám zachraňuješ život! Kiežby sme získali tvoju priazeň, pane, radi budeme faraónovými poddanými.“²⁶ A Jozef to ustanovil ako záväzok v egyptskej krajine, ktorý trvá až dodnes, podľa ktorého piata časť z výnosu poľa patrí faraónovi, len pozemky kňazov nepodliehali tejto podmienke.

Jakubovo želanie ohľadom svojho pohrebu. – ²⁷ Izraeliti sa osadili v egyptskej krajine, v kraji Gesen. Zaujali ho, množili sa a veľmi sa rozrástli.²⁸ Jakub žil v egyptskej krajine ešte sedemnásť rokov a dní Jakubovho života bolo stoštyridsaťsedem rokov.

²⁹ Keď sa priblížili dni Jakubovej smrti, dal si zavolať svojho syna Jozefa a povedal mu: „Ak som našiel lásku v tvojich očiach, tak polož svoju ruku pod moje bedrá a preukáž mi lásku a vernosť: Nepochovaj ma v Egypte,³⁰ lebo ja chcem odpočívať so svojimi otcami! Preto ma odnes z Egypta a pochovaj ma v ich hrobke!“ On odpovedal: „Urobím tak, ako si hovoril!“³¹ On povedal: „Prisahaj mi teda!“ Prisahal mu a Izrael sa poklonil k hlave svojho lôžka.

48 Jakub adoptuje Jozefových synov. – ¹ Po týchto udalostiach oznámili Jozefovi: „Tvoj otec je chorý!“ Tu on vzal so sebou oboch svojich synov, Manassesa a Efraima.² A keď Jakubovi oznámili: „Hľa, tvoj syn Jozef prišiel k tebe!“, Izrael pozbieral všetky svoje sily a posadil sa na lôžku.³ Potom Jakub hovoril Jozefovi: „Všemohúci

47, 20. Právne všetok ich majetok patril faraónovi a oni sa stali len jeho zamestnancami. Staré egyptské správy prezrádzajú, že boli obdobia, keď všetka pôda a statok boli majetkom štátnym. Poddaní odvádzali zo všetkého päťtinu.

47, 22. Kňazi nemuseli kupovať obilie, dostávali prídely. Aj mimobiblické pramene súhlasne hovoria, že egyptskí panovníci podporovali kňazov a chrámy.

47, 23. Jozef vydáva ľudu obilie aj na siatbu. Je to v siedmom neúrodnom roku. Teraz sa dá očakávať nová úroda.

47, 26. Rozumej za časov Mojžiša.

47, 29. O podobnom spôsobe prisahy pozri pozn. 24, 1 – 9.

47, 31. Izrael sa poklonil... Jakub ďakuje Bohu, že mu vyplňuje posledné želanie. Už je chorý, nevládze sa pokloniť na zemi, ako je to zvykom na východe: kľaknúť si na obe kolená a potom sa čelom dotknúť zeme, preto túto poklonu robí na svojom lôžku.

Boh sa mi zjavil v Luze, v krajine Kanaán, požehnal ma ⁴ a povedal mi: »Hľa, ja ťa rozplodím a rozmnožím, a urobím z teba množstvo národov, a tebe a tvojmu potomstvu po tebe dám túto krajinu do vlastníctva naveky.« ⁵ Preto tvoji dvaja synovia, ktorí sa ti narodili v Egypte, budú moji. Efraim a Manasses budú moji, ako sú Ruben a Simeon. ⁶ Ale deti, ktoré sa ti narodili po nich, budú tvoje a uvedú sa pod menom svojich bratov vo svojom dedičnom podiele. ⁷ Keď som prišiel z Mezopotámie, zomrela mi cestou v krajine Kanaán Ráchel, kúsok cesty, ako sa vchádza do Efraty, a pochoval som ju tam na ceste do Efraty, čiže do Betlehema.“

Jakub žehná Efraima a Manassesa. – ⁸ Keď Izrael videl Jozefových synov, spýtal sa: „Kto sú títo?“ ⁹ A on mu odvetil: „To sú moji synovia, ktorých mi tu Boh dožičil!“ Povedal mu: „Prived' ich ku mne, nech ich požehnám!“ ¹⁰ Izraelove oči boli totiž starobou zakalené, takže dobre nevidel. Keď ich teda priviedol k nemu, on ich pobožkal a hladkal ich. ¹¹ Potom Izrael povedal Jozefovi: „Nikdy som neveril, že ťa ešte uzriem, a Boh mi dal vidieť nielen teba, ale ešte i tvoje potomstvo!“

¹² Nato ich Jozef odtiahol z jeho kolien a oni sa poklonili pred ním až po zem. ¹³ I vzal Jozef oboch synov, Efraima napravo od seba, teda naľavo od Izraela, a Manassesa naľavo od seba, teda napravo od Izraela, a priviedol ich k nemu. ¹⁴ Ale Izrael vystrel pravicu a položil ju na Efraimovu hlavu, hoci bol mladší, a svoju ľavicu položil na Manassesovu hlavu: ruky teda prekrižil – hoci Manasses bol prvorodený.

¹⁵ Potom požehnal Jozefa týmito slovami:

„Boh, pred tvárou ktorého
chodievali moji otcovia Abrahám a Izák,
Boh, ktorý mi bol pastierom
od mojej mladosti až do dnešného dňa,
¹⁶ anjel, ktorý ma vytrhol zo všetkého zlého,
nech týchto chlapcov požehná!
Nech v nich ďalej trvá moje meno
i meno mojich otcov Abraháma a Izáka
a nech rastú a množia sa na zemi!“

¹⁷ Keď Jozef zbadal, že jeho otec položil svoju pravicu na Efraimovu hlavu, nevidelo sa mu to a chytil ruku svojho otca, aby ju preložil z Efraimovej hlavy na hlavu Manassesovu, ¹⁸ pričom Jozef vravel svojmu otcovi: „Nie tak, otče môj, lebo tento je

48, 5. Jakub adoptuje oboch Jozefových synov. Dáva im tie isté práva, ako majú ostatní synovia Jakubovi. Na požehnaní a prísľube z Bet-Elu (35, 11 – 12) majú mať Jozefovi synovia rovnaký podiel ako ostatní synovia Jakubovi. Efraim a Manasses sa stanú praotcami kmeňov a pripadne im rovnaký podiel pri rozdelení Kanaánu.

48, 6. Jozef mal aj iných synov, tí sa však pripoja k Efraimovi a Manassesovi. Keď Jakub namiesto Jozefa volí za dedičov jeho dvoch synov, tým dáva najavo, že na Jozefa preniesol právo prvorodeného. Jozef vo svojich synoch dostáva dva podiely. A to bolo právo prvorodeného.

48, 7. Porov. pozn. k 35, 16 – 20.

48, 8. Jakubov zrak je už slabý, vidí dve postavy, ale už ich nerozoznáva.

48, 13. Jozef predvádza svojich synov podľa veku, a to tak, aby sa Jakubova pravá ruka dostala na staršieho syna, Manassesa. Pravica značila šťastie a hojnosť a toto všetko mal dostať Jozefov prvorodený.

prvorodený! Polož svoju pravicu na jeho hlavu!“¹⁹ Jeho otec sa však vzoprel a povedal: „Viem to, syn môj, viem to ja! Aj z neho budú národy, aj on bude mocný, ale jeho mladší brat bude mocnejší ako on a jeho potomstvom budú množstvá národov.“

²⁰ I požehnal ich v ten deň a povedal:

„Tebou bude požehnávať Izrael a bude hovoriť:
»Boh nech ti urobí ako Efraimovi a Manassesovi.«“

A tak uprednostnil Efraima pred Manassesom.²¹ Potom povedal Izrael Jozefovi: „Ja už iste zomriem, ale Boh bude s vami a opäť vás zavedie do krajiny vašich otcov.“

²² Tebe však dávam o podiel viac ako tvojim bratom, o ten (podiel), ktorý som vyrval Amorejčanom mečom a kušou.“

49 Jakubove požehnanie. – ¹ Potom Jakub zavola svojich synov a povedal:

„Zhromaždite sa, aby som vám oznámil,
čo na vás čaká v ďalekých dňoch!

² Zídite sa a počúvajte, Jakubovi synovia,
počujte Izraela, otca svojho!

³ Ruben! Ty si môj prvorodený,
ty si moja sila a prvotina mojej mužskosti.

Prvý si v hodnosti a prvý v moci!

⁴ Prekypoval si s' a voda: nuž nebudeš prvým,
lebo si vstúpil na lôžko svojho otca
a zneuctil si ho – na moje lôžko vystúpil!

⁵ Simeon a Lévi sú praví bratia,
ľstivosť a násilie sú ich zbrane,

⁶ do ich kruhu moja duša nevkročí
a k ich jednote sa moja sláva nepripojí!

48, 19. Mladší Jozefov Efraim bude v budúcnosti viac znamenať v histórii vyvoleného národa ako Manasses, bude to mocný a početný kmeň. Efraimov kmeň sa dostáva na popredné miesto v čase sudcov a po Šalamúnovi je vôbec najmocnejším kmeňom v severnej ríši kráľovstva Efraim.

48, 20. Požehnanie, ktoré dostávajú Jozefovi synovia, bude príslovečné. Keď niekto bude žehnať svoje potomstvo, bude im žičiť šťastie, ktorým obdaril Boh Efraima a Manassesu.

48, 22. Podiel, ktorý vyrval Jakub v boji Amorejčanom, nie je pozemok, ktorý kúpil (33, 19). Apokryfná kniha Jubilej v kapitole 34 má rozpravu o boji, ktorý viedol Jakub s amorejskými kráľmi v okolí Sichemu, keď jeho synovia tam boli prepadnutí. Mojžiš tu zachytáva podanie o tomto boji. Isteže je to pozemok, podiel v okolí Sichemu; neskoršie tam uložili Jozefove kosti (*Ex* 13, 19 a *Joz* 24, 32).

49, 3. O význame jednotlivých mien Jakubových synov porov. 29, 31 – 30, 22. Ruben je Jakubovou silou, prvotina jeho mužskosti, čiže jeho plodnej sily. Ruben, ako prvorodený, mal obsiahnuť plnosť požehnaní, ale nestáva sa tak. Stal sa totižto nehodným tejto veľkosti pre svoj mrzký prečin (49, 3 n.; 35, 21 n.).

49, 5. Aj Simeon a Lévi, nasledujúci po Rubenovi, sú vylúčení z požehnaní prvorodeného, oni sa prehrešili krutosťou voči Sichemčanom (34, 25 – 31), a tak stratili lásku u svojho otca.

49, 6. Hoci boli vlastní bratia a hoci preukázali takú jednotu vo svojej ukrutnosti, neujdu trestu, budú od seba oddelení a rozdelení medzi ostatné kmene. Vyplnilo sa to najmä na potomstve Léviho, ktoré nedostalo v Kanaáne ani len vlastný podiel... Simeonovi potomkovia miznú čoskoro, stanú sa súčasťou Júdovcov.

Veď vo svojej zúrivosti mužov povraždili
a vo svojej ukrutnosti býky mrzačili.

⁷ Nech je prekliata ich zúrivosť, lebo bola náramná,
aj ich hnev, lebo taký hrozný bol!

V Jakubovi ich rozdelím a rozhádzem ich v Izraeli.

⁸ Júda, ty si ten,
ktorého budú chváliť tvoji bratia!
Tvoja ruka je na šiji tvojich nepriateľov,
pred tebou sa synovia tvojho otca skláňajú.

⁹ Levom mladým si, Júda:
od koristi si vstal, syn môj,
na odpočinok si si ľahol sťa lev,
ako levica: ktože ho zobudí?!

¹⁰ Neoddiali sa žezlo od Júdu,
ani berla od jeho nôh,
kým nepríde (Ten), ktorému prislúcha (žezlo)
a ku ktorému sa pritulía národy.

¹¹ K viniču priväzuje svoje oslíča
a k vzácnej réve mláďa svojej oslice.
Vo víne si perie odev a v hroznovej krvi svoj plášť.

¹² Jeho oči sú černejšie od vína
a jeho zuby belšie nad mlieko.

¹³ Zabulon býva na morskom pobreží,
je blízko prístavu pre lode
a bok jeho hranice je pri Sidone.

¹⁴ Isachar je osol kostnatý,
čo odpočíva za ohradami,

¹⁵ a keď videl, že odpočinok je taký sladký
a že kraj je taký nádherný,

49, 8. Júda, štvrtý Jakubov syn, sa stane účastným mimoriadnej milosti a otcovského požehnaní; z jeho potomstva sa má narodiť prisľúbený Spasiteľ. Aj Júda zhrešil (38), no neskôr sa ukázal veľkodušný (38, 26); zachraňuje Jozefa od smrti (37, 26) a ani za Benjamína sa neváha obetovať (44, 18 n.). Júda značí ‚pochválený‘. Teda v pôvodine je tu slovná hra: Pochválený, chváliť ťa budú...

49, 10. Žezlo, doslovne palica, je odznakom panovníckej moci. Vládca ho držiaval medzi kolenami, keď sedel na tróne, inakšie sa oň opieral. Júda bude mať vládu nad ostatnými kmeňmi, nie síce nad všetkými, a to až dotiaľ, kým nepríde ten, ktorého je to žezlo, kým nepríde Mesiáš, kým nepríde ten, ktorého je (žezlo). Júda teda bude mať žezlo ako zástupca toho, koho je žezlo, až dotiaľ, kým si ho sám neprevezme, kým nepríde Kráľ Mesiáš, ktorý má neobmedzené a absolútne kráľovstvo. Toto je okrem protoevanjelia najstaršie miesto, kde sa v Biblii hovorí o osobnom Mesiášovi.

49, 13. Proroctvo o Zabulonovi sa tiež vyplnilo. Kmeň Zabulonov sa usadil na severe Palestíny v blízkosti Sidonu a bol neďaleko mora (*Joz* 19, 10 – 16).

49, 14. Isacharovi bude prináležať žirna pôda, a tak aj bolo, patrila mu Ezdrelonská nížina a južná Galilea. A pretože cez Ezdrelonskú nížinu viedla obchodná cesta, Isacharovci vypomáhali v doprave. Preto ho Jakub prirovnáva k pracovitému oslovi. Mal z čoho žiť, obchod mu nebol potrebný, dal sa naň však dobrovoľne.

sklonil svoju šiju pod bremeno
a stal sa sluhom poddaným.

¹⁶ Dan vymôže právo svojmu ľudu
ako jeden z kmeňov Izraela.

¹⁷ Dan bude hadom na ceste,
zmijou rohatou na chodníku,
čo hryzie koňa pri kopyte,
takže jeho jazdec padá dozadu.

¹⁸ Na tvoju spásu ja vyčkávam, Pane!

¹⁹ Gad – doliehajú naň bandy zbojnícke,
lež on im šliape na päty.

²⁰ Aser má jedla nadbytok,
ba dodáva i kráľovské lahôdky.

²¹ Neftali je sťa rýchla jelenica,
preukáže sa krásnymi rečami.

²² Ovocný stromček je Jozef
ovocný stromček pri prameni,
jeho ratoliestky prerastajú múr.

²³ I roztrpčovali ho, hádali sa s ním
a napádali ho kušostrelci.

²⁴ No jeho luk je pevný
a obratná je sila jeho rúk

²⁵ pre pomoc Mocného Jakubovho
odtiaľ, kde pastier a Skala Izraela je,
pre Boha tvojho otca, ktorý ti pomáha,
a pre Všemohúceho, ktorý ťa požehnáva
požehnaniami nebies zhora,
požehnaniami hlbín, čo ležia dolu,
požehnaniami prs a lona.

²⁶ Požehnanie tvojho otca, ktoré prevyšujú
požehnanie večných vrchov
a vzácnosť výšin odvekých,
nech zostúpia na hlavu Jozefovi,
na temä kniežaťa jeho bratov!

49, 16 n. Dan „sudca“ uháji a zaobstará právo svojmu ľudu, svojim príslušníkom. Slovná hra ako 30, 6. Rohatá zmija je piesočná zmija, veľmi jedovatá.

49, 22 – 26. O Jozefovi naznačuje Jakub niečo z minulosti, niečo mu predpovedá do budúcnosti. Potomstvo Jozefovo bude vzrastať ako chránený strom, ktorého vetvy prerastú aj záhradnú ohradu. Požehnanie nebies zhora je dážď a rosa. Požehnanie hlbín sú mnohé vodné pramene, ktoré budú na území Jozefovho panstva. Požehnanie prs a lona je početné potomstvo a hojnosť zvierat.

²⁷ Benjamín je dravý vlk,
čo ráno korist' zožiera
a večer korist' delí.“

²⁸ Toto sú všetky izraelské kmene a je ich dvanásť. A toto im hovoril ich otec, keď ich žehnal. Každému z nich dal primerané požehnanie.

Jakubovo ostatné želanie a smrť. – ²⁹ Potom im prikázal toto: „Ja sa pripojím k svojmu ľudu, pochovajte ma pri mojom otcovi v jaskyni na pozemku Hetejca Efrona, ³⁰ v jaskyni na poli v Makpele, východne od Mambre v krajine Kanaán, na pozemku, ktorý kúpil Abrahám od Hetejca Efrona na dedičné pohrebisko. ³¹ Ved' tam pochovali Abraháma a jeho ženu Sáru, tam pochovali Izáka a jeho ženu Rebeku a tam som pochoval aj Liu. ³² Pozemok a jaskyňa bola kúpená od Hetejcov.“

³³ Keď Jakub skončil odkaz pre svojich synov, vyložil si nohy na lôžko a skonal. Tak sa pripojil k svojmu ľudu.

50 Jakubov pohreb. – ¹ Tu sa Jozef vrhol na svojho otca, plakal nad ním a bozkával ho. ² Potom rozkázal svojim služobníkom, lekárom, zabalzamovať jeho otca. A lekári balzamovali Izraela. ³ Trvalo im to pri ňom štyridsať dní, lebo toľko času bolo treba na balzamovanie. Aj Egypťania ho oplakávali sedemdesiat dní. ⁴ A keď sa dni oplakávania minuli, Jozef povedal faraónovým dvoranom: „Ak som našiel milosť vo vašich očiach, prihovorte sa za mňa, prosím, u faraóna v tomto zmysle: ⁵ Môj otec ma zaviazal prísahou: »Hľa, ja už zomriem. Pochováš ma v mojom hrobe, ktorý som si vykopal v krajine Kanaán!« – A teraz by som chcel ísť hore pochovať si otca; potom sa vrátim.“ ⁶ Faraón odkázal: „Chod' hore a pochovaj otca, ako si prisahal!“ ⁷ A tak Jozef odišiel pochovať svojho otca a s ním išli všetci faraónovi služobníci: úradníci jeho paláca, všetci hodnostári egyptskej krajiny ⁸ a všetci Jozefovi domáci i jeho bratia a domáci jeho otca. Iba svoje malé deti, svoje ovce a dobytok nechali v kraji Gesen. ⁹ S nimi išli aj vozy a jazdci, takže to bol veľmi veľký zástup.

¹⁰ Keď došli ku Goren-Atad za Jordánom, konali tam veľký a slávnostný pohreb. Za svojho otca urobil sedemdnňovú smútočnú slávnosť. ¹¹ Keď sa obyvatelia krajiny, Kanaánčania, dozvedeli o smútočnej slávnosti pri Gorene, vraveli: „To je veľkolepá egyptská smútočná slávnosť!“ Preto nazvali to (miesto) Abel Misraim – Egyptský smútok, čo leží za Jordánom. ¹² Jeho synovia s ním teda urobili, ako im prikázal.

¹³ Vydali sa totiž do krajiny Kanaán a pochovali ho v jaskyni makpelského pozemku,

49, 27. Hoci Benjamín bol najmenším kmeňom, splnilo sa na ňom Jakubovo proroctvo. Ukázal sa odvážnym, ako to vysvitá z dejín sudcov a prvého kráľa v Izraeli Šaula (*Sdc* 3, 15 n.; 5, 14; 2 *Sam* 2, 15 atď.).

49, 29. Pozri 25, 8.

49, 30. O jaskyni Makpele porov. 23, 9 – 18.

49, 33. Tak sa pripojil... pozri 25, 8. 17; 35, 29.

50, 10. Goren-Atad bolo iste neďaleko Hebronu, možno niekde v blízkosti Jordánu. Mohlo byť však alebo z jednej, alebo z druhej strany rieky. Presnejšie sa to určiť nedá.

50, 11. Abel Misraim – 'ebel – smútočná slávnosť egyptská. Tam Egypťania urobili za Jakubom tryznu podľa zvykov svojej krajiny. V samotnom Hebrone sa smútočné obrady odbavovali znova za ďalších sedem dní.

na pozemku východne od Mambre, ktorý kúpil Abrahám od Hetejca Efrona na dedičné pohrebisko.¹⁴ Keď Jozef pochoval otca, vrátil sa do Egypta, aj jeho bratia a všetci, čo s ním išli.

Jozefova veľkodušnosť. –¹⁵ Keď otec zomrel, Jozefovi bratia sa začali báť a vraveli si: „Nezachová sa teraz Jozef nepriateľsky voči nám a neodplatí nám všetko to zlé, čo sme mu vykonali?“¹⁶ Preto odkázali Jozefovi: „Tvoj otec pred svojou smrťou prikázal:¹⁷ »Toto poviete Jozefovi: Odpusť, prosím, svojim bratom ich previnenie a hriech, že ti spôsobili zlo! Už nám len odpusť naše previnenie! Ved' my uctieваме Boha tvojho otca!«¹⁸ Keď mu to hovorili, Jozef plakal. Potom prišli sami bratia, padli pred ním a vraveli: „Pozri, sme tvojimi sluhami!“¹⁹ Jozef im však povedal: „Len sa nebojte! Ved' či som ja na Božom mieste?!“²⁰ Vy ste síce snovali proti mne zlo, ale Boh to obrátil na dobro, aby uskutočnil to, čo je dnes, aby zachránil život mnohým ľuďom.²¹ Len sa už nebojte! Ja sa budem starať o vás aj o vaše deti!“ Tak ich tešil a milo sa im prihováral.

Jozefova smrť. –²² Jozef teda býval v Egypte; on aj dom jeho otca. Jozef žil stodesať rokov.²³ A Jozef videl Efraimových synov až do tretieho pokolenia. Aj synovia Manassesovho syna Machira sa narodili za Jozefovho života.²⁴ Raz potom Jozef povedal svojim bratom: „Ja už zomriem, ale Boh sa vás istotne ujme a vyvedie vás z tejto krajiny do krajiny, ktorú odprisahal Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi.“²⁵ Nato dal Jozef Izraelovým synom prisahať a povedal: „Keď sa vás Boh zaujme, prenesť moje kosti odtiaľto!“²⁶ A Jozef umrel, keď mal stodesať rokov. Potom ho zabalzamovali a uložili ho do rakvy v Egypte.

50, 23. „Narodili sa za Jozefovho života“, doslova „na Jozefových kolenách“. Pravdepodobne Jozef adoptoval svojich vnukov. U arabských kmeňov je tiež zvykom adoptovať tým, že sa príslušné dieťa vezme na kolená.

50, 26. Rakva (sarkofág) bola granitová truhla, do ktorej sa kládla múmia, uložená v ozdobne vyrezávanej drevenej truhle.